

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “กรณีศึกษา: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
A CASE STUDY SUCCESSFUL MODEL OF EDUCATION MANAGEMENT IN SMALL SCHOOLS
IN NORTHEAST OF THAILAND

โดย ดร.จันทร์จิรา จุมพลหล้า และคณะ

กุมภาพันธ์ 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “กรณีศึกษา: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
A CASE STUDY: SUCCESSFUL MODEL OF EDUCATION MANAGEMENT IN SMALL SCHOOLS
IN NORTHEAST OF THAILAND

คณะผู้วิจัย

1. ดร.จันทร์จิรา จูมพลหัตถ์	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
2. ดร.พงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
3. อาจารย์พรทิพา หล้าศักดิ์	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รหัสโครงการ: RDG5510025

ชื่อโครงการ: กรณีศึกษา: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชื่อนักวิจัย: ดร.จันทร์จิรา จุมพลหล้า

ดร.พงษ์นิมิตร พงษ์ภิญโญ

อาจารย์พรทิพา หล้าศักดิ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

E-mail Address: banana659@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 1 กรกฎาคม 2555 – 30 มิถุนายน 2556

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย กรณีศึกษา: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 80 โรงเรียน 2) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ จำนวน 4 โรงเรียน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้แทนชุมชน และ 3) พัฒนาแนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์การยุบ ควบรวม หรือคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย พบว่า

1. แนวคิดการปฏิรูประดับโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการยุบหรือควบรวมโรงเรียน ตามนโยบายของรัฐที่กำหนดในเรื่องของความคุ้มค่าทางการศึกษามีชี้แนวทางแก้ปัญหาที่จะประสบผลสำเร็จทุกกรณี ดังนั้นสิ่งที่ควรพิจารณาก่อนที่จะยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กภาครัฐควรให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของผู้ปกครอง หรือคนในชุมชนว่าต้องการยุบหรือควบรวมโรงเรียนหรือไม่อย่างไร แต่ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมจัดการศึกษาแล้วคุณภาพของนักเรียนไม่ดีเท่าที่ควร (ดี เก่ง มีความสุข) ชุมชนก็พร้อมที่จะยุบหรือควบรวมเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

2. การขับเคลื่อนของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน ในรูปแบบของการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติงาน พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการแสวงหางบประมาณ ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (ดี เก่ง มีความสุข) สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นและประกอบอาชีพได้

ดังนั้นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์การยุบ ควบรวม ให้คงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คำหลัก: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

Project Code: RDG5510025
Project Title: A case study: Successful Model of Education Management in Small Schools
In Northeast of Thailand
Investigators: Choomponla C., Phongpinyo P., Larsak P.,
Faculty of Education, UdonThani Rajabhat University, Thailand
E-mail Address: banana659@hotmail.com
Project Duration: 1 July 2012 – 30 June 2013

Abstract

A Case Study of Successful Model of Education Management in Small Schools in Northeast of Thailand aimed to 1) study indicators for closing merging and retaining of small schools by opinion survey of 80 schools relating administration of these schools from administrators, teachers and guardians, 2) study the successful education management factors of 4 small schools that found to be successful in their management by in-depth interview of administrators, teachers, guardians and community representatives ,3) develop education management guidelines for small schools that are not successful in education management.

The findings of the study were followings:

1. Education reform of small schools by closing and merging method is not appropriate for all cases. Therefore the government should respect the opinions of guardians and community representatives, whether such practice is agreeable students for them unless it was found that the quality of education of such school was not at par then closing and merging may be justified.

2. The collaborations of administrators, teachers, guardians, and community representatives such as planning, development of curriculum, learning management, measurement and evaluation, development of community resources and instruction media and budget support can enhance the success of the small schools in education management and their educational standards.

Therefore the knowledge of this study will lead to the improvement of education quality of small schools in developing the quality of their students.

Keyword: Successful Model of Education Management, Small schools

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

สถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศไทยในปัจจุบัน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากประชากรวัยเรียนมีจำนวนลดลง และความนิยมของผู้ปกครองที่ต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนในเมือง จากข้อมูลของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) ในปี 2556 โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน มีทั้งหมด 14,816 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 60 คน มีทั้งหมด 5,962 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน 20 คน จำนวน 709 โรงเรียน มีนักเรียน 21-40 คน จำนวน 2,090 โรงเรียน และมีนักเรียน 41-60 คน จำนวน 3,163 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=33023&Key=hotnews>, 14 มิถุนายน 2556.) การมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนดังกล่าว ทำให้การจัดการศึกษาไม่สามารถสะท้อนคุณภาพและประสิทธิภาพได้เพียงพอ กล่าวคือ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า มีข้อจำกัดด้านการใช้ครูหรือไม่สามารถจัดครูได้ครบชั้น และขาดแคลนสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศนโยบาย ยุบโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวนไม่ถึง 60 คน และให้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง โดยให้เหตุผลสำคัญสองประการ คือ รัฐบาลไม่มีงบประมาณพัฒนาโรงเรียนทุกแห่ง และไม่สามารถนำงบประมาณจากเงินภาษีมาดูแลทุกโรงเรียนได้เท่าเทียมกัน จากนโยบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและไม่เป็นธรรมในสังคม นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชนองค์กร คือผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล ครูจะต้องย้ายภูมิลำเนา ผู้ปกครองจะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเดินทางส่งบุตรหลานออกไปเรียนในโรงเรียนที่ห่างไกล และเด็กบางคนไม่ได้เรียนอีกเลย ซึ่งสวนทางกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ประกาศว่าให้โอกาสและสร้างคุณภาพทางการศึกษาด้วยความเสมอภาค ดังนั้นสิ่งแรกที่โรงเรียนขนาดเล็กควรจะทำคือการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาให้โรงเรียนของตนเองคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการวิจัย กรณีศึกษา: รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 80 โรงเรียน 2) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ จำนวน 4 โรงเรียน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้แทนชุมชน และ 3) พัฒนาแนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์การยุบ ควบรวม หรือคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

ประเด็นระหว่างแนวทางการดำเนินงานการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองและประสบการณ์ของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจต่อโรงเรียนขนาดเล็กในด้านการเอาใจใส่ดูแลบุตรหลานให้สามารถอ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้ เป็นเด็กดีช่วยเหลืองานพ่อแม่ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีทักษะในการทำงาน และทักษะการใช้ชีวิต ซึ่งกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน

ของโรงเรียนขนาดเล็กไม่แตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ ถึงแม้อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ทันสมัย แต่ชุมชนก็พึงพอใจต่อคุณภาพของบุตรหลาน และบุตรหลานเดินทางไปเรียนสะดวกระยะทางไม่ไกล มีความปลอดภัย ผู้ปกครองดูแลได้ทั่วถึง ดังนั้นตัวชี้วัดในการพิจารณาคุณภาพหรือควบโรงเรียนขนาดเล็กควรพิจารณาให้รอบด้าน โดยเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ O-Net ซึ่งเป็นการวัดคุณภาพทางด้านความรู้ของนักเรียนเพียงด้านเดียว ไม่ได้ตระหนักถึงวิถีชีวิตของชุมชน และการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) บางมาตรฐานตัวชี้วัดไม่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนั้นแนวคิดการปฏิรูปยกระดับโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนมิใช่แนวทางแก้ปัญหาที่จะประสบผลสำเร็จทุกกรณี ดังนั้นสิ่งที่ควรพิจารณาก่อนที่จะยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กรัฐควรให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของผู้ปกครอง หรือคนในชุมชนว่าต้องการยุบหรือควบรวมโรงเรียนหรือไม่อย่างไร แต่ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมจัดการศึกษาแล้วคุณภาพของนักเรียนไม่ดีเท่าที่ควร (ดี เก่ง มีความสุข) ชุมชนก็พร้อมที่จะยุบหรือควบรวมเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

2. ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากกรณีศึกษาความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ทำให้สามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาที่เป็นจุดร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 3 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือปัจจัยเริ่มต้นที่เป็นการขับเคลื่อนให้โรงเรียนขนาดเล็กเกิดการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ได้แก่ 1.1) ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหาร มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก 1.2) ครูผู้สอน ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คัดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และ 1.3) ชุมชนและผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดการและการพัฒนาการศึกษา โดยการขับเคลื่อนของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน จะต้องเป็นไปในรูปแบบของการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ

ด้านที่ 2 กระบวนการ (Process) ได้แก่ 2.1) การบริหารจัดการที่ดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2.2) มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น 2.3) การจัดการชั้นเรียน โดยเน้นการจัดชั้นเรียนแบบคละชั้น/แยกชั้น ตามบริบทของโรงเรียน 2.4) กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ พัฒนาทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรม เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เน้นบูรณาการการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2.5) วัดและประเมินผล ตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย 2.6) นิเทศการสอนเป็นประจำ 2.7) ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2.8) มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 2.9) มีงบประมาณที่เพียงพอ

ด้านที่ 3 ผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output) จากปัจจัยนำเข้าและกระบวนการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งผลให้ผู้เรียน “เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข” และโรงเรียนสามารถดำรงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ

ทิศทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อเป็นอีกทางเลือกโดยยึดกรอบแนวคิดทางเลือกเชิงประสบการณ์ สรุปได้ดังนี้

3.1 ปรับกระบวนการคิด สร้างจิตสำนึกใหม่ในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหารสถานศึกษา ภายใต้บริบทของความขาดแคลน

3.2 พัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรนวัตกรรม มีมาตรฐานและรับผิดชอบต่อสังคมฐานราก

3.3 สร้างฐานความรู้และองค์ความรู้ใหม่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสัมพันธ์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) มิติด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร (ICT) 2) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญา และ 3) มิติด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและระบบเครือข่าย

3.4 สร้างความเชื่อมั่นและพลังศรัทธา เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้เกิดรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพร้อมสำนึกรักษ์ท้องถิ่น เกิดเป็นภูมิคุ้มกันและสร้างความมั่นคงให้กับฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน

3.5 ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการบริหารจัดการ

3.5.1 ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมขององค์กรและกระบวนการทัศน์ใหม่ของบุคลากร คือ โรงเรียนเป็นองค์กรนวัตกรรมและสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ครูหรือบุคลากรมีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิดนอกกรอบ คิดกว้างและลึก และนักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีภูมิคุ้มกันและเสริมฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน

3.5.2 ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการจากเดิมที่เป็นการบริหารเชิงอำนาจหรือสายบังคับบัญชาจากบนลงล่าง (Top down) มาเป็นระบบเครือข่าย (Network) เชื่อมโยงในลักษณะแนวระนาบให้มากยิ่งขึ้น เช่น ผู้บริหารกับครู และครูต่อครูด้วยตนเอง ครูกับนักเรียน ครูกับชุมชน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการนิเทศติดตามผลงาน

3.5.3 พัฒนาองค์ความรู้จากฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในบริบทของชุมชนเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อสร้างความสมดุลอย่างมีเหตุผล

6. สร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย คือ กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น สถาบันครอบครัว การศึกษาและศาสนา กลุ่มอาชีพ กลุ่มเครือข่ายชมรมที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามวิถีชีวิต เช่น กลุ่มช่างพื้นบ้าน กลุ่มชาวนา กลุ่มหาปลาพื้นบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น กลุ่มเครือข่ายดังกล่าวจะเป็น “พลังขับเคลื่อน” และเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตและมีพลัง โดยสร้างความร่วมมือระหว่างแกนนำเครือข่ายองค์กรในชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่มีความรู้ มีแนวคิดและมีประสบการณ์มาร่วมเวที “เสวนา” เพื่อสร้างกระบวนการ “ค้นหา” ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์และ “ผลักดัน”

สู่การปฏิบัติ

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.1 ด้านปัจจัยนำเข้า

4.1.1 ปรับปรุงหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยให้ความสำคัญกับเจตคติ ความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก การมีภาวะผู้นำทางวิชาการ การเป็นคนพื้นถิ่น และการอยู่พัฒนาต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี โดยมีสวัสดิการพิเศษ และมีการติดตามผลการพัฒนาเป็นระยะ เป็นลำดับต้นๆ

4.1.2 ส่งเสริมการบรรจุครูท้องถิ่นในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อลดปัญหาการบรรจุครูใหม่และย้ายออกบ่อยครั้งในโรงเรียนขนาดเล็กที่ทำให้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการย้ายครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยยึดหลักความถูกต้องรวมทั้งให้มีแนวทางในการขอคืนอัตราเกษียณ ขยายเวลาอายุราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกรณีพิเศษสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

4.1.3 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหา ทักษะการจัดการเรียนรู้ การผลิตและการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย การใช้สื่อ ICT การวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับนักเรียน

4.1.4 ส่งเสริมพัฒนาผู้บริหารและครูให้มีความผูกพันองค์กร และจัดระบบเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความก้าวหน้าในวิชาชีพทางการศึกษาโดยปรับปรุงหลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กให้สอดคล้องกับภาระงานตามบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กและเน้นการประเมินเชิงประจักษ์และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.1.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา สถาบันพัฒนาครู และหน่วยงานทางการศึกษาในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเฉพาะ

4.2 ด้านกระบวนการ

4.2.1 กำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ประกอบด้วยผู้แทนจาก 3 ฝ่าย เป็นหลักเสมอ คือ 1) ครอบครัว ประกอบด้วย พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน 2) โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน และ 3) ผู้แทนจากชุมชน เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น ให้มีบทบาทหลักในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

4.2.2 ควรมีโครงสร้างระบบบริหารงานของโรงเรียนขนาดเล็กที่ยืดหยุ่นมากขึ้น มีการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอที่จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีการจัดระบบงานในโรงเรียนที่จำเป็นจะต้องทำด้วยตนเอง โดยใช้เวลาน้อยที่สุดเพื่อใช้เวลาส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอน ครูในโรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถที่ยืดหยุ่นในการทำงานที่หลากหลาย

การแบ่งงานกันทำต้องยึดหลักการตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละช่วงเวลา มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงาน ไม่เน้นรูปแบบการทำงานที่ชัดเจน แต่ยึดผลที่จะเกิดจากการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ควรมีการประสานความร่วมมือจากชุมชน หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานแทนในส่วนงานที่มีความเหมาะสม

4.2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กที่กำลังพัฒนานำรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ดำเนินการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล อาทิ 1) รูปแบบ “เรียนรวมบางชั้นเรียน” 2) รูปแบบ “Mobile Teacher” 3) รูปแบบ “โรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง” 4) รูปแบบ “เรียนรวมช่วงชั้น” 5) รูปแบบ การใช้หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ “Computer Mobile Unit” 6) รูปแบบ “เรียนรวมทุกชั้นเรียน” เป็นต้น

4.2.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน แบบยืดหยุ่นด้วยหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการกับวิชาชีพของท้องถิ่นและปลูกฝังความรักท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งควรให้ระบบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักสูตรท้องถิ่น

4.2.5 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบองค์รวม มีการบูรณาการสาระการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน โดยสามารถจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยหรือรายบุคคล เป็นศูนย์การเรียนรู้หรือรวมชั้นเรียน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ได้แก่ การจัดกิจกรรมเดินป่า การเรียนจากห้องปฏิบัติการต่างๆ การเรียนจากสิ่งแวดล้อม และชุมชน การทำสวนครัว โดยการผสมผสานกับการเน้นพัฒนาทักษะการเขียนและการพูดของนักเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับบุตรหลานที่บ้านต่อไป

4.2.6 ส่งเสริมให้โรงเรียนขนาดเล็กมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะโครงการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งเป็นโครงการช่วยในการแก้ปัญหาด้านงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และฝึกทักษะในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น

4.2.7 ส่งเสริมให้มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เช่น การใช้วิธีให้นักเรียนรายงานโดยการนำเสนอด้วยปากเปล่า ทำโครงการเป็นกลุ่ม ตลอดจนการให้เขียนบทความเพื่อเผยแพร่ และนำผลการประเมินมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน

4.2.8 ส่งเสริมให้โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น คอมพิวเตอร์ ชุดอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม สื่อการเรียนการสอน และนวัตกรรมเพื่อใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนรู้

4.2.9 พัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษา ควรมีการกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามขั้นตอนและแผนปฏิบัติการของรูปแบบอย่างใกล้ชิดเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาครูตามรูปแบบบรรลุตามเป้าหมาย และโรงเรียนควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในโรงเรียน มีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนให้คำแนะนำ เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานมากขึ้น

4.2.9 ส่งเสริมให้โรงเรียนขนาดเล็กมีกองทุนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก (Matching Fund) โดยโรงเรียนและชุมชนหาทุน ส่วนรัฐ ภาคเอกชน อบจ. อบต. และอื่นๆ ร่วมกันสมทบ

4.3 ด้านอื่นๆ

4.3.1 ปรับการใช้ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยใช้คะแนน O-Net เพื่อการวัดและประเมินผลการศึกษา และการประกันคุณภาพภายในและภายนอกให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

4.3.2 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแบบอย่างให้ทุกฝ่ายนำไปปฏิบัติจริง และควรมีคณะผู้เชี่ยวชาญทำงานเป็นที่ปรึกษาและติดตามผลที่เกิดจากการสร้างนวัตกรรม เพื่อจัดให้เป็น Best Practice หรือโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ เป็นกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

4.3.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยในชั้นเรียนและนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา

4.3.4 เปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูจิตอาสา และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

4.3.5 ควรมีการตรวจสอบผลการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็กภายหลังที่มีการนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	II
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	III
สารบัญ	IX
สารบัญตาราง	XI
สารบัญภาพ	XII
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
สถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็ก	5
สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก	7
บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนขนาดเล็ก	10
ยุทธศาสตร์ในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก	13
เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน	15
การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก	16
ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ตอนที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ ของโรงเรียนขนาดเล็ก	23
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	23
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	27
การเก็บรวบรวมข้อมูล	28
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ	
กลุ่มตัวอย่าง	29
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	30
การเก็บรวบรวมข้อมูล	31
การวิเคราะห์ข้อมูล	31
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ตอนที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ ของโรงเรียนขนาดเล็ก	32
ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ	
กรณีศึกษาความสำเร็จการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านนาแก	46
กรณีศึกษาความสำเร็จการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา	47
กรณีศึกษาความสำเร็จการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านกุดเสถียร	60
กรณีศึกษาความสำเร็จการจัดการศึกษา: โรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์	68
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
ตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก	77
ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก	81
แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ	85
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	87
เอกสารอ้างอิง	91
ภาคผนวก	94
แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก	
“การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก”	
สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา	94
สำหรับครูผู้สอน	98
สำหรับผู้ปกครองนักเรียนหรือผู้แทนชุมชน	103
แนวคำถามสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ	107

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตาราง 1	จำนวนประชากรโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23
ตาราง 2	ข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน	24
ตาราง 3	ข้อมูลเบื้องต้นของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน	25
ตาราง 4	ข้อมูลเบื้องต้นของครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน	26
ตาราง 5	ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน	27
ตาราง 6	ลักษณะเด่นของโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา	32
ตาราง 7	ลักษณะเด่นของนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน	33
ตาราง 8	การจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก	34
ตาราง 9	ปัญหาหรืออุปสรรคการจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก	36
ตาราง 10	ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนต่อโรงเรียนขนาดเล็ก	37
ตาราง 11	ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองต่อเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่โรงเรียนขนาดเล็ก	42
ตาราง 12	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองต่อเกณฑ์การพิจารณา ยุบ ควบรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก	43
ตาราง 13	เปรียบเทียบบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 4 โรงเรียน	74
ตาราง 14	แนวการดำเนินงานการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และแนวคิดของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก	78

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
ภาพที่ 2	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคณะชั้นของโรงเรียนบ้านนาแก	49
ภาพที่ 3	แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนบ้านนาแก	54
ภาพที่ 4	แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนบ้านถิ่นสุขวิทยา	60
ภาพที่ 5	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร	63
ภาพที่ 6	รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และการจำนวนนักเรียนก่อนรวมและหลังรวม	70
ภาพที่ 7	รูปแบบการจัดครูสอน และเปรียบเทียบจำนวนครูก่อนรวม-หลังรวม	70
ภาพที่ 8	แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์	72
ภาพที่ 9	กรอบแนวคิดเชิงระบบปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ	84
ภาพที่ 10	แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ (ปรับจากแนวคิดโกลมัล จันทวงษ์)	86

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) ซึ่งส่วนมากเป็นโรงเรียนในชุมชน มีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานการเรียนรู้ที่ให้ความรู้คู่กับสังคมวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชน มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อชุมชน เน้นการอยู่ร่วมกัน การรับใช้สังคม ซึ่งถือเป็นความเจริญงอกงามของการศึกษาที่จัดโดยชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554, [www.http://smallschool.obec.go.th](http://smallschool.obec.go.th))

จากข้อมูลสถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็กในปัจจุบัน โรงเรียนขนาดเล็กมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมดมีจำนวน 30,000 กว่าแห่ง ในปี 2536 โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวน 10,741 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 33.48 ปี 2547 มีจำนวน 11,599 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 35.88 ปี 2554 มีจำนวน 14,056 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 44.78 โดยทางกระทรวงศึกษาธิการมีความเห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพการศึกษาต่ำ ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองจึงได้มีนโยบายที่จะดำเนินการยุบและควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 7,000 แห่ง ภายในปี พ.ศ.2561 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554, [www.http://moe.go.th/small_sch/information.htm](http://moe.go.th/small_sch/information.htm).) จากนโยบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งและไม่เป็นธรรมในสังคมที่มีประชาชนและเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในชนบทเป็นจำนวนมาก ซึ่งสวนทางกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ประกาศว่าให้โอกาสและสร้างคุณภาพทางการศึกษาด้วยความเสมอภาค จากกระแสการยุบโรงเรียนขนาดเล็กสะท้อนให้เห็นปัญหาการศึกษาของไทยได้ไม่น้อย ครู ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร พวกเขาคือผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล ครูจะต้องย้ายภูมิลำเนา ผู้ปกครองจะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเดินทางส่งบุตรหลานออกไปเรียนในโรงเรียนที่ใหญ่กว่า และเด็กบางคนไม่ได้เรียนอีกเลย ดังนั้นสิ่งแรกที่โรงเรียนขนาดเล็กควรจะทำคือ การสร้างเครือข่ายกับทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพราะเท่าที่ผ่านมาพบว่าการแสวงหาความร่วมมือ จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาในเบื้องต้นได้ (มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช), 2554, <http://ppvoice.thinhf.org/index.php?module=page&page=detail&id=111>)

ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็กควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ดังที่ ผศ.ดร.ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เขียนเรื่อง โรงเรียนขนาดเล็ก: วิกฤต หรือ โอกาส? (พิมพ์ในมติชน ฉบับวันศุกร์ 15 เมษายน 2554 หน้า 7) ว่า “โรงเรียนขนาดเล็ก มีศิษย์เก่าประสบความสำเร็จ เพราะส่วนใหญ่โรงเรียนที่อายุการก่อตั้งอย่างยาวนาน จึงมีศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จและมีศักยภาพ

ในการทูลเกล้าฯ เสนอการพัฒนาโรงเรียนได้หากมีการสื่อสารที่ดี” “โรงเรียนขนาดเล็กมีจุดแข็งและข้อดีอยู่มากมาย อยู่ที่ว่าจะเปลี่ยนแปลงมุมมองใหม่ ที่มองด้วยความเข้าใจธรรมชาติของโรงเรียนขนาดเล็กและมองให้ทะลุกรอบข้อจำกัดจากมุมมองแบบเดิม เมื่อนั้นเราจะเห็นโอกาสอย่างมหาศาลของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างคาดไม่ถึง” จากคำกล่าวนี้จึงเป็นโอกาสในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้รอดพ้นการไม่ถูกยุบโรงเรียน เพื่อการศึกษาของประชาชนและเด็กด้วยโอกาสทางการศึกษาในชนบท ดังเช่น โรงเรียนบ้านหนองปักหลัก อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว ที่มีจำนวนนักเรียน 65 คน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กหนึ่งใน 7,000 แห่ง ที่กำลังจะถูกยุบ แต่ชาวบ้านและคุณครูไม่ยอมให้ยุบโรงเรียน เพราะหากยุบโรงเรียนชาวบ้านก็ต้องเดินทางไปส่งบุตรหลานไกลขึ้นกว่า 10 กิโลเมตร ดังนั้นชาวบ้านและคุณครูจึงร่วมมือกันฝ่าฝืนอุปสรรคตัวชี้วัดที่จะนำพาให้โรงเรียนอยู่รอดโดยไม่ถูกยุบ คือ ตัวชี้วัดที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ คะแนน O-NET ของนักเรียนต้องสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ครูในโรงเรียนได้ช่วยกันจัดการเรียนการสอนเอาใจใส่ดูแลนักเรียนจนนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนผ่านคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศได้ และตัวชี้วัดที่ 2 โรงเรียนต้องอยู่ได้โดยไม่ขอรับงบประมาณเพิ่มเติมจากส่วนกลาง นั้นหมายถึงครูจะต้องรับเฉพาะเงินเดือนครู และค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียน ดังนั้นครูและชาวบ้านจึงร่วมมือกันปรับปรุงโรงเรียน พื้นห้องเรียน ปลุกพืชผักสวนครัว เล้าไก่ เลี้ยงหมูหลุม และปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อนำมาทำเป็นอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน พร้อมๆ ไปกับการลดค่าใช้จ่ายของโรงเรียนโดยไม่อาศัยงบประมาณของส่วนกลาง ดังนั้นความร่วมมือร่วมใจกันของครูและชาวบ้านจึงทำให้โรงเรียนบ้านหนองปักหลักฝ่าฟันอุปสรรคความอยู่รอดของโรงเรียนมาได้โดยที่โรงเรียนไม่ถูกยุบ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุผลที่ทำให้ท้ายยิ่งสำหรับผู้วิจัยที่จะทำการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านั้น ที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคของการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กมาได้ โดยโครงการวิจัยนี้เป็นกระบวนการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาจากโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบที่มีคุณภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้ไปสู่แนวทางการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก และการพิจารณาเกณฑ์การยุบ ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ
- 2.3 เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์การยุบ ควบรวม หรือคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีขอบเขต ดังนี้

ตอนที่ 1 การสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน จาก 5 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ และเลย โดยการเลือกสุ่มจาก 10% ของโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละจังหวัด เพื่อนำข้อมูลการระบุตัวชี้วัดในการพิจารณาการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยคำนึงถึงทัศนคติและความต้องการของครอบครัวและผู้เรียน ศักยภาพโรงเรียน สภาพสังคม และกลไกของกระทรวงศึกษาธิการ

ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ โดยโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา โดยมีบริบทของโรงเรียนดังต่อไปนี้

2.1 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความสำเร็จในการผลิตนักเรียน: โรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (O-Net) เท่ากับหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

2.2 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความร่วมมือในการทำงานของครู ผู้ปกครอง และชุมชน

2.3 โรงเรียนผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

2.4 โรงเรียนที่มีลักษณะเด่น/มีชื่อเสียง เช่น โรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น แหล่งสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพแก่ชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริอยู่อย่างพอเพียง การมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้าน หรือโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

2.5 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีการดำเนินการเพื่อควบรวมโรงเรียน

โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 4 โรงเรียนต้นแบบในเขตอีสานเหนือ

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน

4.2 ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง คุณลักษณะในด้านต่างๆ ที่ทำให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จในด้านคุณภาพของผู้เรียน (ดี เก่ง มีความสุข)

4.3 คุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

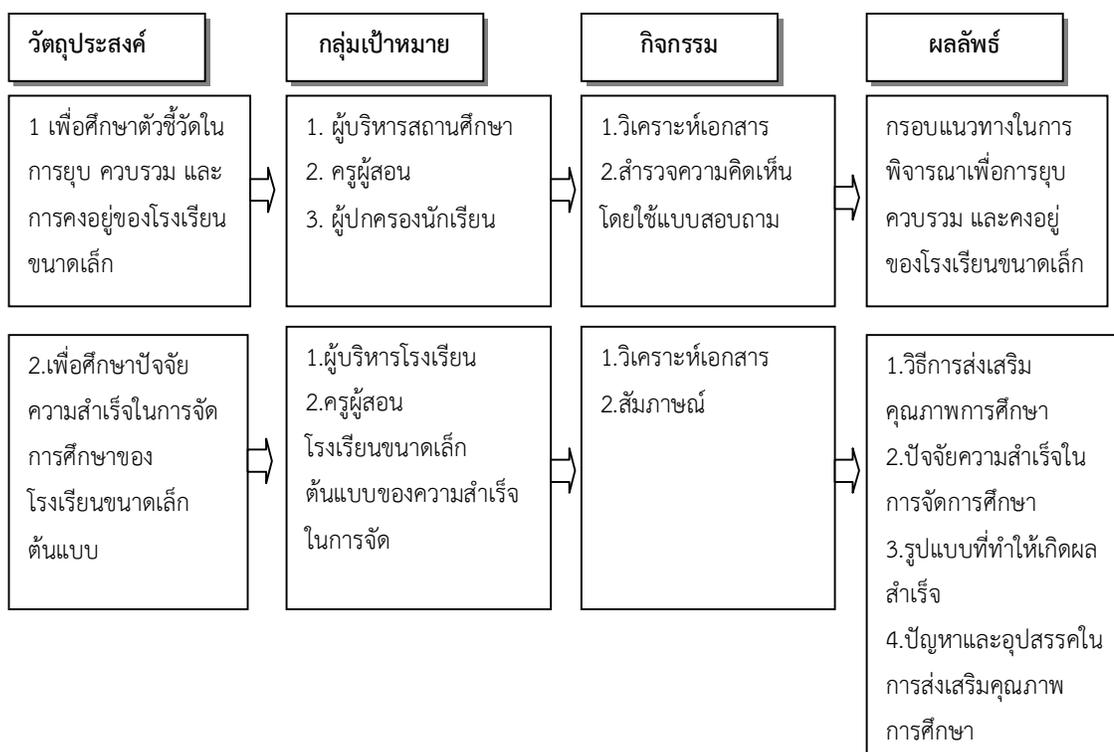
5.1 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ในภาพรวมของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

5.2 ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

5.3 ได้กรอบแนวคิดในการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

5.4 ได้แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์การยุบ ควบรวม และคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสนับสนุนแนวทางการวิจัย โดยแบ่งหัวข้อนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ สถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็ก สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนขนาดเล็ก บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนขนาดเล็ก ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กของ สพฐ.เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก และปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็ก

สถานการณ์โรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศไทยในปัจจุบัน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากประชากรวัยเรียนมีจำนวนลดลง และความนิยมของผู้ปกครองที่ต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนในเมือง จากข้อมูลของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน มีทั้งหมด 14,816 โรง ส่วนโรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 60 คน มีทั้งหมด 5,962 โรง แยกเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน 20 คน จำนวน 709 โรง มีนักเรียน 21-40 คน จำนวน 2,090 โรง และมีนักเรียน 41-60 คน จำนวน 3,163 โรง (กระทรวงศึกษาธิการ, <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=33023&Key=hotnews>. 14 มิถุนายน 2556.) การมีโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าว ทำให้การจัดการศึกษาไม่สามารถสะท้อนคุณภาพและประสิทธิภาพได้เพียงพอ กล่าวคือ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า มีข้อจำกัดด้านการใช้ครูหรือไม่สามารถจัดครูได้ครบชั้น และขาดแคลนสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศนโยบาย ยุบโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวนไม่ถึง 60 คน และให้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง โดยให้เหตุผลสำคัญสองประการ คือ รัฐบาลไม่มีกำลังงบประมาณพัฒนาโรงเรียนทุกแห่ง และไม่สามารถนำงบประมาณจากเงินภาษีมาดูแลทุกโรงเรียนได้เท่าเทียมกัน จะเห็นได้จากข่าวความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็ก ดังเช่น “เผยปฏิรูปการศึกษารอบ 2 สพฐ.มีแผนยุบโรงเรียนขนาดเล็กโดยไม่บีบบังคับลง 50 เปอร์เซ็นต์ หรือ 7,000 โรงจาก 1.4 หมื่นโรงภายใน 10 ปี เร่ง สพฐ.และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำข้อตกลงในการทำงาน เพื่อพัฒนาโรงเรียนดีประจำตำบลให้เกิดคุณภาพ พร้อมทุ่มงบประมาณสร้างโรงเรียนดีประจำทุกท้องถิ่น” นายสมเกียรติ ขอบผล รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) กล่าวว่า ภายใต้การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 จะดำเนินการตั้งแต่ปี 2553-2561 สพฐ.ตั้งเป้าว่าเมื่อสิ้นสุดการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 แล้ว จะส่งผลให้เกิดการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กได้โดยไม่ต้องบีบบังคับใดๆ ได้ประมาณ 7,000 โรง หรือ 50% ของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่ถึง 1.4 หมื่นโรงทั่วประเทศ

จะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณด้านการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ต้องกระจายงบประมาณไปตามโรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่เป็นหมื่นโรง ขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งเองก็ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้คุณภาพ เพราะต้องบริหารจัดการในภาวะขาดแคลนงบประมาณและบุคลากร ทั้งนี้ การยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กนั้น สพฐ. จะไม่ใช้วิธีบีบบังคับแต่จะปล่อยให้ตามธรรมชาติ (สุวิทย์ ยอดสละ, 2554)

จากกระแสยุบโรงเรียนขนาดเล็กสะท้อนปัญหาการศึกษาไทยได้ไม่น้อย ยิ่งนโยบายของเลขาธิการ กพฐ. ให้มีการยุบโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดทั้งหมด 14,816 โรงทั่วประเทศ ทำให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้กระทั่งนักเรียนเองต่างก็ได้รับผลกระทบและเกิดการวิตกกังวลไปตามๆ กัน ผลจากการยุบโรงเรียนขนาดเล็กสะท้อนข้อเท็จจริงหลายประการ ดังนี้ (มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) <http://ppvoice.thainhf.org/index.php>. 3 กุมภาพันธ์ 2553)

ประการแรก การไม่เคารพสิทธิเด็ก เนื่องจากเด็กอนุบาลและประถมควรจะต้องอยู่กับชุมชนและครอบครัวให้มากที่สุด เพื่อให้รู้สึกเกิดความผูกพันกับครอบครัวและชุมชน การยุบโรงเรียนขนาดเล็กจึงสะท้อนวิถีคิดในการจัดการศึกษาของรัฐ ว่ายังไม่เปิดประตูออกไปนอกห้องเรียนทำให้ไม่เห็นความสำคัญของชุมชน

ประการที่สอง การไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กในการเดินทาง โดยเฉพาะการเดินทางในป่าดงดอยที่ถนนหนทางยังไม่ปลอดภัย หากยุบโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในชุมชน ก็จะทำให้เด็กต้องเดินทางไกลหลายกิโลเมตรผ่านเส้นทางที่ไม่ปลอดภัยเพื่อไปเรียนหนังสือ

ประการที่สาม กระทรวงศึกษาธิการยังไม่เชื่อถือในหลักการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการจัดการศึกษา

ประการที่สี่ การมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล กล่าวคือระบบเขตพื้นที่การศึกษาที่ประเทศไทยลอกนโยบายมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เป็นระบบที่มีอำนาจมากเกินไป ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวและชุมชนห่างเหิน ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเผชิญปัญหานี้มากกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ได้แก้ปัญหานี้ด้วยการลดอำนาจเขตพื้นที่การศึกษาลงและถ่ายโอนอำนาจไปไว้ที่คณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งมีที่มาจากการเลือกตั้ง ทำให้เอื้อเกิดการกำกับตรวจสอบโดยชุมชนท้องถิ่น

ประการที่ห้า การไม่เคารพกฎหมายของกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ การต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสทางการศึกษาเสมอกัน นโยบายที่กล่าวว่า “*ทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย*” ยังไม่เป็นจริงแม้แต่ข้อเดียว ขณะที่เรื่องการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ และเรื่องการถ่ายโอนความรู้ยังทำไม่ได้

กล่าวโดยสรุปคือ นโยบายการยุบโรงเรียนขนาดเล็กของกระทรวงศึกษาธิการเป็นการตั้งโจทย์ผิดหรือไม่ เพราะแทนที่จะคิดว่าโรงเรียนที่มีผู้เรียนจำนวนน้อยควรจะต้องจัดการอย่างไร แต่ถ้าถามว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพมีไหม คำตอบก็คือ มีไม่ผ่านการประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน

แต่เหตุใดจึงไม่ยุบโรงเรียนขนาดใหญ่เหล่านั้นด้วย ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการต้องปรับวิสัยทัศน์โดยการตั้งโจทย์ใหม่ ไม่ใช่เฉพาะการสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กในการจัดการศึกษาร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงสนับสนุนการศึกษาทางเลือกที่นับวันก็จะยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น และควรเพิ่มการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนเข้าไปในหลักสูตร เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้และป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิของประชาชนในอนาคต นอกจากนี้ยังต้องให้อำนาจชุมชนผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างแท้จริง โดยให้ชุมชนร่วมกันเลือกสรรตัวแทนเข้ามากำกับนโยบายสถานศึกษาของชุมชน และช่วยกันหามาตรการในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างจริงจัง และทั้งหมดนี้คือความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันหลากหลายจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ล้วนมีความเห็นร่วมกัน ว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาของบุตรหลานผู้ด้อยโอกาสในบริบทของสังคมไทย

2. สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็ก (สุรศักดิ์ ปาฮา. 2553) พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กยังคงมีปัญหอย่างต่อเนื่องในประเด็นสำคัญด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านวิชาการ

1.1 ขาดแคลนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยไม่เพียงพอกับความต้องการและความจำเป็นที่จะใช้เหมาะสม

1.2 ขาดแคลนหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด ไม่เพียงพอกับความต้องการ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย

1.3 ครูขาดประสบการณ์ในการสร้าง/ใช้สื่อการเรียนการสอน และขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อเทคโนโลยีหรือนวัตกรรม

1.4 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีปัญหาการคิดวิเคราะห์และการคิดคำนวณ

1.5 นักเรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียน

1.6 พื้นฐานความรู้ของนักเรียนแตกต่างกันทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูมีความยากยิ่งขึ้นกว่าปกติ

2. ด้านบุคลากร

2.1 บุคลากรครูมีความรู้ไม่ตรงกับสาขาวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด นอกจากนี้ครูยังต้องรับภาระหนัก สอนหลายระดับ หลายรายวิชาพร้อมกันไป

2.2 ครูขาดขวัญและกำลังใจ ตลอดจนแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน จึงทำงานได้โดยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.3 บุคลากรมีการย้ายบ่อย ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของงานที่ปฏิบัติ

2.4 ขาดบุคลากรสายสนับสนุนการสอน เช่น งานธุรการ การเงินและพัสดุ

2.5 บุคลากรบางส่วนเป็นครูอัตราจ้าง ระยะเวลาที่ทำการจ้างสั้น เช่น จ้างเหมา 4 เดือน จ้างเหมาตามปีงบประมาณ ทำให้ขาดความมั่นคงในอาชีพและความต่อเนื่องของงานที่ทำ

2.6 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะกระบวนการเรียนการสอน และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษามีน้อย

2.7 สวัสดิการด้านต่างๆ เช่น ที่พักอาศัย พาหนะ สาธารณูปโภคฯ ให้กับบุคลากรมีน้อย ครูประสบปัญหาการเดินทางที่ไกล มีความยากลำบาก ไม่สะดวก ทำให้เกิดความเครียดและความกังวลใจ หลายประการ

2.8 ขาดผู้นำที่เข้มแข็งหรือขาดผู้บริหารที่จะบริหารโรงเรียนเป็นระยะเวลายาวนาน ต้องให้ครูผู้สอน หรือครูบรรจุใหม่ทำหน้าที่แทน ทำให้โรงเรียนไม่พัฒนาเท่าที่ควร

3. ด้านอาคารสถานที่/สื่อวัสดุ/อุปกรณ์/ครุภัณฑ์

3.1 สภาพอาคารเก่า ชำรุดทรุดโทรม เนื่องจากก่อสร้างมาเป็นเวลานาน ขาดความปลอดภัย

3.2 อาคารเรียน อาคารประกอบไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดห้องปฏิบัติการ สถานที่ออกกำลังกายสำหรับเด็ก

3.3 ขาดวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์

3.4 ขาดเครื่องมือสื่อสาร โทรศัพท์ เครื่องถ่ายเอกสาร ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน

4. ด้านการบริหารจัดการ

4.1 จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ/คุ้มค่าต่อการจัดกิจกรรม เด็กในเขตบริการไปเรียนที่โรงเรียนที่ไกลออกไป เนื่องจากผู้ปกครองมีความเห็นว่ามีความพร้อมและมีคุณภาพมากกว่า

4.2 โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการเดินทางมาเรียนของนักเรียนขณะที่ค่าพาหนะที่มีสำหรับจ่ายให้เพื่อการนี้มีจำกัด

4.3 ชุมชน ผู้ปกครอง มีฐานะยากจน ไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ตลอดจนการเรียนของบุตรหลานได้มากเท่าที่ควร

4.4 การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และนำผลของการประเมินงาน/โครงการมาใช้วางแผน ปรับปรุงพัฒนางาน ยังมีน้อย

4.5 การอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรวัยเรียนที่ย้ายไปรับจ้างงานต่างพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานของครูและโรงเรียน

4.6 ขาดการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องหรือที่อื่นๆ ที่เข้ามาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน

4.7 ขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานด้านอื่นๆ ของโรงเรียน

4.8 ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของผู้บริหารสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กของสพฐ. (2554) พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ประสบปัญหาคล้ายคลึงกันใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านความพร้อมทางปัจจัยของโรงเรียน และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งในแต่ละด้าน มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

การจัดการศึกษาในอดีต รัฐบาลมุ่งเน้นการจัดตั้งโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่เพื่อการขยายโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนทุกคนได้เข้าเรียน แต่ในปัจจุบันความจำเป็นดังกล่าวได้ลดลง ประกอบกับประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ตอนต้น ดังนั้นจึงทำให้มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวมีอัตราส่วนครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 คน สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่นๆ นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนขนาดเล็กอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น พื้นที่ห่างไกล ความเจริญ พื้นที่บนภูเขาสูง บนเกาะ ชายขอบของประเทศ เป็นต้น ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนลักษณะดังกล่าวมีปัญหาในการเดินทางไปเรียน ทั้งโรงเรียนยังขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียนซึ่งมีบริบทที่ต่างไปจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่น่าพอใจ

2. ปัญหาด้านการเรียนการสอน

ในด้านการเรียนการสอนนั้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสภาพที่ครูไม่ครบชั้นและนักเรียนมีจำนวนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลา และเต็มความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่ครูจำนวนหนึ่งต้องปฏิบัติ ทั้งในสังกัดเดียวกันและจากต่างสังกัด หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้มีจำนวนจำกัด ซึ่งมีสาเหตุมาจากโรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย ซึ่งในท้ายที่สุดก็ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไปด้วย

3. ปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน

ในการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนที่ผ่านมาได้ใช้เกณฑ์การจัดสรรหลายๆ เกณฑ์ ซึ่งขนาดโรงเรียนก็เป็นเกณฑ์หนึ่งในการจัดสรรเนื่องจากมีการคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนน้อย สภาพอาคารเก่า ขำรุดทรุดโทรม เนื่องจากก่อสร้างมาเป็นเวลานาน คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ยังมีไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรจากผู้ปกครอง ชุมชนได้มากนัก เนื่องจากผู้ปกครองและชุมชนดังกล่าวมีความยากจน สำหรับตัวบ่อนด้านนักเรียนนั้น พบว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ที่ผ่านมาจนถึงแม้ว่าจะมีตัวแทนของชุมชนและองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก็ตาม แต่บทบาทของคณะกรรมการดังกล่าวยังมีไม่มากนัก และหากกล่าวถึงการประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วยแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่ามีน้อยมาก หรือไม่มีเลย ในบางพื้นที่ ชุมชน ผู้ปกครอง มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและการเรียนของบุตรหลานได้เท่าที่ควร

3. บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนขนาดเล็ก

เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก ๔ ภาค (2555) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดโรงเรียนขนาดเล็กที่ด้อยคุณภาพเป็นจำนวนมาก เกิดจากความล้มเหลวของกระทรวงศึกษาธิการในการบริหารการศึกษาของชาติให้บรรลุตามเป้าหมายในมาตรา 10 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี 2542 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดยใช้มาตรการที่บั่นทอนคุณภาพของโรงเรียนในท้องถิ่น คือ เกณฑ์มาตรฐานอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ระบุเกณฑ์มาตรฐานอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาในระดับก่อนประถม ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา กรณีโรงเรียนที่มีนักเรียน 120 คนลงมา กำหนดให้สถานศึกษามีจำนวนครูตามสัดส่วนของนักเรียนดังนี้

นักเรียน 20 คนลงมา ต่อครูผู้สอน 1 คน

นักเรียน 21 – 40 คน ต่อครูผู้สอน 2 คน

นักเรียน 41 – 60 คน ต่อครูผู้สอน 3 คน

นักเรียน 61 – 80 คน ต่อครูผู้สอน 4 คน

นักเรียน 81 – 100 คน ต่อครูผู้สอน 5 คน

นักเรียน 101 – 120 คน ต่อครูผู้สอน 6 คน

อีกมาตรการหนึ่งคือ การที่สพฐ.จัดสรรเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวตามจำนวนนักเรียนโดยมีจำนวนเงินเท่ากัน ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน นอกเหนือจากนี้จำนวนเงินค่าใช้จ่ายรายหัวมีจำนวนต่ำไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายจริง ดังนั้นสภาพที่จำนวนครู และงบประมาณน้อยกลายเป็นเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองขาดความมั่นใจในโรงเรียน บางส่วนที่มีเงื่อนไขทางการเงินที่ดีจึงส่งลูกหลานไปโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ จึงส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น สิ่งนี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบททั่วโลก ซึ่งเป็นปัญหาการศึกษาที่สั่งสมมานาน ผวนวกกับช่องทางชีวิตในอนาคตที่จำกัดภายใต้ระบบทุนนิยม ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่มีฐานะปานกลาง

ต้องเตรียมความสามารถในการแข่งขันให้แก่ลูกหลานด้วยการสนับสนุนให้ได้เรียนโรงเรียนในตัวเมือง เนื่องจากเห็นว่ามีความคุ้มค่า ยิ่งไปกว่านั้นปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กล้มเหลวในการจัดการศึกษาคือ การขาดผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีความตั้งใจจริงในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษา ผลจากการสัมมนาจับฟังความเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและนักเรียนในปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 4 ภาคคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดโดยสมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย พบว่า ผู้บริหาร หรือผู้อำนวยการโรงเรียนที่เข้ามารับตำแหน่งนั้นส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังเพียงรอคอยที่จะย้ายตนเองไปสู่สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ระหว่างนั้นจึงไม่ได้ตั้งใจพัฒนาสถานศึกษาอย่างแท้จริง ดังนั้น การมุ่งเน้นการยุบเลิกแทนที่จะมุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก จึงทำให้ช่องว่างของคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบทมีมากขึ้น นอกจากนี้ นโยบายการทยอยยุบเลิกหรือยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กยังทำให้โรงเรียนขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านแยกตัวขาดออกจากชุมชนโดยสิ้นเชิง เมื่อโรงเรียนใหม่ของลูกหลานอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านไปหลายกิโลเมตรและเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ก็เกินกำลังของพ่อแม่ผู้ปกครองจากหมู่บ้านที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหรือมีสิทธิมีเสียงในโรงเรียนได้ ผู้ปกครองต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นจากการเดินทางและค่าอาหาร รวมไปถึงความสัมพันธ์ที่น้อยลงระหว่างเด็กกับครอบครัวและชุมชน เนื่องจากเด็กๆ ต้องตื่นแต่เช้ามีดเพื่อเดินทางไปโรงเรียนและจะกลับมาอีกครึ่งก็ในช่วงเกือบพลบค่ำ

ดังนั้นนโยบายการยุบเลิกหรือยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กยังแสดงถึงความไม่สอดคล้องในเชิงนโยบาย เนื่องจากนโยบายนี้ขัดแย้งกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ให้ความสำคัญการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาแก่ท้องถิ่น นโยบายการยุบเลิกหรือยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กแสดงให้เห็นถึงความพยายามผูกขาดอำนาจในการบริหารจัดการการศึกษาของฝ่ายบริหารและหน่วยราชการที่ไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้าน พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กนักเรียนที่จะได้รับผลกระทบ ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่อย่างใด อีกทั้งยังเป็นนโยบายที่ไม่ได้ตระหนักว่าผู้คนในท้องถิ่นมีทุนเดิมในการจัดการศึกษา หรือมีระบบสร้างการเรียนรู้ให้กับลูกหลานอย่างไร รวมทั้งละเลยประวัติศาสตร์ชุมชนและความภาคภูมิใจของผู้คนในท้องถิ่นที่ได้ร่วมมือกันก่อตั้งและสนับสนุนโรงเรียนมาตั้งแต่อดีต ขณะเดียวกันหากพิจารณาในบริบทเศรษฐกิจการเมืองที่กว้างขึ้นแล้ว จะพบว่าทั้งกฎหมายและนโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ และนโยบายการยุบเลิกโรงเรียนขนาดเล็ก ต่างก็มีสถานะร่วมกันในการพยายามทำให้การจัดการศึกษาตอบสนองต่อระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหัวใจหลักของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษานำมาสู่การเดินหน้านโยบายยุบเลิกหรือยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่คุ้มค่าแก่การลงทุนในที่สุด ขณะเดียวกัน

ปัญหาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็กที่กระทรวงศึกษาไม่สามารถสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพแก่โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลทั้งในแง่อุปกรณ์ เทคโนโลยี และในแง่การกระจายบุคลากร ดังตัวแทนครูได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ทุกวันนี้การกระจายทรัพยากรทางการศึกษาไม่เท่าเทียม บุคลากรไปนั่งทำงานในเขตพื้นที่ แต่ในขณะที่โรงเรียนในชุมชน ครูคนเดียวแต่ต้องสอนถึง 8 สาระการเรียนรู้ นี่คือการไม่เท่าเทียม” (<http://prachatai.com/journal/2011/05/35145>, 27 พฤษภาคม 2554)

“ที่โรงเรียนขาดครูวิชาเอกอังกฤษ ซึ่งทางโรงเรียนได้ทำหนังสือไปขอครูเอกภาษาอังกฤษกับทางเขตการศึกษาฯ หลายครั้งแต่ก็เงียบเฉย เขาไม่สนใจอยู่แล้ว เพราะเขาต้องการจะยุบโรงเรียนของเราอยู่แล้ว” (<http://prachatai.com/journal/2011/05/35145>, 27 พฤษภาคม 2554) ในทำนองเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการ ก็ไม่สามารถจัดการบริหารให้ทั้งครูและผู้บริหารโรงเรียนมีจิตสำนึกและทุ่มเทให้กับการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ กระทรวงศึกษาธิการ เน้นพัฒนาเฉพาะแต่โรงเรียนเด่นหรือโรงเรียนในฝัน รวมทั้งระบบการทำงานที่ทำให้โรงเรียนไม่ต้องมีความรับผิดชอบ (accountability) ต่อชุมชน ด้วยการกำหนดทุกอย่างมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะเป็นการทำหลักสูตร การชีวิตหรือประเมินผลงาน การจัดระบบสนับสนุน ฯลฯ ล้วนแต่ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กตามชนบทห่างไกลมีปัญหาด้านคุณภาพการเรียนการสอนค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงนำไปสู่ข้ออ้างของการยุบเลิกหรือยุบรวมโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

จากบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น สามารถจำแนกโรงเรียนขนาดเล็กออกเป็น 5 กลุ่ม ได้ดังนี้ (สพฐ., 2550, [www.http://school.obec.go.th/supsurat2/Doc/Kon/1/2.pdf](http://school.obec.go.th/supsurat2/Doc/Kon/1/2.pdf))

กลุ่มที่ 1 มีความพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อเป็นแกนนำในกลุ่มโรงเรียนหรือศูนย์วิชาการ (มีความพร้อมด้านบุคลากร หรือวัสดุอุปกรณ์)

กลุ่มที่ 2 มีความพร้อมในระดับที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะของโรงเรียน (แต่ไม่สามารถเป็นแกนนำหรือเป็นศูนย์วิชาการได้)

กลุ่มที่ 3 ไม่มีความพร้อมด้านบุคลากร ขาดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (แต่ไม่สามารถยุบเลิก)

กลุ่มที่ 4 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ควรยุบเลิก

กลุ่มที่ 5 Stand alone เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่พิเศษ (ทุรกันดาร, เสี่ยงภัย, ชายแดน, เกาะ ฯลฯ) ที่ยุบเลิกไม่ได้ ซึ่งต้องพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาเป็นการเฉพาะ

เพื่อเป็นบริบทของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กของไทย ปัจจุบัน พบประเด็นสำคัญตรงกัน คือ “ความไม่คุ้มทุนหรือไม่คุ้มค่า” ในการลงทุน ทั้งด้านทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในสภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณการพัฒนาการสอน ด้านบุคลากร สื่อการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และสังคมโดยรวมในที่สุด

4. ยุทธศาสตร์ในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

จากสถานการณ์ สภาพปัญหา และบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนขนาดเล็ก การแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นประเด็นที่สำคัญยิ่งในการเสริมสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ทั้งนี้โดยพยายามปรับใช้หลักการ แนวคิดที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการปรับแก้ปัญหาและพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กทั้งจากประสบการณ์ในประเทศและต่างประเทศ นำมาสู่การปรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ พอสรุปได้ดังนี้ (สพฐ. 2551)

1. จะต้องยอมรับในสภาพความเป็นจริงร่วมกันว่า ประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศอื่นทั่วโลก ที่ยังจำเป็นต้องมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนหนึ่งต่อไป แต่จะต้องมีการวางแผนและจัดการเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กที่จะดำรงอยู่หรือเกิดขึ้นทุกโรงเรียนมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
2. จะต้องมีการวางแผนเป็นรายพื้นที่และมีรูปแบบในการดำเนินงานที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพในแต่ละพื้นที่ ความสะดวกของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่จะรับบริการ และความคิดเห็นของผู้ปกครองและชุมชน
3. จะต้องพัฒนารูปแบบการบริหารอัตรากำลัง หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดคุณภาพและมีค่าใช้จ่ายที่ทรพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
4. จะต้องมีการสนับสนุนทรัพยากรพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยอาจจะดมความช่วยเหลือและความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากแนวคิดดังกล่าวเบื้องต้น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กขึ้น โดย สพฐ. ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กระยะ 3 ปี (พ.ศ.2551 – 2553) ขึ้นโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (มานพ วรรณภิลละ. 2555 และ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.). 2552)

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การพัฒนาระบบวางแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนที่เพียงพอและเป็นปัจจุบัน การพัฒนาระบบบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพด้วยการจัดกลุ่ม/เครือข่ายการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านการบริหารทั่วไป ด้านบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารวิชาการ และด้านการบริหารงบประมาณ เชื่อมโยงกับแผนที่การศึกษา School Mapping โดยยึดรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพโดยนำนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน และการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพ ประกอบด้วย การพัฒนานักเรียนชั้น ป.1 – ป.3 ให้สามารถอ่านออกและเขียนได้ทุกคน การพัฒนาหลักสูตรและการเรียน การสอน การพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา การยกระดับคุณภาพครูโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน สนับสนุนให้ครูรวมกลุ่มกันวางแผนและพัฒนาเทคนิคกระบวนการเรียนการสอน นำสู่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการ เรียนการสอน การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน รองรับการประเมินคุณภาพภายนอก การ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยกระบวนการที่หลากหลาย เช่น การสอนคละชั้นการใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล การจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรี เป็นต้น การนิเทศ ช่วยเหลือติดตามความก้าวหน้าโรงเรียน เป็นรายโรงเรียนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง และการวิจัยและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีช่วย สอนที่มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ เสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน ประกอบด้วย การ จัดทำมาตรฐานโรงเรียนขนาดเล็กด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุและครุภัณฑ์ การปรับปรุง สภาพแวดล้อม สื่อ ห้องสมุดที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แก่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเพียงพอและ เหมาะสม การจัดและสนับสนุนอัตรากำลังครูในโรงเรียนขนาดเล็กให้เพียงพอตามเกณฑ์ แก้ปัญหา การขาดแคลนครูด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น สอนแบบบูรณาการคละชั้น การใช้ครูเวียนสอน นักศึกษา ฝึกสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพสามารถ ปฏิบัติงานได้ในสภาวะการณ์ที่โรงเรียนมีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากร การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในทุก ๆ ด้าน ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี โครงการอาหารกลางวัน สนับสนุนช่วยเหลือนักเรียนที่ขาด แคลนและด้อยโอกาส การอำนวยความสะดวกในการเดินทางแก่นักเรียน เพื่อเรียนในแหล่งเรียนรู้ ภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้สามารถมีความพร้อมในการเรียนจบการศึกษา และการ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็นให้เพียงพอที่จะจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพเพียงพอ ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การ สร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้ เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งเสริมการจัด ศูนย์เด็กปฐมวัยในโรงเรียนขนาดเล็ก แหล่งเรียนรู้ของชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา การจัดระบบ และกลไกในการระดมทรัพยากรที่จะเอื้อประโยชน์แก่การจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยวิธีการระดม

ทรัพยากรที่เหมาะสม โปร่งใส มีแผนการนำทรัพยากรไปใช้อย่างชัดเจนเพื่อพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม ศักยภาพผู้เรียนในด้านต่างๆ การส่งเสริมสนับสนุนรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่าย การบริหารจัดการโดยชนคุณภาพ ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สามารถช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ

5. เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549, 11-15) ได้กล่าวถึง มาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งพัฒนา หน้าที่การงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตนและครอบครัว และเพื่อสร้างเป็นรากฐานที่แข็งแกร่ง สำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในอนาคต ไว้ดังนี้

1. มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 8 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

2. มาตรฐานด้านการเรียนการสอน มี 2 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 9 ครูมีคุณธรรมจริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี และมีครูพอเพียง

มาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา 6 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการการศึกษา

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์การ โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนา
องค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการบริหารและจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนา
ตามธรรมชาติ

4. มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทาง
วิชาการ และองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

6. การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

6.1 รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัด
การศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นรูปแบบได้
ดังต่อไปนี้ คือ (<http://www.learners.in.th/blogs/posts/256238>, 10 มีนาคม 2552)

- 1) รูปแบบ “เรียนรวมบางชั้นเรียน”
- 2) รูปแบบ “Mobile Teacher”
- 3) รูปแบบ “โรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง”
- 4) รูปแบบ “เรียนรวมช่วงชั้น”
- 5) รูปแบบ การใช้หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ “Computer Mobile Unit”
- 6) รูปแบบ “เรียนรวมทุกชั้นเรียน”
- 7) รูปแบบ “ศูนย์โรงเรียนแบบพักนอน”
- 8) รูปแบบ “ห้องเรียนเคลื่อนที่”
- 9) รูปแบบ “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ”
- 10) รูปแบบ “การเรียนการสอนผ่านดาวเทียม”
- 11) ครูชาวบ้านประสานครูในโรงเรียน
- 12) การจัดหลักสูตรหน่วยบูรณาการช่วงชั้น
- 13) การจัดการเรียนรู้เป็นทีม (Team Teaching)
- 14) ฐานการเรียนรู้แทนครูถือชอล์ก
- 15) ครูกลุ่มโรงเรียนเวียนสอน

- 16) ครูอาสา
- 17) ครูพี่ ศิษย์น้อง
- 18) เรียนรู้จากบทเรียนสำเร็จรูป
- 19) หลักสูตรชีวิตในบ้านพัก

6.2 การบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็ก

- 1) ส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้
- 2) พัฒนาโรงเรียนต้นแบบ
- 3) พัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา
- 4) พัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษา
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วม
- 6) การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ
- 7) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ
- 8) การจัดหาหนังสือแบบเรียนและแบบฝึกหัด
- 9) การจัดหาหนังสือและสื่อประกอบการเรียนการสอน
- 10) การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู
- 11) การซ่อมแซมอาคารเรียน
- 12) การวิจัยในชั้นเรียน
- 13) นวัตกรรมที่เกิดจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้บริหารสถานศึกษา ครู
- 14) คัดเลือกรูปแบบนวัตกรรมที่เป็นแบบอย่าง (Best Practice)
- 15) การจัดแบ่งกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก

ประสิทธิผลที่เกิดจากการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนได้เรียนครบตามหลักสูตรและสาระการเรียนรู้
- 2) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน
- 3) ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 4) แก้ปัญหาขาดแคลนครู
- 5) ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนมีความพึงพอใจ
- 6) นักเรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง
- 7) ประหยัดงบประมาณภาครัฐ ลงทุนด้านงบประมาณต่ำ แต่คุณภาพนักเรียนสูงขึ้น
- 8) นักเรียนมีคุณภาพดีขึ้น คือ ครูมีความใกล้ชิดกับนักเรียน
- 9) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 10) ครูได้รับการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน

- 11) ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามศักยภาพและตามความสนใจ
- 12) ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยฝึกความเป็นผู้นำ ผู้ตาม
- 13) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น
- 14) เกิดนวัตกรรมในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ นวัตกรรมสื่อการเรียน E – book นวัตกรรมสื่อการเรียน นวัตกรรมการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม นวัตกรรมการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดชั้นเรียน พิเศษ นวัตกรรมการสอนแบบบูรณาการ นวัตกรรมการสอนแบบ Mobile Teacher ครูเวียนสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก นวัตกรรมการสอนแบบ Mobile Unit รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ เกิดรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้เกิดนวัตกรรมที่เกิดจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้บริหารสถานศึกษา/คณะครู และคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก พร้อมทั้งคัดเลือกรูปแบบนวัตกรรมที่เป็นแบบอย่าง (Best Practice)

สรุปรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผลมีรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ รูปแบบเรียนรวมบางชั้นเรียน โรงเรียนที่โรงเรียนน้อง เรียนรวมช่วงชั้น เรียนรวมทุกชั้น ศูนย์โรงเรียนแบบพักนอน ห้องเรียนเคลื่อนที่ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การเรียนการสอนผ่านดาวเทียมโดยบริหารจัดการโรงเรียนต้นแบบ ระบบนิเทศภายในสถานศึกษา การจัดสนับสนุนด้านหนังสือเรียน สื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาคารเรียน อาคารประกอบ และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

6.3 รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล สรุปมาเป็น 7 รูปแบบ ได้แก่

(<http://www2.obec.go.th/kasama>)

รูปแบบที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบรวมชั้นเรียน ประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้แบบช่วงชั้น และการเรียนรู้แบบคละชั้น โดยวิธีการยุบชั้นเรียน ให้โรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นสามารถจัดการเรียนการสอนได้โดยไม่ต้องทิ้งห้องเรียน ซึ่งโรงเรียนสามารถปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ โรงเรียนบ้านย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) สุราษฎร์ธานี เขต 2, โรงเรียนบ้านโคกสว่าง อ.ตาคลี สพท.นครสวรรค์ เขต 3 และ โรงเรียนบ้านทุ่งหัวพรหม อ.เมือง สพท. นครปฐม เขต 1

รูปแบบที่ 2 การบูรณาการหลักสูตร เป็นการนำความรู้มารวบรวมประมวลไว้ในหน่วยเดียวกัน สำหรับโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ให้บังเกิดผลตามที่ต้องการ สำหรับการบูรณาการเนื้อหารายวิชา สามารถดำเนินการได้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จากนั้นนำวัตถุประสงค์ตลอดจนเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มวิชาที่สอดคล้องกันมาเชื่อมโยง สู่การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ แล้วนำมากำหนดกิจกรรม เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ ได้ครั้งเดียวพร้อมกันในแต่ละช่วงชั้น โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ สพท. ประจวบคีรีขันธ์ เขต 2, โรงเรียนบ้านเกาะลานและโรงเรียนบ้านคลองไม้แดง สพท.ตาก เขต 1, โรงเรียนบ้านสายน้ำทิพย์ สพท.นครสวรรค์ เขต 3 และ โรงเรียนบ้านตะพูนทอง อ.เมือง สพท.ระยอง เขต 1

รูปแบบที่ 3 ความร่วมมือจากชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนของทุก สพท. ในเรื่อง การขาดแคลนครู งบประมาณไม่เพียงพอ และขาดสื่อเทคโนโลยี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา องค์กรท้องถิ่น เครือข่ายสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุก ฝ่าย ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับการพัฒนาต่อยอดทั้งในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ สพท. กาญจนบุรี เขต 1, โรงเรียนวัดสามทอง อ.เมือง สพท.สงขลา เขต 1,โรงเรียนบ้านลานคา อ.บ้านไร่ สพท.อุทัยธานี และโรงเรียนบ้านหนองหัวช้าง อ.ท่าหลวง สพท.ลพบุรี เขต 2

รูปแบบที่ 4 การใช้ ICT ในการพัฒนาคุณภาพ โดย สพท. หลายแห่งได้นำเทคโนโลยีมาใช้อย่าง หลากหลาย เช่น รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Mobile unit) เพื่อให้บริการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่ อยู่ห่างไกล การส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยการรับสัญญาณ การสอนทางไกลจากโรงเรียนไกลกังวล หัวหิน เป็นต้น โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ สพท.พิษณุโลก เขต 2, โรงเรียนวัดสายลำโพงกลาง อ.ท่าตะโก สพท.นครสวรรค์ เขต 3, โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ อ.คลองหาด สพท.สระแก้ว เขต 1 และ โรงเรียนบ้านหนองจานใต้ อ.ลำทะเมนชัย สพท.นครราชสีมา เขต 7

รูปแบบที่ 5 รูปแบบโรงเรียนเครือข่าย เป็นการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนหลัก และโรงเรียน เครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา ตลอดจนผู้บริหารและครูได้รับ การพัฒนาจนสามารถ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ สพท.เชียงใหม่ เขต 2, โรงเรียนวัด ชัยสุวรรณ อ.เข็ญใหญ่ สพท.นครศรีธรรมราช เขต 3, โรงเรียนวัดดอนหวาย อ.สว่างอารมณ์ สพท. อุทัยธานี และ โรงเรียนแก่น้อยโนนรังวิทยาเสริม อ.กมลาไสย สพท.กาฬสินธุ์ เขต 1

รูปแบบที่ 6 ผสมผสานด้วยวิธีการหลากหลาย สพท. เป็นการผสมผสานรูปแบบ ที่ 1- 5 ดังกล่าวข้างต้นมาดำเนินงาน นับว่าเป็นรูปแบบที่ทำให้โรงเรียนจำนวนมาก ประสบผลสำเร็จ โดยสามารถ เรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ สพท. นครปฐม เขต 1, โรงเรียน บ้านดอนน้ำครก อ.เมือง สพท.น่าน เขต 1, โรงเรียน บ้านโคกถาวร อ.วานรนิวาส สพท. สกลนคร เขต 3 และ โรงเรียนบ้านงอมมด อ.ท่าปลา สพท.อุตรดิตถ์ เขต 2

รูปแบบที่ 7 การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นรูปแบบที่มีผู้บริหารใช้ความรู้ ความสามารถ ในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นประชาธิปไตยยึด หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับของทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษาตลอดจนมุ่งมั่นสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถ เรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่ โรงเรียนวัดสุทธาวาส อ.อินทร์บุรี สพท.สิงห์บุรี, โรงเรียนบ้านหมื่นเทพ อ.หันคา สพท.ชัยนาท, โรงเรียนบ้านสงยางดอนไม้คูณ อ.ม่วงสามสิบ สพท. อุบลราชธานี เขต 1 และโรงเรียน บ้านจรรยา อ.ลำดวน สพท.สุรินทร์ เขต 1

7. ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนที่มีประสิทธิผล หรือโรงเรียนที่มีความสำเร็จในการจัดการศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่สามารถบริหารจัดการศึกษาได้บรรลุตามความมุ่งหมาย ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กำหนดไว้ว่า สถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดให้มีโครงการโรงเรียนยอดเยี่ยมแห่งอเมริกา ซึ่งมีโรงเรียน ประถมศึกษาทั้งหมด 177 โรงเรียน ได้รับเกียรติยศในโครงการดังกล่าว โรงเรียนทั้ง 177 โรงเรียนนี้ เป็นโรงเรียนที่มีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองและชาน เมือง และเป็นโรงเรียนประเภทยากจนจนถึงร่ำรวย โครงการดังกล่าวเป็นการปฏิรูปโปรแกรมส่งเสริม การเรียนโดยหาช่องทางหลาย ๆ รูปแบบเพื่อที่จะสนองความจำเป็นพื้นฐานให้กับนักเรียน โครงการนี้ กำหนดขึ้นมาจากใต้สมมติฐานที่ว่าประสบการณ์ในโรงเรียนในช่วงแรกๆ ของเด็กจะเป็นตัวกำหนด พื้นฐานการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต รูปแบบที่ทดลองทำได้แก่ (พิธาน พื้นทอง, 2548 : 49-51)

1. เลิกเรียนแบบท่องจำ โดยการให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และให้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิเคราะห์รายการโทรทัศน์ เป็นต้น
  2. เลิกแยกเด็ก โดยการคละเด็กที่มีความสามารถต่างๆ กันไว้ในห้องเดียวกัน เพื่อช่วยให้ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนดีขึ้น เด็กเก่ง (อัจฉริยะ) ก็อาจช่วยเพื่อนในชั้นได้อีกทางหนึ่งด้วย
  3. ขยายการเปิดเรียนมากขึ้น จากเดิมเคยเปิดปีละ 178 วัน เพิ่มเป็น 210 วัน โดยเลิกปิดภาค ฤดูร้อนที่ใช้ระยะเวลานาน แล้วเปลี่ยนเป็นปิดระหว่างภาคในระยะสั้นๆ
  4. ช่วยเด็กยากจนในเมือง โดยใช้ปรัชญา “ เธอทำได้ ” (You can success) เพื่อใช้เด็กด้อย โอกาสที่มีความกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม มีโรงเรียนในโครงการนี้ประมาณ 250 โรงเรียน ถือว่า เป็นแนวปฏิบัติที่พยายามสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู นักเรียนสังคมสงเคราะห์
- จากโครงการดังกล่าว ทำให้สามารถหาคุณลักษณะที่เป็นจุดรวมของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ยอดเยี่ยมในอเมริกา ซึ่งมี 9 ประการ ดังนี้

1. ผู้ปกครองห่วงใย ได้แก่ มีการจัดการให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการศึกษาของเด็กในการสร้างสรรค์ โดยร้อยละ 90 อาสาสมัครเข้ามาช่วยงานต่างๆ ของโรงเรียน และโรงเรียนยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้าไปในโรงเรียนเพื่อเรียนคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษแบบปฏิบัติการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำไปกวดขันลูกที่บ้าน

2. ครูใหญ่ผูกพัน โดยลักษณะส่วนตัวของผู้ที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นคนที่มุ่งมั่น ผูกพันและห่วงใยเด็ก ตลอดจนอุทิศตนให้เด็กมากกว่าภาระหน้าที่ที่เป็นอยู่ บางคนจะไปแนะนำตนเองและเยี่ยมผู้ปกครองทุกบ้าน บางคนนั่งรับประทานอาหารกลางวันกับนักเรียนวันละคน เมื่อครบสิ้นปีการศึกษาครูใหญ่นั้นสามารถพูดคุยกับนักเรียนได้ครบทุกคน

3. ครูหล่อเลี้ยง ได้แก่ การที่ครูทุ่มเทอย่างเต็มที่ เพื่อให้ให้นักเรียนแต่ละคนเรียนได้เต็มศักยภาพของตน บางโรงเรียนนักเรียนจะได้รับการดูแลจากครูอย่างใกล้ชิดโดยครูคนเดียวจะสอนตามนักเรียน 2-3 ปีติดต่อกัน บางโรงเรียนจะมีครูรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยวิเคราะห์ตัวเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนและอารมณ์ โดยมี “ ครูผู้ดูแล ” เป็นผู้จัดกิจกรรมให้กำลังใจเป็นประจำทุกวัน

4. เน้นการเขียน ได้แก่ มีการส่งเสริมการเรียนภาษาทั้งองค์กรวม ได้แก่ การเน้นทักษะการเขียนทักษะการพูด เช่น มีการเขียนจดหมายถึงครู และเพื่อนโดยใช้ระบบไปรษณีย์ในโรงเรียนและจัดทำหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน เป็นต้น

5. เรียนจากประสบการณ์ตรง ได้แก่ การจัดกิจกรรมเดินป่า เรียนจากห้องปฏิบัติการต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมชุมชนจำลอง การทำสวนครัวแล้วนำไปเขียนในหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน ตลอดจนการไปดูการพิจารณาคดีในศาล แล้วเชิญผู้พิพากษามาตัดสินคดี (สมมติ) ที่โรงเรียน เป็นต้น

6. ใช้เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การให้นักเรียนผลิตรายการโทรทัศน์วงจรปิดทุกๆ เข้า และการใช้คอมพิวเตอร์ผสมการเรียนรู้อัตโนมัติในระดับประถม 1 นอกจากนี้โรงเรียนบางแห่งอนุญาตให้นำคอมพิวเตอร์กลับบ้านได้ เหมือนยืมหนังสือจากห้องสมุด

7. ประเมินผลหลายวิธี ได้แก่ การใช้วิธีให้นักเรียนรายงานโดยการนำเสนอด้วยปากเปล่า ทำโครงการเป็นกลุ่มตลอดจนการให้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์

8. สิ่งแวดล้อมส่งเสริมการเรียน ได้แก่ การจัดหลักสูตรเร่งรัดให้เรียนเพื่อให้เด็กเป็นอัจฉริยะ โรงเรียนบางแห่งให้นักเรียนเรียนโดยใช้เครื่องมือเลเซอร์ดิสก์ในวิชาวิทยาศาสตร์ มีการให้รางวัลผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนทุกประเภท แล้วเชิดชูยกย่อง โดยติดประกาศ จัดพิธีมอบรางวัลเกียรติยศ และมีจดหมายชมเชยถึงที่บ้าน เป็นต้น

9. ร่วมกับชุมชน ได้แก่ มีการจัดให้ตำรวจและพนักงานดับเพลิง มาพบกับนักเรียนหรือการเชิญผู้นำทางธุรกิจ นักเรียน อาจารย์มหาวิทยาลัย และศิลปินมาเสนอเรื่องราวต่างๆ มีการนำนักเรียนไปทัศนศึกษา เยี่ยมชมสำนักงานและโรงงานต่างๆ หรือไม่ก็ไปชมการแสดงดนตรี และกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

สรุปรูปแบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพได้พิจารณาจากโรงเรียนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศยอดเยี่ยมในสหรัฐอเมริกา โดยโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกับครูใหญ่และครูที่ใส่ใจต่อระบบการบริหารจัดการและระบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ส่งเสริมการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียนผ่านการใช้เทคโนโลยีประกอบ ควบคู่กับการประเมินผลหลากหลายวิธี รักรักษาสิ่งแวดล้อมและให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย เรื่อง กรณีศึกษา รูปแบบความสำเร็จการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมุ่งสนใจไปที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ โดยโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา โดยมีบริบทความสำเร็จด้านคุณภาพผู้เรียน หรือความร่วมมือในการทำงานของครู ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน หรือโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. หรือโรงเรียนขนาดเล็กที่มีชื่อเสียง หรือโรงเรียนขนาดเล็กที่มีการควบรวม การดำเนินการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1.1 ประชากร ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 4,400 โรงเรียน โดยมีรายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากรโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	จำนวนโรงเรียน	จังหวัด	จำนวนโรงเรียน
1. ขอนแก่น	454	11. นครราชสีมา	476
2. อุตรดิตถ์	268	12. อุบลราชธานี	294
3. กาฬสินธุ์	224	13. บุรีรัมย์	172
4. นครพนม	171	14. ศรีสะเกษ	235
5. สกลนคร	169	15. สุรินทร์	155
6. มหาสารคาม	226	16. ร้อยเอ็ด	273
7. หนองคาย	99	17. ยโสธร	174
8. หนองบัวลำภู	108	18. อำนาจเจริญ	117
9. บึงกาฬ	54	19. มุกดาหาร	97
10. เลย	265	20. ชัยภูมิ	36
รวมทั้งหมด			4,400

1.1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน จำนวน 80 โรงเรียน จาก 5 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ และเลย โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 80 คน ครูผู้สอน จำนวน 240 คน และผู้ปกครอง ของนักเรียน จำนวน 400 คน มีรายละเอียดดังแสดงในตาราง 2 - 4

ตาราง 2 ข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน

	จำนวน โรงเรียน	ร้อยละ		จำนวน โรงเรียน	ร้อยละ
จำนวนครูผู้สอน			จำนวนนักเรียน		
1 - 2 คน	2	2.50	น้อยกว่า 50	24	30.00
3 - 4 คน	42	52.50	51 - 60 คน	19	23.75
5 - 6 คน	32	40.00	61 - 70 คน	6	7.50
7 - 8 คน	4	5.00	71 - 80 คน	12	15.00
9 - 10 คน	-	-	81 - 90 คน	10	12.50
			91 - 100 คน	4	5.00
			101 - 120 คน	5	6.25
จำนวนครูจ้าง			รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียน		
ไม่มี	61	76.25	ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน		
1 - 2 คน	19	23.75	- การจัดการเรียนการสอนแบบแยกชั้น ป.1-6 ปกติ	26	32.50
3 - 4 คน	-	-	- การจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้น	54	67.50
5 - 6 คน	-	-	- การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตร	56	70.00
7 - 8 คน	-	-	- การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ICT/รถ		
9 - 10 คน	-	-	คอมพิวเตอร์เคลื่อนที่	20	25.00
			- การจัดการเรียนการสอนหมุนเวียนตามความถนัด		
			ของครู	10	12.50
			- การจัดการเรียนการสอนโดยโรงเรียนเครือข่าย	-	-
			- อื่นๆ	-	-

จากตาราง 2 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนมากมี 1) จำนวนครูอยู่ระหว่าง 3-4 คน ร้อยละ 52.50 2) ไม่มีครูจ้าง ร้อยละ 76.25 3) จำนวนนักเรียนน้อยกว่า 50 คน ร้อยละ 30.00 และอยู่ระหว่าง 51-60 คน ร้อยละ 23.75 และ 4) ดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตร ร้อยละ 70.00 และรองลงมาคือดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้น ร้อยละ 67.50

ตาราง 3 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน

	จำนวนโรงเรียน	ร้อยละ		จำนวนโรงเรียน	ร้อยละ
เพศ			ประสบการณ์การบริหาร		
ชาย	66	82.50	1 – 5 ปี	3	3.75
หญิง	14	17.50	6 – 10 ปี	37	46.25
อายุ			11 – 15 ปี	8	10.00
25 – 30 ปี	-	-	16 – 20 ปี	16	20.00
31 – 35 ปี	-	-	20 ปีขึ้นไป	16	20.00
36 – 40 ปี	14	17.50	ระยะเวลาการทำงานใน		
41 – 45 ปี	23	28.75	สถานศึกษาปัจจุบัน		
46 – 50 ปี	23	28.75	1 – 5 ปี	33	41.25
51 ปีขึ้นไป	20	25.00	6 – 10 ปี	39	48.75
วุฒิทางการศึกษา			11 – 15 ปี	8	10.00
ปริญญาตรี	7	8.75	16 – 20 ปี	-	-
ปริญญาโท	73	91.25	20 ปีขึ้นไป	-	-
ปริญญาเอก	-	-			
ตำแหน่งทางวิชาการ					
ชำนาญการ	-	-			
ชำนาญการพิเศษ	80	100			
เชี่ยวชาญ	-	-			
เชี่ยวชาญพิเศษ	-	-			

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนมาก 1) เป็นเพศชาย ร้อยละ 82.50 2) อายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 28.75 3) จบการศึกษาระดับปริญญาโท ร้อยละ 91.25 4) ตำแหน่งวิชาการ คือ ชำนาญการพิเศษ ร้อยละ 100 5) ประสบการณ์การบริหาร อยู่ระหว่าง 6-10 ปี ร้อยละ 46.25 และ 6) ระยะเวลาการทำงานในสถานศึกษาปัจจุบัน อยู่ระหว่าง 6-10 ปี ร้อยละ 48.75

ตาราง 4 ข้อมูลเบื้องต้นของครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน

	จำนวน (N=220)	ร้อยละ		จำนวน (N=220)	ร้อยละ
เพศ			วิชาที่สอน		
ชาย	80	36.36	ทุกวิชา	171	72.73
หญิง	140	63.64	ตามถนัด	49	22.27
อายุ			ประสบการณ์การสอน		
25 – 30 ปี	23	10.45	1 – 5 ปี	27	12.27
31 – 35 ปี	21	9.55	6 – 10 ปี	38	17.27
36 – 40 ปี	28	12.73	11 – 15 ปี	19	8.64
41 – 45 ปี	16	7.27	16 – 20 ปี	15	6.82
46 – 50 ปี	41	18.64	20 ปีขึ้นไป	121	55.00
51 ปีขึ้นไป	91	41.36	ระยะเวลาการทำงานใน		
วุฒิทางการศึกษา			สถานศึกษาปัจจุบัน		
ปริญญาตรี	179	81.36	1 – 5 ปี	61	27.73
ปริญญาโท	41	18.64	6 – 10 ปี	51	23.18
ปริญญาเอก	-	-	11 – 15 ปี	18	8.18
ตำแหน่งทางวิชาการ			16 – 20 ปี	22	10.00
ครูผู้ช่วย	17	7.73	20 ปีขึ้นไป	68	30.91
คศ.1	23	10.45			
คศ.2	66	30.00			
คศ.3	114	51.82			
คศ.4	-	-			

จากตาราง 4 พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนมาก 1) เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.64 2) อายุ 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 41.36 3) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 81.36 4) ตำแหน่งทางวิชาการ คือ คศ.3 ร้อยละ 51.82 5) รับผิดชอบสอนทุกวิชา ร้อยละ 72.73 6) ประสบการณ์การสอน 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 30.91 และ 7) ระยะเวลาการทำงานในสถานศึกษาปัจจุบัน 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 30.91

ตาราง 5 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 80 โรงเรียน

	จำนวนคน (N=345)	ร้อยละ		จำนวนคน (N=345)	ร้อยละ
เพศ			รายได้ต่อเดือน		
ชาย	142	41.16	ต่ำกว่า 4,000 บาท	58	16.81
หญิง	203	58.84	4,001 – 7,000 บาท	83	24.06
อายุ			7,001 – 10,000 บาท	95	27.54
25 – 30 ปี	43	12.46	10,000 บาทขึ้นไป	109	31.59
31 – 35 ปี	41	11.88	อาชีพ		
36 – 40 ปี	76	22.04	เกษตรกร	228	66.09
41 – 45 ปี	67	19.42	ค้าขาย	40	11.59
46 – 50 ปี	65	18.84	ลูกจ้างหรือรับจ้างทั่วไป	46	13.33
51 ปีขึ้นไป	53	15.36	ข้าราชการ	31	8.99
วุฒิทางการศึกษา			พนักงานรัฐวิสาหกิจ	-	-
ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา	108	31.30	อื่นๆ	-	-
ระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	156	45.22	ความสัมพันธ์		
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	30	8.70	พ่อ-แม่	221	64.06
ปริญญาตรี	51	14.78	ปู่ย่า/ตายาย	42	12.17
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-	ลุงป้า/น้าอา	82	23.77

จากตาราง 5 พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนมาก 1) เป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.84 2) อายุ อยู่ระหว่าง 36-40 ปี ร้อยละ 22.04 3) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 45.22 4) รายได้ต่อเดือน 10,000 บาทขึ้นไป ร้อยละ 31.59 5) อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 66.09 และ 6) ความสัมพันธ์กับนักเรียนในฐานะพ่อ-แม่ ร้อยละ 64.06

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก มีการดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในภาพรวมของโรงเรียนขนาดเล็ก การจัดการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวทางการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษา เกณฑ์มาตรฐานของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กของกระทรวงศึกษาธิการ เกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษาของ สมศ. และรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 3 ฉบับ ตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา

ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 3 ท่าน เพื่อตอบคำถามประเด็นต่างๆ ของการวิจัยในตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือวิจัย 3 ฉบับ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก “การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของโรงเรียน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเป็นคำถามปลายเปิด 6 ข้อ และการจัดลำดับข้อความ 1 ข้อ

1.2.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอน เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก “การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเป็นคำถามปลายเปิด 6 ข้อ และการจัดลำดับข้อความ 1 ข้อ

1.2.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก “การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก” โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อโรงเรียนขนาดเล็ก

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเป็นคำถามปลายเปิด 7 ข้อ

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับโรงเรียนขนาดเล็กกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 80 โรงเรียน โดยนำแบบสอบถามไปสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา 80 คน ครูผู้สอน 240 คน และผู้ปกครอง 400 คน โดยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูผู้สอนในโรงเรียนนั้นๆ เป็นผู้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมแบบสอบถามให้กับผู้วิจัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในปีการศึกษา 2555 ภาคเรียนที่ 2

1.4 การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1.4.1 การจัดทำข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้กลับคืน มาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบ แล้วคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์ ได้แบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษา 80 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ครูผู้สอน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 91.66 และผู้ปกครอง 345 คน คิดเป็นร้อยละ 86.25 นำมาตรวจให้คะแนนเป็นรายชื่อตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากจัดทำข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน ดังนี้

1.4.2.1 นำข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม มาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และคำนวณค่าร้อยละ แล้วนำเสนอรูปตารางประกอบคำบรรยาย

1.4.2.2 นำข้อมูลความคิดเห็นตามการจัดเรียงลำดับ มาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่รายชื่อ และคำนวณค่าน้ำหนักของคะแนนความคิดเห็น โดยคำนวณจากสูตร

$$\begin{aligned} \text{ค่าน้ำหนักของคะแนนความคิดเห็น} = & [(5 \times \text{ความถี่ของลำดับที่ 1}) + (4 \times \text{ความถี่ของลำดับที่ 2}) \\ & + (3 \times \text{ความถี่ของลำดับที่ 3}) + (2 \times \text{ความถี่ของลำดับที่ 4}) \\ & + (1 \times \text{ความถี่ของลำดับที่ 5})] / \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม} \end{aligned}$$

1.4.2.3 นำข้อมูลความคิดเห็นตามประเด็นคำถาม มาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ตามประเด็นคำถาม เปรียบเทียบสัดส่วน ร้อยละระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อจำแนกข้อความต่างๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นตามข้อคำถามเพื่อจำแนกเป็นประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏ

ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

2.1 กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ โดยโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา โดยมีบริบทของโรงเรียนดังต่อไปนี้

2.1.1 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความสำเร็จในการผลิตนักเรียน: โรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (O-Net) เท่ากับหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

2.1.2 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความร่วมมือในการทำงานของครู ผู้ปกครอง และชุมชน

2.1.3 โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ.

2.1.4 โรงเรียนที่มีลักษณะเด่น/มีชื่อเสียง เช่น โรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น แหล่งสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพแก่ชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริอยู่อย่างพอเพียง การมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้าน หรือโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

2.1.5 โรงเรียนขนาดเล็กที่มีการดำเนินการเพื่อควรรวมโรงเรียน

โดยได้โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ กรณีศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่

1) โรงเรียนบ้านนาแก ต.ดงมะไฟ อ.เมือง จ.สกลนคร โรงเรียนรางวัลพระราชทานระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก 3 ครั้งต่อเนื่องอย่างยั่งยืน (ปีการศึกษา 2554, 2550 และ 2546) ต้นแบบโรงเรียนขนาดเล็กการสอนคละชั้น และเป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. รอบ 3 อยู่ในระดับดีมาก

2) โรงเรียนบ้านถิ่นสุขวิทยา ต.บ้านธาตุ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ สพฐ. “โรงเรียนจิ๋ว ผลงานแจ๋ว” ปีการศึกษา 2554 ต้นแบบโรงเรียนขนาดเล็กการสอนคละชั้น และเป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. รอบ 3 อยู่ในระดับดี

3) โรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์ (แก่งจันทร์ โมเดล) ต.หาดคัมภีร์ อ.ปากชม จ.เลย โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบการบริหารจัดการโดยระบบเครือข่าย ต้นแบบโรงเรียนขนาดเล็กการสอนแบบแยกชั้น และเป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. รอบ 3 อยู่ในระดับดี

4) โรงเรียนบ้านกุดเสถียร ต.สร้างมิ่ง อ.เลิงนกทา จ.ยโสธร โรงเรียนขนาดเล็กที่ครั้งหนึ่งเคยถูกยุบ แต่ชาวบ้านและผู้บริหารช่วยฟื้นฟู จนกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ หลักสูตรการศึกษาโดยชุมชน เพื่อชุมชน

โดยกลุ่มตัวอย่างในกรณีศึกษานี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและผู้แทนชุมชน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อตอบคำถามในประเด็นต่างๆ ของการวิจัยตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์เอกสารของโรงเรียน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กประสบผลสำเร็จในด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษา ซึ่งข้อมูลที่สัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีดังนี้

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

2.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษา

2.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

2.2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน

2.2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียน

2.2.5 ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของโรงเรียน

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยเข้าไปพูดคุยและพบปะผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและผู้แทนชุมชน พร้อมสังเกตการณ์ และศึกษาเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และศึกษาเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการบรรยาย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก และศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ โดยนำแบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสัมภาษณ์ไปผ่านการตรวจสอบคุณภาพและการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในปีการศึกษา 2555 ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏผลดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนต่อโรงเรียน ได้แก่ ลักษณะเด่นของโรงเรียน ลักษณะเด่นของนักเรียน การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และปัญหา/อุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก ปรากฏผลดังตาราง 6 - 9

ตาราง 6 ลักษณะเด่นของโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อความ	ค่าน้ำหนักของความคิดเห็น
ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	1.89
ส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	1.31
การบริหารจัดการโรงเรียน	0.94
คุณภาพของผู้เรียน (เก่ง ดี มีความสุข)	0.70
หลักสูตรบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	0.44
การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน	0.40
ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน	0.33

จากตาราง 6 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามองภาพลักษณะเด่นของโรงเรียนขนาดเล็กของตนเองเกี่ยวกับด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอันดับแรก ด้านการส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นอันดับที่สอง และด้านการบริหารจัดการโรงเรียนเป็นอันดับที่สาม นอกจากนี้ยังพบว่าค่าน้ำหนักความคิดเห็นด้านความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน และด้านการใช้หลักสูตรบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าน้ำหนักความคิดเห็นไม่สูงเท่าที่ควร

โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในชนบท เป็นโรงเรียนที่มีความผูกพันกับชุมชน เนื่องจากการเกิดและดำรงอยู่ของโรงเรียนอาศัยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากชุมชนนั้นๆ เป็นหลัก รวมทั้งเป็นโรงเรียนที่รองรับนักเรียนที่ผู้ปกครองไม่ประสงค์ที่จะส่งให้ไปโรงเรียนไกลบ้าน โรงเรียนขนาดเล็กจึงเปรียบเสมือนเป็นที่พึ่งพาทางการศึกษาของครอบครัวชนบท ดังนั้นเพื่อการศึกษาที่ดีของบุตรหลานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงมาเป็นอันดับแรก โรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนที่ประสบปัญหาด้านงบประมาณ ซึ่งมีไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ประกอบกับสังคมชนบทส่วนใหญ่ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จึงมีการส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะโครงการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งที่ช่วยในการแก้ปัญหาด้านงบประมาณ และเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และฝึกทักษะในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ดังนั้นลักษณะเด่นของโรงเรียนในด้านการส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงมาเป็นอันดับรองลงมา และสิ่งที่ควรพิจารณาในทางตรงข้าม คือ ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก ในมุมมองของผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะไม่โดดเด่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นการทำงานของโรงเรียนขนาดเล็กขาดความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งบุคลากรในโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้โรงเรียนดำเนินงานไปได้ตามเป้าหมายที่กำหนด และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นกระบวนการที่นำไปสู่คุณภาพของนักเรียนและความเชื่อมั่นของผู้ปกครองที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนและส่งผลการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

ตาราง 7 ลักษณะเด่นของนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

ข้อความ	ค่าน้ำหนักของความคิดเห็น		ข้อความ
	ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	
คุณลักษณะอันพึงประสงค์	1.95	1.82	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี	1.25	1.28	สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1.10	1.15	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	1.03	1.07	ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
ความสามารถในการสื่อสาร	0.34	0.95	ความสามารถในการแก้ปัญหา
ความสามารถในการแก้ปัญหา	0.16	0.15	ความสามารถในการสื่อสาร
ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	0.00	0.35	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

จากตาราง 7 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มองภาพลักษณะเด่นของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กของตนเองในมุมมองเดียวกัน คือ นักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กมีลักษณะเด่นในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นอันดับแรก ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีเป็นอันดับที่สอง และด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นอันดับที่สาม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้ค่าน้ำหนักความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะเด่นของนักเรียนด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการแก้ปัญหา และความสามารถในการสื่อสาร มีค่าน้ำหนักคิดเห็นไม่สูงเท่าที่ควร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นว่า คุณภาพของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้มองในแง่มุมมองของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นอันดับแรก แต่โรงเรียนขนาดเล็กให้ความสำคัญกับคุณภาพของนักเรียนในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่า “การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของชาติ เพื่อสร้างคนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพพร้อมจะแข่งขันในเวทีโลก” แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือโรงเรียนขนาดเล็กจะต้องมีการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนควบคู่ไปด้วย และที่สำคัญสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามของโรงเรียนขนาดเล็กคือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน เพราะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) และยุคแห่งการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสังคมเศรษฐกิจ ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กจะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยเหล่านี้ด้วย

ตาราง 8 การจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก

ข้อความ	จำนวน(N=220)	ร้อยละ
1. การวางแผนการสอน		
1.1 จัดหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตร	210	95.45
1.2 เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A)	203	92.27
1.3 เขียนแผนรายหน่วย	202	91.82
1.4 เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ ด้านความรู้ความเข้าใจ (K)	199	90.45
1.5 เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ ด้านทักษะการคิดและการปฏิบัติ (P)	197	89.55
1.6 เขียนแผนระยะยาว	160	72.73
1.7 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง	98	44.55
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้		
2.1 ให้โอกาสนักเรียนมีส่วนร่วม	220	100.00
2.2 ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม	214	97.27
2.3 ให้นักเรียนทำกิจกรรมนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	214	97.27
2.4 ให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง	209	95.00
2.5 ใช้วิธีและเทคนิคการสอนหลากหลาย	205	93.18
2.6 ให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้	116	52.73
2.7 ให้นักเรียนใช้การคิดและทักษะกระบวนการคิด	108	49.09
2.8 ใช้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น	96	43.64
2.9 ใช้เทคนิคสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้	77	35.00
3. มีการวัดและประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงด้วยวิธีหลากหลาย	183	83.18

ตาราง 8 การจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน(N=220)	ร้อยละ
4. การจัดบรรยากาศชั้นเรียน		
4.1 ห้องเรียนสะอาด	220	100.00
4.2 ห้องเรียนประกอบด้วยป้ายนิเทศ	154	70.00
4.3 มีมุมหนังสือ	107	48.64
5. มีการจัดการเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียน	206	93.64
6. ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน		
6.1 วิจัยแก้ปัญหาการเรียนของนักเรียน	199	90.45
6.2 วิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม	116	52.73
6.3 วิจัยเพื่อรู้จักนักเรียน	63	28.64

จากตาราง 8 พบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กจัดการเรียนการสอน 1) ด้านการวางแผนการสอน โดยส่วนมากมีการจัดหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตร (ร้อยละ 95.45) เขียนแผนสอนรายหน่วย (ร้อยละ 91.82) โดยเน้นวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นอันดับแรก (ร้อยละ 92.27) ด้านความรู้ความเข้าใจ (ร้อยละ 90.45) และด้านทักษะการคิดและการปฏิบัติ (ร้อยละ 89.55) เป็นระดับรองลงมาตามลำดับ 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน (ร้อยละ 100) รองลงมาคือเน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม (ร้อยละ 97.27) ให้นักเรียนทำกิจกรรมนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 97.27) และให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 95.00) ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่า ครูผู้สอนส่วนมากไม่ได้เน้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคสารสนเทศ (ร้อยละ 35.00) แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น (ร้อยละ 43.64) และให้นักเรียนใช้การคิดและทักษะกระบวนการคิด (ร้อยละ 49.09) 3) มีการวัดผลประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีหลากหลาย (ร้อยละ 83.18) 4) การจัดบรรยากาศชั้นเรียน พบว่า ห้องเรียนสะอาด (ร้อยละ 100.00) รองลงมาคือห้องเรียนประกอบด้วยป้ายนิเทศ (ร้อยละ 70.00) ในขณะที่ครูผู้สอนส่วนมากไม่เน้นการจัดมุมหนังสือไว้สำหรับการจัดการเรียนการสอน (ร้อยละ 48.64) 5) มีการจัดการเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียน (ร้อยละ 93.64) 6) มีการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนด้านการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการเรียนของนักเรียน (ร้อยละ 90.45) ในขณะที่ครูผู้สอนจะไม่เน้นทำการวิจัยเพื่อรู้จักนักเรียน (ร้อยละ 28.64)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก จัดการเรียนการสอนตามหลักการจัดการเรียนรู้ คือ 1) มีการวางแผนการสอน 2) กิจกรรมการเรียนการสอนเน้นการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นผู้เรียนและระเบียบวินัยเป็นสำคัญ 3) มีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย 4) มีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และ 5) มีการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อ

แก้ปัญหาการเรียนของนักเรียน เมื่อพิจารณาการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ แต่เนื่องด้วยสาเหตุใดผลสะท้อนคุณภาพของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กยังอยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และที่น่าสนใจคือเพราะเหตุใดครูผู้สอนไม่เน้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งๆ ที่โรงเรียนขนาดเล็กมีบริบทเป็นโรงเรียนของชุมชน มีแหล่งเรียนรู้ด้านสถานที่ สังคม และวัฒนธรรมที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียน และที่สำคัญที่ไม่ควรมองข้ามคือกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กยังไม่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของนักเรียนเท่าที่ควร

ตาราง 9 ปัญหาหรืออุปสรรคการจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก

ข้อความ	ค่าน้ำหนักของความคิดเห็น	
	ผู้บริหารสถานศึกษา	ครูผู้สอน
1. ขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย	2.23	2.70
2. ขาดแคลนหนังสือเรียน/หนังสืออ่านประกอบ	0.74	0.67
3. ขาดแคลนแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน	0.53	0.67
4. ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต	2.10	2.67
5. ครูขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	0.61	0.60
6. ครูขาดประสบการณ์ในการสร้างสื่อการเรียนการสอน	0.36	0.57
7. ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อ ICT	0.90	0.76
8. ครูสอนไม่ตรงสามวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด	1.29	1.00
9. ครูไม่ครบชั้น	1.24	2.04
10. ครูต้องรับภาระมากสอนหลายระดับหลายวิชา	1.90	2.35
11. นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน	0.25	0.20
12. นักเรียนมีพื้นฐานแตกต่างกัน	0.91	0.95
13. นักเรียนขาดเรียนบ่อยและขาดติดต่อกันเป็นเวลานาน	0.33	0.25
14. นักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก	0.69	1.08
15. นักเรียนเขียนหนังสือไม่ได้	0.36	0.53

จากตาราง 9 พบว่า ปัญหา/อุปสรรคการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษา มองว่าการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยเป็นปัญหา/อุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนอันดับแรก รองลงมาคือ การขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และการที่ครูต้องรับภาระมากสอนหลายระดับหลายวิชา ตามลำดับ เช่นเดียวกับครูผู้สอน มองว่าปัญหา/อุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษา ในขณะเดียวกันพบว่า นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนขาดเรียนบ่อยและขาดติดต่อกันเป็นเวลานาน และนักเรียนเขียนหนังสือไม่ได้ เป็นปัญหา/อุปสรรคน้อยในการจัดการเรียนการสอน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา/อุปสรรคการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็กไม่แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา คือ 1) ขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย 2) ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และ 3) ครูมีภาระงานสอนมาก สอนหลายระดับหลายวิชา ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นผลเนื่องมาจากการขาดแคลนงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็กในการจัดซื้อจัดจ้าง ดังนั้นรัฐควรพิจารณาแก้ไขในเรื่องเหล่านี้เป็นอันดับแรกแทนการใช้เป็นเหตุในการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กด้วยเหตุที่ว่า การไม่คุ้มทุนด้านงบประมาณ แต่ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้รับการแก้ไขปัญหาเหล่านี้แล้วยังไม่ส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียนดังที่ได้กล่าวไว้ โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านั้นควรได้รับการพิจารณา ยุบ หรือควบโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนต่อโรงเรียนขนาดเล็ก
ปรากฏผลดังตาราง 10

ตาราง 10 ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนต่อโรงเรียนขนาดเล็ก

ข้อความ	จำนวน (N=345)	ร้อยละ
1. ด้านอาคารสถานที่		
1.1 จัดครูเวรรับ-ส่งนักเรียนทุกวัน	336	97.39
1.2 มีรั้วรอบขอบชิดที่มั่นคง ถาวร	306	80.70
1.3 การเดินทางจากหมู่บ้านมาถึงโรงเรียนมีความสะดวกและระยะทางไม่ไกล	301	87.25
1.4 ห้องเรียนมีการจัดแต่งที่สวยงาม น่าเรียน	297	86.09
1.5 อาคาร สถานที่ และบริเวณภายในโรงเรียนสะอาด ถูกสุขลักษณะ	203	58.84
1.6 มีอาคารเรียนและอาคารประกอบเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน	191	55.36
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน		
2.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาการเสมอ เช่น ตอบปัญหา วันวิทยาศาสตร์ ฯลฯ	316	91.59
2.2 กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีความหลากหลาย	309	89.57
2.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์	305	88.41
2.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของนักเรียน	274	79.42
2.5 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้กับนักเรียน	168	48.70
2.6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	161	46.67
2.7 มีสื่อการเรียนการสอนที่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน	157	45.51
2.8 มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต	114	33.04
3. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน		
3.1 ให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ แก่ชุมชน	333	96.52
3.2 ให้บริการชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น สถานที่หรืออุปกรณ์	323	93.62
3.3 จัดประชุมเพื่อชี้แจงผลการดำเนินงานและรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้ปกครอง	289	83.77

ตาราง 10 ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อโรงเรียนขนาดเล็ก (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน (N=345)	ร้อยละ
3. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน		
3.4 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน	246	71.30
3.5 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาการเรียนหรือปัญหาพฤติกรรมนักเรียน	212	61.45
3.6 มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบอยู่เสมอ	210	60.87
3.7 จัดแสดงผลงานของนักเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองมีโอกาสเยี่ยมชมและรับทราบความก้าวหน้าของบุตรหลาน	156	45.22
4. ความสามารถของนักเรียน		
4.1 นักเรียนมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี	289	83.77
4.2 นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์	275	79.71
4.3 นักเรียนมีความสามารถด้านทักษะกระบวนการ	230	66.67
4.4 นักเรียนมีความสามารถด้านวิชาการ	221	64.06

จากตาราง 10 พบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อโรงเรียนขนาดเล็กของตนเอง 1) ด้านอาคารสถานที่ ผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่าส่วนมากโรงเรียนมีการจัดครูเวรรับ-ส่งนักเรียนเป็นประจำทุกวัน (ร้อยละ 97.39) รองลงมาคือ การเดินทางจากหมู่บ้านมาถึงโรงเรียนมีความสะดวกและระยะทางไม่ไกล (ร้อยละ 87.25) และห้องเรียนจัดแต่งสวยงาม น่าเรียน (ร้อยละ 86.09) นอกจากนี้ ผู้ปกครองเห็นว่าโรงเรียนมีอาคารเรียนและอาคารประกอบไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน (ร้อยละ 55.36) และอาคาร สถานที่ และบริเวณภายในโรงเรียนยังไม่สะอาด ถูกสุขลักษณะ (ร้อยละ 58.84) 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้ปกครองนักเรียนส่วนมาก เห็นว่าโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาเสมอ เช่น ตอบปัญหา ฯลฯ (ร้อยละ 91.59) รองลงมา คือ มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย (ร้อยละ 89.57) และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ร้อยละ 88.41) นอกจากนี้ ผู้ปกครองเห็นว่าโรงเรียนขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 33.04) และมีสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน (ร้อยละ 45.51) 3) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนให้บริการความรู้ต่างๆ แก่ชุมชน (ร้อยละ 96.52) ให้บริการชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น สถานที่หรืออุปกรณ์ (ร้อยละ 93.62) และโรงเรียนมีการจัดประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานและรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้ปกครอง (ร้อยละ 83.77) โรงเรียนมีการจัดแสดงผลงานของนักเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีโอกาสเยี่ยมชมและรับทราบความก้าวหน้า ของบุตรหลานอยู่ในระดับน้อย 4) ด้านความสามารถของนักเรียน ผู้ปกครองส่วนมาก เห็นว่านักเรียนมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี (ร้อยละ 83.77) รองลงมาคือ นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ร้อยละ 79.71) นอกจากนี้ ผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่านักเรียนมีความสามารถด้านวิชาการอยู่ในระดับน้อย (ร้อยละ 64.06)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่า โรงเรียนขนาดเล็กในหมู่บ้านทำให้ผู้ปกครองนักเรียนได้รับความสะดวกสบายในการส่งบุตรหลานไปเรียนในระยะทางไม่ไกล และโรงเรียนขนาดเล็กยังให้ความเชื่อมั่นในการดูแลบุตรหลานไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาคารสถานที่ มีรั้วรอบขอบชิด ห้องเรียนสะอาดน่าเรียน การให้ความปลอดภัยจัดครูเวรรับส่งนักเรียน มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมด้านวิชาการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และทักษะกระบวนการของผู้เรียน โดยผู้ปกครองมองว่าโรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาบุตรหลานของตนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ความผูกพันอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียนต่อการพิจารณาการยุบ คบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก ปรากฏผลดังนี้

1.3.1 ความคิดเห็นต่อการควรมีโรงเรียนประถมขนาดเล็กในหมู่บ้าน ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการควรมีโรงเรียนประถมขนาดเล็กในหมู่บ้านของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน พบว่า เห็นควรมีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้าน โดยให้เหตุผลคล้ายคลึงกัน คือโรงเรียนใกล้บ้านเป็นเรื่องสำคัญ มีความสะดวกในการเดินทาง ปลอดภัย ประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่าย ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่ได้ง่าย

“รากเหง้าของการจัดการศึกษาไม่จำเป็นต้องเป็นที่โอ้อ่า อาจเป็นวัดหรือศาลากลางบ้านก็ได้ เพราะใกล้ชิดกับผู้ปกครอง ไม่ลำบากในการเดินทางไกล เป็นภาระผู้ปกครอง เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และอาจเกิดอุบัติเหตุได้หากมีการรับส่งนักเรียนประจำ”

“โรงเรียนใกล้บ้านเป็นเรื่องสำคัญ ชุมชนเคยมีปฏิสัมพันธ์ต่อคณะครูและโรงเรียนที่ดีมาก ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ดี”

“โรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากเขตชุมชน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โรงเรียนจึงเป็นส่วนราชการที่คอยช่วยเหลือหมู่บ้านในเกือบทุกเรื่อง”

“ถ้ามีโรงเรียนในหมู่บ้านเด็กทุกคนจะได้มีโอกาสเรียนหนังสือ ไม่ต้องเดินทางไปไกลเป็นอันตรายต่อนักเรียน”

“โรงเรียนประจำหมู่บ้านต้องมีไว้คู่ชุมชนเพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาชุมชน”

“มีโรงเรียนในหมู่บ้านสะดวกในการเดินทาง ประหยัดค่าใช้จ่าย นักเรียนจะได้ไม่ไปแออัดในโรงเรียนเดียว”

“ถ้าไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านเด็กต้องเดินทางไปเรียนโรงเรียนอื่น จะทำให้เด็กต้องมีภาระเพิ่มขึ้น พ่อแม่เป็นห่วง และถ้าเด็กเดินทางไปเรียนที่อื่นเจอสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีอาจทำให้เด็กเสียคนได้”

“นักเรียนยากจนต้องมาเรียน ไม่มีค่าใช้จ่ายไปเรียนโรงเรียนอื่น”

“ถ้าเด็กได้เรียนในหมู่บ้านของตนเอง ช่วยลดเวลาในการเดินทาง และลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง”

“โรงเรียนขนาดเล็กในหมู่บ้าน ครูดูแลเอาใจใส่ได้ทั่วถึง ลูกหลานอ่านออกเขียนได้ ไม่ต้องเดินทางไกลๆ การรับส่งสะดวกกว่า เมื่อเด็กมีปัญหาหองแงจะได้เข้าหาผู้ปกครองได้ง่าย”

“โรงเรียนใกล้บ้าน ประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่เสียเวลาเดินทาง คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมลำบากถ้าจะเสียค่าจ้างรถเดินทาง ถ้าเรียนในโรงเรียนใหญ่ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ครูดูแลไม่ทั่วถึง”

“เด็กยังดูแลตัวเองไม่ได้ ควรมีโรงเรียนใกล้บ้าน ที่สำคัญเด็กๆ ที่มีฐานะยากจน ไม่สามารถไปเรียนโรงเรียนไกลๆ ได้ พ่อแม่ไม่มีเวลารับส่งต้องทำงาน”

“โรงเรียนกับชุมชนควรอยู่ด้วยกัน โรงเรียนนอกจากการให้ความรู้เด็กๆ แล้ว โรงเรียนยังให้ความรู้แก่ชุมชนด้วย และโรงเรียนยังเป็นศูนย์รวมของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง”

1.3.2 ความคิดเห็นต่อการยุบ หรือควรรวม โรงเรียนประถมขนาดเล็กในหมู่บ้านของ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อการยุบ หรือควรรวม โรงเรียนประถมขนาดเล็กในหมู่บ้านของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน พบว่า ไม่เห็นด้วยกับการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนประถมขนาดเล็ก เพราะจะเป็นการเพิ่มภาระให้ผู้ปกครอง และสร้างความลำบากให้กับนักเรียนที่ต้องเดินทางไปโรงเรียนร่วมกับโรงเรียนอื่นที่อยู่ห่างไกลหมู่บ้าน และเห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กบางโรงก็มีคุณภาพไม่ด้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่มีความเป็นบวร บ้าน วัด โรงเรียน

“โรงเรียนประถมศึกษาส่วนมากจุดเริ่มต้นมาจากความต้องการของชุมชน และชุมชนเป็นผู้บริจาคที่ดินในการก่อตั้งโรงเรียน และส่วนมากชุมชนจะช่วยเหลือโรงเรียนมาตลอด ดังนั้นถ้ายุบโรงเรียนควรสอบถามชุมชนนั้นๆ ก่อนยุบหรือไม่ยุบ”

“โรงเรียนขนาดเล็กบางโรงมีความสามารถในการบริหารจัดการ มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่บางโรง”

“ถ้ายุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก จะเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ปกครองนักเรียน และสร้างความลำบากให้กับนักเรียนที่เดินทางไปโรงเรียนร่วมกับโรงเรียนอื่นที่อยู่ห่างไกลหมู่บ้าน”

“คุณภาพของสังคมต้องมี บ้าน วัด โรงเรียน”

“โรงเรียน บ้าน วัด ยังมีความสัมพันธ์กันในหมู่บ้าน เด็กจะไม่ต้องไปเรียนไกล ลิ่นเปลืองค่าใช้จ่าย ดูแลใกล้บ้านได้ทั่วถึง”

“ลักษณะที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ห่างไกลเกินไป จึงเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะยุบหรือควบรวม”

“โรงเรียนขนาดเล็กเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว เป็นศูนย์รวม ทำให้สังคมหมู่บ้านไม่แตกแยก”

“โรงเรียนขนาดเล็กก็มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ”

“การเรียนใกล้บ้านเหมาะสมกับเด็กแล้ว ถ้าเรียนไกลคิดว่าเด็กจะเกิดการขี้เกียจไม่อยากไปเรียน เพราะต้องเดินทางเป็นระยะทางไกลๆ”

“ยังมีหลายครอบครัวที่มีปัญหาในเรื่องความสะดวกในการรับส่งบุตรหลาน เมื่อเด็กงอแงหรือมีปัญหา ผู้ปกครองอยู่ไกลโรงเรียน ไม่สะดวกในการเดินทาง”

“ถ้าโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือศูนย์รวมความรู้ของชุมชน ชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือจากโรงเรียน นอกจากเรื่องการเรียนรู้แก่เด็กๆ”

“ถ้าโรงเรียนยุบ หรือควบรวม เด็กจะเดินทางลำบาก การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านบางที่ลำบาก ไม่ปลอดภัย อีกทั้งผู้ปกครองส่วนมากทำเกษตรกรรม ทำให้ไม่มีเวลารับส่งลูกหลานไปโรงเรียน เป็นการเพิ่มภาระให้ผู้ปกครอง ถ้าโรงเรียนใกล้บ้านก็จะผ่อนภาระของผู้ปกครอง”

“โรงเรียนขนาดเล็กใกล้ก็จัดการเรียนการสอนดีอยู่แล้ว ครูดูแลนักเรียนเป็นอย่างดี คนไหนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ครูก็เอาใจใส่ดูแลจนอ่านออกเขียนได้ เพราะนักเรียนน้อยดูแลทั่วถึง รู้จักกันหมด ถ้ามีปัญหาอะไรก็บอกผู้ปกครองได้โดยตรง”

1.3.3 ความคิดเห็นต่อเกณฑ์ที่ควรพิจารณาในการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียนปรากฏผลดังตาราง 11

ตาราง 11 ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองต่อเกณฑ์ที่ควรพิจารณา เพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่โรงเรียนขนาดเล็ก

ข้อความ	ค่าน้ำหนักของความคิดเห็น		
	ผู้บริหารสถานศึกษา	ครูผู้สอน	ผู้ปกครอง
1. จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)	2.33	1.68	1.90
2. โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน	1.93	1.96	1.84
3. จำนวนครูไม่ครบชั้น หรือครูไม่ตรงสาขาวิชาเอก	0.48	1.57	1.33
4. ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-Net)	2.13	0.40	0.73
5. เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ.	0.64	0.83	0.83
6. คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)	1.66	1.67	2.00
7. งบประมาณค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของโรงเรียน	0.18	1.12	0.94
8. ความพร้อมของสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ในการจัดการเรียน การสอน	0.30	0.84	0.68
9. ความพร้อมของอาคาร สถานที่	0.18	0.39	0.35
10. ปัญหา หรือสภาพสังคมของชุมชน	0.40	0.75	0.59
11. ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่	1.71	2.21	2.06
12. ความต้องการของผู้ปกครองในชุมชน	3.64	1.55	1.88

จากตาราง 11 พบว่า เกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษา มีความเห็นว่า ความต้องการของผู้ปกครองในชุมชนควรเป็นหัวข้อที่พิจารณาเป็นอันดับแรก รองลงมาคือจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120) เป็นอันดับที่สอง และผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา เป็นอันดับที่สาม ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่เป็นอันดับที่สี่ และคุณภาพของนักเรียน (เก่ง ดี มีความสุข) เป็นอันดับที่ห้า ส่วนครูผู้สอน มีความเห็นว่า ความเชื่อมั่นของผู้ปกครองหรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียน ควรเป็นเกณฑ์ที่พิจารณาเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ สภาพของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน เป็นอันดับสอง จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120) เป็นอันดับสาม คุณภาพของนักเรียน (เก่ง ดี มีความสุข) เป็นอันดับสี่ และจำนวนครูไม่ครบชั้นหรือครูไม่ตรงสาขาวิชา เป็นอันดับห้า ส่วนผู้ปกครองนักเรียนมองว่า ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีโรงเรียนใหม่ ควรเป็นเกณฑ์พิจารณาอันดับแรก รองลงมาคือคุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข) เป็นอันดับที่สอง จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน) เป็นอันดับสาม ความต้องการของผู้ปกครองในชุมชน เป็นอันดับสี่ และโรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกล

ชุมชน เป็นอันดับห้า ในขณะที่เดียวกันถ้ามองในภาพรวมเกณฑ์ด้านความพร้อมของอาคารสถานที่ ปัญหาหรือสภาพสังคมของชุมชน งบประมาณ และเกณฑ์การประเมินภายนอก สมศ. เป็นเกณฑ์ที่มีค่าน้ำหนักน้อยในการเป็นเกณฑ์พิจารณาการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้น สรุปความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองต่อเกณฑ์การพิจารณาการยุบ ควบรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นตารางเปรียบเทียบ ดังตาราง 12 ตาราง 12 เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครองต่อเกณฑ์การพิจารณาการยุบ ควบรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

ลำดับความคิดเห็นต่อเกณฑ์พิจารณาการยุบ ควบรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก		
ผู้บริหารสถานศึกษา	ครูผู้สอน	ผู้ปกครอง
1. ความต้องการของผู้ปกครองในชุมชน	1.ความเชื่อมั่นของผู้ปกครองหรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่	1.ความเชื่อมั่นของผู้ปกครองหรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่
2. จำนวนนักเรียนต่อห้อง จำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)	2. โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน	2. คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)
3. ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-Net)	3. จำนวนนักเรียนต่อห้อง จำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)	3. จำนวนนักเรียนต่อห้อง จำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)
4. โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน	4. คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)	4. ความต้องการของผู้ปกครองในชุมชน
5. ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่	5. จำนวนครูไม่ครบชั้น หรือครูไม่ต่อสาขาวิชาเอก	5. โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน

จะเห็นได้ว่าเกณฑ์พิจารณาการยุบ ควบรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็กตามทัศนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโรงเรียนเห็นว่าความต้องการของผู้ปกครอง และความเชื่อมั่นของผู้ปกครองหรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่เป็นสิ่งที่ควรจะให้ความสำคัญก่อนที่จะยุบหรือควบรวมโรงเรียนตามนโยบายของรัฐที่กำหนดไว้ในเรื่องของความไม่คุ้มทุนทางการศึกษา หรือคุณภาพของโรงเรียนที่ไม่ผ่านการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-Net) หรือเกณฑ์การประเมินคุณภาพทางการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (สมศ.) ด้วยเหตุผลสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ระยะทางและความปลอดภัยในการเดินทาง การดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง ทรัพยากรของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียน การปรับตัวของนักเรียน ความแตกต่างระหว่างสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว การสูญเสียแหล่งเรียนรู้ในชุมชน หวงแหวนอาคารและสถานที่ของโรงเรียน ไม่มั่นใจในคุณภาพของโรงเรียนใหม่หรือโรงเรียนควบรวม ดังนั้นสิ่งที่ควรพิจารณาก่อนที่จะยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กรัฐควรให้ความสำคัญกับผู้ปกครองหรือคนในชุมชนว่าต้องการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนหรือไม่อย่างไร แต่ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมจัดการศึกษาแล้วคุณภาพของนักเรียนไม่เท่าที่ควร (ดี เก่ง มีความสุข) ชุมชนก็พร้อมที่จะยุบ หรือควบรวมเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

1.3.4 ความคิดเห็นต่อเกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. กับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อเกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. กับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนร้อยละ 58.33 เห็นว่าเกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะการประเมินภายนอกของ สมศ. รอบ 3 เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. เป็นการให้ความเชื่อมั่นว่าโรงเรียนได้มีการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพที่ดีทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เห็นว่าเป็นเกณฑ์ที่ทุกโรงเรียนสามารถทำได้ และสามารถตรวจสอบตามสภาพจริงได้ และร้อยละ 41.67 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เห็นว่าเกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. ไม่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องด้วยโรงเรียนขนาดเล็กมีศักยภาพไม่เท่ากับโรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในหลายด้านรวมทั้งการประเมินจากเอกสารไม่สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริง ควรให้หน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ประเมินและควรมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง

1.3.5 ความคิดเห็นต่อการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-Net) กับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

ผลการประเมินความคิดเห็นต่อการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-Net) กับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน เห็นว่าไม่เหมาะสม ร้อย 71.67 ทั้งนี้เนื่องมาจากเห็นว่า ข้อสอบที่ใช้สำหรับการประเมินคุณภาพทางการศึกษาเป็นข้อสอบที่ค่อนข้างยาก คำถามวิเคราะห์ความรู้สูงมากเกินไป ซึ่งเป็นข้อสอบที่เน้นความรู้ความจำ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ ไม่เหมาะสมกับนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีบริบทแตกต่างกัน และที่สำคัญบริบทนักเรียนชนบทและนักเรียนในตัวเมืองมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการประเมินคุณภาพทางการศึกษาควรมีการประเมินตามสภาพจริงด้วย ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ร้อยละ 28.33 เห็นว่าการประเมินคุณภาพทางการศึกษาเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะเป็นข้อสอบที่มีความเที่ยง ถ้านักเรียนสอบผ่านนั้นแสดงว่านักเรียนมีความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ซึ่งสามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.3.6 ความคิดเห็นต่อความต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลือ กรณีโรงเรียนขนาดเล็กถูกยุบ ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครอง

1.3.6.1 จัดหาโรงเรียนใหม่ให้เหมาะสมกับการเดินทางของนักเรียน และโรงเรียนที่นักเรียนไปเรียนใหม่จะต้องดีกว่าโรงเรียนเดิม

1.3.6.2 การบริหารจัดการการเดินทางไปโรงเรียนใหม่ของนักเรียน

1.3.6.3 จัดสรรงบประมาณค่าเดินทางไปยังโรงเรียนที่ต้องไปเรียนใหม่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นมากกว่าเรียนโรงเรียนเดิม สวัสดิการการคุ้มครองในการเดินทาง (ความปลอดภัยของนักเรียน)

1.3.6.4 ทำความเข้าใจกับชุมชนเรื่องการยุบหรือควมรวมโรงเรียน

1.3.6.5 จัดหาโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับครูและบุคลากรของโรงเรียน

1.3.7 ความคิดเห็นต่อความต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลือ กรณีโรงเรียนขนาดเล็กคงอยู่ต่อไป ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ปกครอง

1.3.7.1 การสนับสนุนด้านงบประมาณสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

1) จ้างบุคลากรในสาระที่ขาดแคลน/ ครบชั้น

2) อาหารกลางวัน (อาจทำความร่วมมือของบสนับสนุนเงินอาหาร

กลางวันจาก อบต.)

3) เพิ่มงบประมาณรายหัวเป็นกรณีพิเศษ

4) สื่อ อุปกรณ์จำเป็นที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะครุภัณฑ์ที่จำเป็น คอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต

5) ปรับปรุงซ่อมแซม อาคารสถานที่ หรือต่อเติมโรงเรียน

1.3.7.2 สนับสนุนช่วยเหลือจัดหาครูผู้สอนให้ครบชั้น ครบวิชาเอก

1.3.7.3 สนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตรสนับสนุนการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ (กรณีครูไม่ครบชั้น)

1.3.7.4 สนับสนุนหน่วยงานออกนิเทศการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนขนาดเล็กอย่างสม่ำเสมอ

1.3.7.5 สนับสนุนครุฑูการให้ครบทุกโรงเรียน เพราะครุฑูการเวียนไม่เพียงพอต่อการทำงานครุฑูการ ภาระงานครุฑูมีมากจึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มที่

1.3.7.6 การประเมินภายนอก สมศ. ควรเป็นการประเมินตามสภาพจริง ไม่ใช่ประเมินจากเอกสารอย่างเดียว

1.3.7.7 สนับสนุนให้ครูและบุคลากรได้พัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกตลอดเวลา โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ICT

1.3.7.8 สนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาเป็นที่ปรึกษาในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดหาวิทยากรท้องถิ่นให้มาทำการช่วยสอน

1.3.7.9 สนับสนุนในการพัฒนาวางแผนกลยุทธ์ใหม่ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ

1.3.7.10 สนับสนุนช่วยเหลือพัฒนาด้านวิชาการ การผลิตสื่อการเรียนการสอน เทคนิคการสอนใหม่ๆ หรือการสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ โดยโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาซึ่งมีบริบทของโรงเรียนดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความสำเร็จในการผลิตนักเรียน: โรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (O-Net) เท่ากับหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ
2. โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความร่วมมือในการทำงานของครู ผู้ปกครอง และชุมชน
3. โรงเรียนผ่านการประเมิน สมศ
4. โรงเรียนที่มีลักษณะเด่น/มีชื่อเสียง เช่น โรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น แหล่งสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพแก่ชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามแนวพระราชดำริอยู่อย่างพอเพียง การมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้าน หรือโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

5. โรงเรียนขนาดเล็กที่มีการดำเนินการเพื่อควรรวมโรงเรียน

โดยได้โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ กรณีศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่

- 1) โรงเรียนบ้านนาแก ต.ดงมะไฟ อ.เมือง จ.สกลนคร
- 2) โรงเรียนบ้านถิ่นสุขวิทยาต.บ้านธาตุ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี
- 3) โรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์ ต.หาดคัมภีร์ อ.ปากชม จ.เลย
- 4) โรงเรียนบ้านกุดเสถียรต.สร้างมิ่ง อ.เลิงนกทา จ.ยโสธร

โดยกลุ่มตัวอย่างในกรณีศึกษานี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.1 กรณีศึกษาความสำเร็จของการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านนาแก

2.1.1 บริบททั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านนาแก ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 เริ่มดำเนินการตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2464 เป็นโรงเรียนประชาบาล อาศัยงบประมาณแผ่นดิน กระทรวงศึกษาธิการ โดยเริ่มต้นเรียนที่ศาลาวัดบ้านนาแก เมื่อเริ่มตั้งมีนักเรียนมาจากบ้านนาอ้อย บ้านนาแก บ้านศรีวิชา มาเรียนร่วมกันโดยเปิดสอนครั้งแรกในชั้น ป.1-2 ใช้ชื่อว่าโรงเรียนสหราษฎร์เผด็จ ผู้ก่อตั้งโรงเรียน คือ นายอำเภอหลวงศรีนครนุรักษ์ โดยมีนายโสพิศ พรหมสาขาฯ เป็นครูใหญ่คนแรก ปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอน 2 ระดับ คือ ระดับอนุบาล 1-2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีตร.วิทยุทรัพย์ ดอกคำ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน มีครูผู้สอน 4 คน ครูผู้สอนเป็นหญิงล้วน ครูอัตราจ้าง 1 คน ครูจากมูลนิธิกองทุนพัฒนาการศึกษา (ETS) 1 คน ครูจิตอาสา 2 คน ซึ่งเป็นครูที่เกษียณอายุราชการ มีจิตอาสาช่วยเป็นปรึกษาการทำงานด้านต่างๆ ของโรงเรียน และเป็นครูผู้สอนในระดับ ชั้นประถมศึกษา นักการภารโรง 1 คน เมื่อปี พ.ศ.2555 มีจำนวนนักเรียน 73 คน และปัจจุบัน มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 81 คน ซึ่งผู้ปกครองได้ให้ความไว้วางใจในคุณภาพของการจัดการศึกษาและการดูแลนักเรียน จึงได้ย้ายบุตรหลานจากโรงเรียนในเมืองเข้ามาเรียนในโรงเรียนแห่งนี้

โรงเรียนบ้านนาแกมีขนาดพื้นที่ 18 ไร่ 3 งาน 50 ตารางวา ทางโรงเรียนได้มีวางแผนประชุมกับคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชน แยกการจัดการพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนด้านหน้าเป็นอาคารสถานที่ ซึ่งประกอบด้วย อาคารเรียน 2 หลัง จำนวน 12 ห้องเรียน อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง ศูนย์พัฒนาการศึกษาโอริกซ์ 1 หลัง ซึ่งได้รับการบริจาคจากมูลนิธิกองทุนพัฒนาการศึกษา (ETS) มีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ จำนวน 15 เครื่อง มีระบบอินเทอร์เน็ต ความเร็วสูง คอมพิวเตอร์ส่วนหนึ่งเป็นเงินบริจาคจากกองทุนผ้าป่าชุมชน นักเรียนได้เรียนคอมพิวเตอร์ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีห้องสมุดที่มีหนังสือสำหรับการจัดการเรียนการสอนและอ่านเพิ่มเติมเพียงพอสำหรับนักเรียน และส่วนด้านหลังเป็นแปลงเกษตรในโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งประกอบด้วย แปลงนา สวนกล้วย สวนแก้วมังกร บ่อเลี้ยงปลาและเลี้ยงกบ สวนหม่อนเพื่อทำชาใบหม่อนและกินผล และโรงเพาะเห็ดภูฏาน

โรงเรียนบ้านนาแก มุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีองค์ประกอบที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 4 ประการ คือ ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ (พุทธิพิสัย) ความดี (จริยศึกษา) ความสามารถ (อาชีพศึกษา) และความสุข (พลศึกษา) คือ “มุ่งสู่ความเป็นเลิศ” ทั้งทางวิชาการและการพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้ปรัชญาโรงเรียนที่ว่า “การพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้เข้มแข็ง เสริมแรงด้วยเทคโนโลยีทันสมัยให้ก้าวหน้า นำพาคุณภาพนักเรียนให้มาตรฐาน ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น”

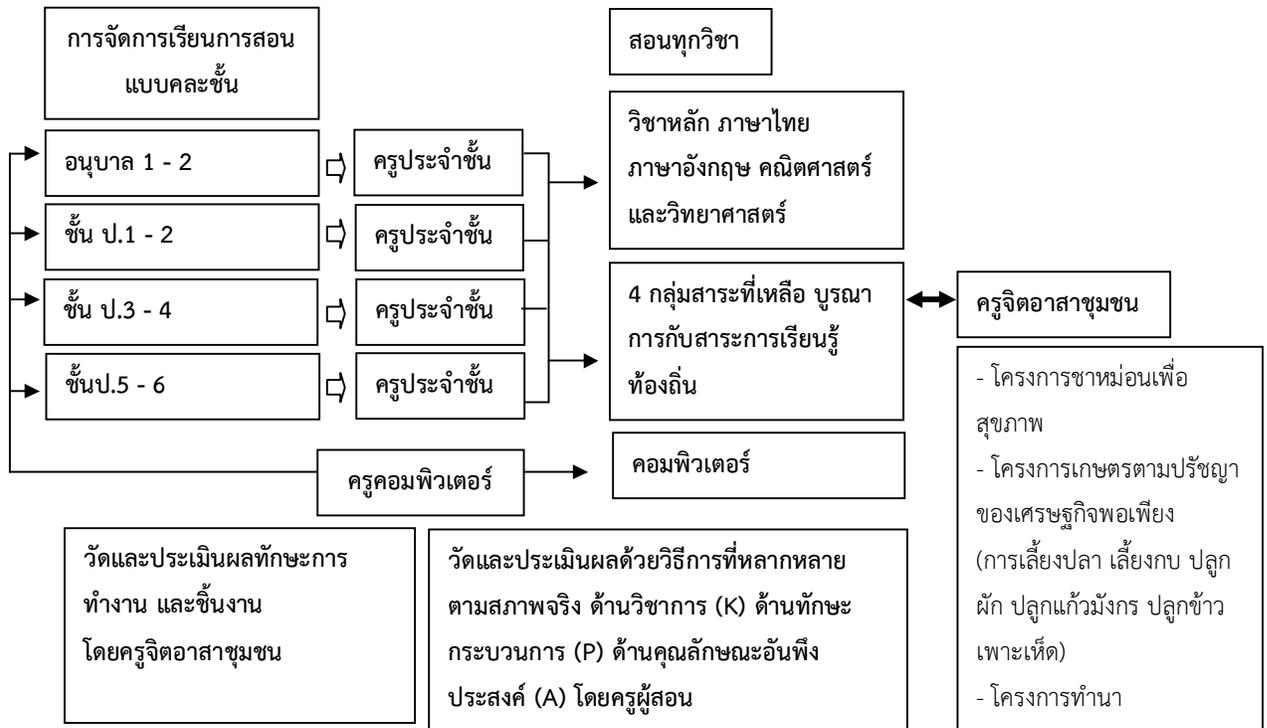
2.1.2 งานบริหารด้านวิชาการ

1) งานพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินการโดยเชิญชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา มาประชุมร่วมกับผู้บริหาร คณะครูผู้สอน ก่อนสิ้นปีการศึกษา ครูผู้สอนจะนำเสนอการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนและโครงการต่างๆ ที่รับผิดชอบให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ และผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านจะให้ข้อเสนอแนะ สิ่งใดดีแล้ว สิ่งใดที่ต้องปรับปรุง โดยอ้างอิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นรวมห้อง จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้คละชั้นผสมผสานกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด โดยกำหนดให้มีครูสอนชั้นอนุบาล 1 คน (อนุบาล 1-2) ครูประถมศึกษาเป็นครูประจำชั้น 1 คนต่อ 2 ห้องเรียน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4 และ 5-6 สอนทุกกลุ่มสาระวิชา ยกเว้นคอมพิวเตอร์ ทางโรงเรียนจัดให้ครูผู้สอนที่ถนัดทางด้านคอมพิวเตอร์สอนโดยเฉพาะ กิจกรรมการเรียนการสอนจะเน้นการสอนเป็นกลุ่มย่อย การทำงานรายบุคคล เทคนิคแบบเพื่อนสอนเพื่อนและแบบพี่สอนน้อง เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ และนักเรียนทำกิจกรรมจากแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้น ป.1-2 จะสอนแยกรายวิชาหลัก คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาที่เหลือ จะจัดเป็นกลุ่มบูรณาการกับสาระการเรียนรู้ของท้องถิ่น ส่วนวิธีการสอนครูผู้สอนจะสอนเนื้อหาในภาพรวมก่อนทั้ง ป.1 และ ป.2 จากนั้นครูผู้สอนจะทำกิจกรรมรายชั้น โดยทำการสอนน้องป. 1 ตามกระบวนการสอน ระหว่างการสอนน้อง ป.1 ครูผู้สอนจะให้พี่ ป.2 ศึกษาไปความรู้ไปก่อน หลังจากสอนน้อง ป.1 และให้งานน้องป. 1 เสร็จ ครูผู้สอนก็จะทำการสอนพี่ป. 2 ตามกระบวนการสอน เช่นกัน จากนั้นก็ให้งานพี่ ป.2 หลังจากพี่ ป.1 และ 2 ทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนจะอธิบายโดยรวมว่าวันนี้นักเรียนเรียนอะไร หลังจากนั้นให้นักเรียนนำเสนอผลงาน โดยให้น้อง ป.1 นำเสนอ ครูผู้สอนและพี่ ป.2 จะเป็นผู้ประเมินผลงาน จากนั้นก็ให้พี่ ป. 2 นำเสนอ ครูผู้สอนและน้อง ป.1 จะเป็นผู้ประเมิน แต่มีข้อตกลงร่วมกันคือ ทุกคนต้องแสดงความคิดเห็น และไม่พูดเยาะเย้ยกันและกัน

นอกจากนี้โรงเรียนได้จัดให้มีโครงการที่ส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนได้แก่ โครงการห้องโลกใหญ่ด้วยไอที โครงการโรงเรียนสองภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น) โครงการชาหม่อนเพื่อสุขภาพ โครงการเกษตรตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลูกผัก ปลูกแก้วมังกร ปลูกข้าว เพาะเห็ด) โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โครงการกิจกรรม Brain gym และโครงการทำนา ซึ่งเป็นโครงการที่ครูผู้สอนเป็นเจ้าของโครงการร่วมกับครูจิตอาสาของชุมชน โดยครูจิตอาสาของชุมชนจะทำหน้าที่เป็นสอนการทำนาให้แก่เด็กนักเรียน ส่วนครูผู้สอนจะทำหน้าที่ดูแลการบูรณาการเนื้อหาด้านวิชาการ ในปัจจุบันทางโรงเรียนได้ทำการวิจัยการทำนา โดยให้นักเรียนและ

ชุมชนร่วมทำการวิจัยระหว่างการทำนาดำ นาหว่าน นาหยอด และนาโยน การทำนาแบบใดให้ผลผลิตดี ที่สุด ซึ่งกิจกรรมนี้จะทำให้ชาวบ้าน นักเรียน และครูผู้สอนได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน และเมื่อจบหนึ่งปี การศึกษาทางโรงเรียนจะจัดโครงการตลาดนัดสินค้า เพื่อให้นักเรียนได้นำผลิตภัณฑ์ของตนมาจำหน่าย ซึ่งทำให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ที่ได้เรียนมาบูรณาการให้สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคณะชั้นของโรงเรียนบ้านนาแกสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคณะชั้นของโรงเรียนบ้านนาแก

การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านนาแก

2) งานวัดและประเมินผล

ส่วนด้านการวัดผลประเมินผล โรงเรียนมีการวัดผลประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การประเมินจากกิจกรรมที่นักเรียนทำ การประเมินชิ้นงาน การสังเกต พฤติกรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และจิตพิสัย และมีการทดสอบด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้โดยใช้แบบทดสอบ ในการทดสอบระดับชาติ O-NET และ NT ทางโรงเรียนยังคงต้องทำการสอนเสริมเด็กหลังการเรียนตามปกติ เพื่อให้นักเรียนผ่านการทดสอบ

3) งานประกันคุณภาพ

มีการจัดประชุมวางแผนการปฏิบัติงานประจำปี ที่สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพ จัดทำโครงการที่สอดคล้อง และทุกสิ้นเดือนคณะครูจะมีการประชุมหารือเรื่องของงานประกันคุณภาพ สิ่งใดที่ทำแล้วและสิ่งที่ยังไม่ได้ทำ แต่ทางโรงเรียนไม่ค่อยกังวลเรื่องการประกันคุณภาพ เพราะทางโรงเรียนได้ทำเป็นประจำอยู่แล้ว “ถ้าโรงเรียนมีคุณภาพให้เห็นเชิงประจักษ์ การประกันคุณภาพก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับโรงเรียน” ดังนั้นผลการประเมินคุณภาพ สมศ.รอบ 3 ของโรงเรียนจึงอยู่ในระดับดีมาก และได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทานระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก 3 ครั้งต่อเนื่องในปีการศึกษา 2554, 2550 และ 2546

4) งานนิเทศภายในโรงเรียน

เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จึงได้เปรียบเรื่องของการนิเทศเพราะมีครูน้อย ผู้อำนวยการทำการนิเทศตลอดเวลา ลักษณะของการนิเทศจะเป็นการเยี่ยมห้องเรียน ปรึกษาหารือ และให้ข้อเสนอแนะขณะที่จัดการเรียนการสอน และมีการจัดประชุมทุกสัปดาห์ เพื่อให้ครูนำเสนอผลของการจัดการเรียนการสอน มีการให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม และทุกภาคเรียน ผู้อำนวยการจะเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอน หรือศึกษานิเทศน์มาให้ความรู้ และให้คำแนะนำ

การพัฒนาบุคลากรโดยการนิเทศการสอนของผู้เชี่ยวชาญ

2.1.3 การบริหารจัดการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านนาแกจัดโครงสร้างการบริหารจัดการสถานศึกษาโดย 1) การวิเคราะห์องค์กรโดยใช้ SWOT, 2) การใช้วงจรเดมมิ่ง P-D-C-A , 3) การทำงานแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย, 4) การทำงานเป็นทีม, 5) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM), 6) การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร, 7) การสร้างเครือข่ายพันธมิตร “บ-ว-ร” และ 8) การดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.4 การบริหารจัดการด้านงบประมาณ

เงินงบประมาณรายหัวไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษาช่วยกันบริหารจัดการ โดยการแสวงหาเงินงบประมาณสนับสนุนจากภายนอก เช่น จัดตั้งกองทุนผ้าป่าเพื่อการศึกษา การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าของโรงเรียน และสิ่งสำคัญนอกเหนือจากนั้นคือการอาศัยกำลังกาย กำลังใจ และทุนที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการพัฒนาโรงเรียน นอกเหนือจากเงินงบประมาณ

“เราไม่ถือว่าความไม่เพียงพอของงบประมาณเป็นปัญหาสำหรับเรา ถ้าเราคิดว่างบประมาณไม่เพียงพอ เราก็จะไม่มีการพัฒนา ดังนั้นเราไม่นั่งรอมงบประมาณ แต่เราพยายามแสวงหางบประมาณด้วยตัวของเรานำมาพัฒนาโรงเรียนและคุณภาพของนักเรียน” คำกล่าวของ ผอ.ดร.ฤทัยทรัพย์

1) การจัดสรรอาหารกลางวันของนักเรียน

จัดสรรโดยงบประมาณรายหัวและผลิตภัณฑ์โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน (ข้าว ผัก เห็ด ปลา และกบ) โดยมีครูเวรและตัวแทนชุมชนมาจัดทำอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน

2) งานสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

มีการพัฒนาสื่อและนวัตกรรม จากเงินงบประมาณเงินสนับสนุนจากภายนอก และการบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ ที่มาศึกษาดูงาน โรงเรียนมีคอมพิวเตอร์ 15 เครื่อง และมีการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อให้บริการทั้งนักเรียนและชุมชน โดยคอมพิวเตอร์บางส่วนและอินเทอร์เน็ตได้จากเงินบริจาคที่ทางผู้บริหาร คณะครู และคณะกรรมการชุมชนร่วมกันแสวงหามาพัฒนาโรงเรียน

3) ห้องสมุด

ห้องสมุดมีหนังสือ สิ่งพิมพ์ และสื่อการเรียนรู้ที่ดีมีคุณภาพ เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน ครู บุคลากรของโรงเรียนและชุมชน มีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่สามารถบริหารจัดการและจัดการงานห้องสมุด ตลอดจนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุดได้อย่างหลากหลาย มีการจัดบรรยากาศที่ดีเอื้อต่อการอ่านและการเรียนรู้ มีมุมนั่งอ่านหนังสือและมุมนั่งทำกิจกรรมต่างๆ

4) อาคารและสถานที่

อาศัยกำลังกาย กำลังใจ ทุนทรัพย์ และความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ที่มาช่วยพัฒนาซ่อมแซมอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้มีความน่าอยู่ มีการทำความสะอาดอาคารเรียน สถานที่ต่างๆ ในโรงเรียน การปรับภูมิทัศน์ของโรงเรียน โดยทางโรงเรียนไม่ได้ใช้งบประมาณในด้านอาคารสถานที่แต่อย่างใด

“เราเห็นโรงเรียนตรงไหนมันดูไม่ดี ไม่งาม เราก็เข้ามาช่วยกันทำ ช่วยกันปรับปรุงอาหารกลางวันก็เอามาเอง ไม่ได้รบกวนทางโรงเรียน โรงเรียนสะอาด มันก็น่าเรียน น่าอยู่”

5) การจ้างครูชั่วคราว

โรงเรียนไม่มีการจ้างครูชั่วคราว เนื่องจากไม่งบประมาณในการจ้างครู แต่ทางโรงเรียนโชคดีมีครูเกษียณอายุราชการที่มีความเชี่ยวชาญ มีจิตอาสาช่วยจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมีชาวต่างชาติมีจิตอาสาช่วยจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น โดยไม่คิดค่าตอบแทนใดๆ ในแต่ละเทอม

6) งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ของโรงเรียน

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการต่างๆ ของโรงเรียน เป็นงบประมาณที่ได้จากการแสวงหาเงินงบประมาณจากภายนอก เช่น กองทุนผ้าป่าเพื่อการศึกษา การขอรับบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ

2.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กิจกรรมดีเด่นของโรงเรียนบ้านนาแก ที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทางศาสนา และมีการสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ดังนี้

- 1) โครงการเกษตรแบบพอเพียง (กิจกรรมการเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ ปลูกพืชผักสวนครัว การเพาะเห็ดถั่วงอก การทำนา การปลูกหม่อนรับประทานผลสด โครงการชาหม่อนเพื่อสุขภาพ) เป็นโครงการที่บุคลากรของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน
- 2) โครงการห้องสมุด 3D ห้องสมุดที่ใช้ได้ทั้งนักเรียนและชุมชน
- 3) โครงการห้องโถงใบใหญ่ด้วยไอที ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ (ศูนย์ไอริทซ์)
- 4) โครงการคุณธรรมจริยธรรม ค่ายปฏิบัติธรรม ทั้งคณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน

2.1.6 มุมมองต่อโรงเรียนขนาดเล็กของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1) ผู้อำนวยการโรงเรียน

“ผู้บริหารส่วนมากจะมองว่าโรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนที่ขาดแคลนโดยเฉพาะงบประมาณจึงยากต่อการพัฒนาให้โรงเรียนมีคุณภาพทางการศึกษา เพราะผู้บริหารมักคิดว่าผู้บริหารมีหน้าที่บริหารโรงเรียนไม่ใช่หน้าที่ของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนจึงไม่มีความสัมพันธ์กัน การที่จะพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กผู้บริหารที่เข้ามาบริหารจะต้องปรับทัศนคติเสียใหม่ ถ้ามีความมุ่งมั่นในการพัฒนาที่แท้จริง ไม่จำเป็นจะต้องพูดถึงเรื่องงบประมาณหรือความขาดแคลน”

“โรงเรียนขนาดเล็กในชุมชน ไม่ควรถูกยุบ หรือควรรวม ถึงแม้ว่าจะมีโรงเรียนข้างเคียงที่มีประสิทธิภาพมีระยะทางไม่ไกลนัก แต่สำหรับเด็กที่ผู้ปกครองมีฐานะยากจน หาเช้ากินค่ำ โรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนยังมีความสำคัญสำหรับพวกเขาอยู่เสมอ”

2) ครูผู้สอน

“การขาดแคลนครูที่ตรงสาขาวิชาเอกเป็นเรื่องสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะรายวิชาหลัก ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ที่จำเป็นจะต้องมี ครูผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาวิชาเอกมาจัดการเรียนการสอน โดยความลึกของเนื้อหาแล้ว ครูที่ไม่ตรงสาขาวิชาเอกจัดการเรียนการสอนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาไม่เต็มตามศักยภาพ ดังนั้นรัฐจึงควรหันมาสนใจในเรื่องนี้”

3) นักเรียน

นักเรียนร้อยละ 90 อ่านหนังสือออกเขียนได้ มีความสามารถด้านวิชาการ ผลการสอบระดับชาติ O-NET อยู่ในระดับ 3.49 และมีผลการสอบ NT ที่เพิ่มขึ้น นักเรียนมีความสามารถในด้านคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์ และการใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นอย่างดี และมีนักเรียนบางส่วนสามารถพูดภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษได้ในระดับดี เนื่องจากโรงเรียนมีครูต่างชาติเจ้าของภาษาที่มีจิตอาสา มาจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ นักเรียนมีทักษะในการนำเสนองาน กล้าแสดงออก มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ยิ้มไหว้ทักทาย มีความสามารถทางด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา และนักเรียนมีทักษะในด้านวิชาชีพ

4) ผู้ปกครอง

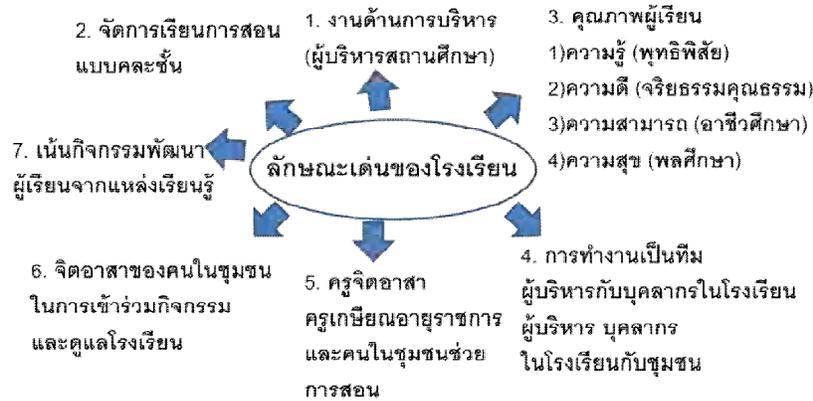
“เห็นโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนมีคุณภาพ ดูแลลูกหลานดี ก็ไม่อยากจะส่งลูกหลานเข้าไปเรียนโรงเรียนในตัวเมืองที่มีความพร้อมและมีคุณภาพ เพราะลำบากต้องไปรับส่ง ทำให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น เห็นโรงเรียนมีคุณภาพ ลูกหลานได้เรียนโรงเรียนดีๆ ใกล้บ้าน ทางโรงเรียนต้องการอะไร หรือให้ทำอะไรก็เต็มใจที่จะช่วยเหลือโรงเรียน จะได้พัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งๆ ขึ้น”

5) คณะกรรมการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษา มีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทานระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก 3 ครั้งต่อเนื่อง และผ่านการประเมินคุณภาพ สมศ. รอบ 3 อยู่ในระดับดีมาก จากความภาคภูมิใจนี้ทำให้คณะกรรมการสถานศึกษาเต็มใจให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้โรงเรียนทำงานกับชุมชนได้ง่ายขึ้น

2.1.7. ลักษณะเด่นของโรงเรียน

ลักษณะเด่นของโรงเรียน จากการสัมภาษณ์โรงเรียนมีลักษณะเด่นหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารของผู้บริหารที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนดีที่อยู่คู่กับชุมชน พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิต ควบคู่กับการปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ด้านการจัดการเรียนการสอน คุณภาพของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน ชุมชนกับโรงเรียน และโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งสรุปได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนบ้านนาแก

2.1.8 แนวทางดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน

- 1) อัตรากำลังครูผู้สอน เพราะทางโรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอน ครูที่โรงเรียนกำลังจะเกษียณอายุราชการ แต่ไม่มีอัตรากำลังมาให้ ดังนั้นจากครู 4 คน โรงเรียนก็จะเหลือครู 3 คน ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องพิจารณาความเหมาะสมในการบรรจุอัตรากำลัง
- 2) มีผู้เชี่ยวชาญในการเป็นที่ปรึกษาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการกับสาระท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน
- 3) มีการพัฒนาคุณภาพและความเชี่ยวชาญของครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน ให้มีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนใหม่ๆ
- 4) การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้บริหารยุคใหม่ จากโรงเรียนขนาดเล็ก ICU ให้กลายเป็น โรงเรียนขนาดเล็ก “YOU SEE ME”

แหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

การบริหารงบประมาณและการบริการ

2.2 กรณีศึกษาความสำเร็จของการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา

2.2.1 บริบททั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยาตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านถิ่น ตำบลบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ก่อตั้งเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2480 โดยอาศัยศาลาวัดบ้านถิ่นเป็นที่ตั้งและเป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนประชาบาล ตำบลบ้านธาตุ(วัดบ้านถิ่น) โดยมีจำนวนนักเรียนมาเข้าเรียนทั้งหมด 36 คน มีนายสีห์ เกษสวัสดิ์ เป็นครูใหญ่ต่อมานายสีห์ เกษสวัสดิ์ ได้สละเงินส่วนตัวซื้อที่ดินจากนายเบ้า โพธิ์สว่าง จำนวน 10 ไร่ ในราคา 200 บาท พร้อมกับได้ร่วมมือกับราษฎรในหมู่บ้านสร้างอาคารเรียนแบบ ป 3 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ พร้อมทั้งได้ตั้งชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา และได้ย้ายมาเรียนที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันเปิดทำการสอน 2 ระดับ คือ ระดับอนุบาล 1-2 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 115 คน มีครู 7 คน มีนักเรียนในเขตบริการของโรงเรียน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านถิ่น หมู่ที่ 5 และบ้านสุชา หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี มีอาคารเรียน 1 หลัง 8 ห้องเรียน อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง ซึ่งถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นห้องเรียนชั้นอนุบาล ศาลาเอนกประสงค์ 1 หลัง ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป อยู่ห่างจากตัวอำเภอเพ็ญประมาณ 16 กิโลเมตร ห่างจากเขตพื้นที่การศึกษาประมาณ 46 กิโลเมตร

แต่เดิมโรงเรียนนี้จัดการเรียนการสอนตามปกติ นักเรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง และโรงเรียนไม่ได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ เนื่องด้วยมีการเปลี่ยนผู้บริหารสถานศึกษาบ่อยนโยบายจึงไม่ค่อยต่อเนื่อง ครูผู้สอนทั้งโรงเรียนและชาวบ้านในชุมชนต้องการที่จะพัฒนาโรงเรียนให้นักเรียนมีคุณภาพทางการศึกษาในระดับที่ดีขึ้น แต่เนื่องด้วยมีการเปลี่ยนผู้บริหารสถานศึกษาบ่อยครั้ง จึงทำให้การทำงานหรือตอบรับนโยบายไม่ต่อเนื่อง จนกระทั่งปี.ศ.2551 ผู้อำนวยการโรงเรียน นายวรจักร กาศลุน เข้ามารับตำแหน่ง คณะครูและชาวบ้านในชุมชนจึงร่วมกันพูดคุยกับผู้อำนวยการเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะไม่ต้องส่งลูกหลานไปเรียนโรงเรียนที่มีคุณภาพซึ่งห่างไกลจากชุมชน “ถ้าโรงเรียนของเรามีคุณภาพ ผู้ปกครองก็จะมีเชื่อมั่น และส่งลูกหลานเข้ามาเรียนโรงเรียนของเราเอง” นี่คือการกล่าวของครูผู้สอนในโรงเรียนท่านหนึ่ง จากนั้นเป็นต้นมาด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน และครูผู้สอน ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงได้ทำการพัฒนาโรงเรียนแห่งนี้ จนได้รับความเชื่อมั่นจากชาวบ้านในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงส่งลูกหลานเข้ามาเรียน ทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปีการศึกษา จนกระทั่งโรงเรียนแห่งนี้กำลังจะเปลี่ยนสถานะจากโรงเรียนขนาดเล็กกลายเป็นโรงเรียนขนาดกลาง

โรงเรียนบ้านถิ่นสุขวิทยา ถือคติที่ว่า “ความสุข ความสบายใจมาก่อน และเราต้องเป็นครู 360 องศา” ดังนั้นสิ่งที่เห็นในโรงเรียนคือบรรยากาศที่บุคลากรในโรงเรียนอยู่กันอย่างพื่ออย่างน้อย ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่เกี่ยงกันว่านี่เป็นงานของใคร แม้กระทั่งผู้อำนวยการโรงเรียน จึงทำให้โรงเรียนนี้มีการบริหารงานที่เป็นกันเอง มีความเป็นประชาธิปไตย ทุกคนรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เสมือนโรงเรียนนี้ไม่มีผู้บริหารสถานศึกษา เพราะว่าทุกคนช่วยกันบริหารโรงเรียน

บรรยากาศโรงเรียนบ้านถิ่นสุขวิทยา

2.2.2 งานบริหารด้านวิชาการ

1) งานพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

หลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทำการจัดการเรียนการสอนโดยระดับอนุบาล 1-2 จัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น ป.1 – ป.3 จัดการเรียนการสอนแบบแยกชั้น โดยมีครูประจำชั้นเป็นผู้จัดการเรียนการสอน จะเน้นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ คิดเป็นทำเป็น ซึ่งโรงเรียนนี้รับประกันว่า “นักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100%” ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองนักเรียนที่ส่งลูกหลานเข้ามาเรียนโรงเรียนนี้ ส่วนชั้น ป.4 – ป.6 จัดการเรียนการสอนแบบสอนเวียน ไม่มีครูประจำชั้น ครูสอนตามกลุ่มสาระวิชาที่ถนัด โดยกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำไปใช้ คือ การจับคู่ การสอนกลุ่มย่อย การเรียนรู้กับครูเป็นกลุ่มย่อย การทำงานรายบุคคล เทคนิคแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และแบบที่สอนน้อง และที่สำคัญโรงเรียนนี้มีนักศึกษาต่างชาติ มีจิตอาสาช่วยสอนวิชาภาษาอังกฤษ จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนี้น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น และทุกวันพระ จะมีกิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา เช่น ไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ ฟังธรรมะ และทำความดี

การจัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาล

บรรยากาศที่สอนน้อง

การจัดการเรียนการสอน

ผลงานนักเรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2) งานวัดและประเมินผล

ดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตามสภาพจริง ด้วยเครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการประเมิน การประเมินจะดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์ตามจุดประสงค์ในการประเมิน โดยเน้นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนจริงๆ เน้นการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน และเน้นคุณภาพผลงานของผู้เรียนที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ความสามารถหลายๆ ด้าน หลังเวลาเลิกเรียนครูประจำการจะสอนเพิ่มเติมให้กับนักเรียนที่เรียนช้า หรืออ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ และเมื่อถึงฤดูการทดสอบการศึกษาแห่งชาติ O-NET ทางโรงเรียนก็จะจัดให้มีการสอนแบบเข้ม เพื่อให้นักเรียนผ่านการทดสอบ

3) งานประกันคุณภาพ

โรงเรียนมีจัดทำแผนการปฏิบัติงานรายปี โดยมีการกำหนดขอบข่ายและประเด็นการประเมินคุณภาพภายในมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ของสถานศึกษา เพื่อเป็นการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด โดยดำเนินการตามโครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมิน ซึ่งโครงการเหล่านี้โรงเรียนได้ดำเนินการอยู่แล้ว จึงทำให้ผลการประเมินคุณภาพของ สมศ. รอบ 3 โรงเรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากซึ่งเป็นที่น่าพอใจมากสำหรับคณะครู เนื่องจากการประเมินครั้งนี้ไม่ได้เน้นการตรวจหลักฐานเชิงเอกสาร แต่เน้นหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยการสอบถามและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นสำคัญ

4) งานนิเทศภายในโรงเรียน

โรงเรียนไม่มีแนวปฏิบัติการนิเทศภายในอย่างมีระบบ เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีครูและนักเรียนจำนวนน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนตลอดเวลา การนิเทศด้านการเรียนการสอนจึงเป็นการพูดคุย ปรึกษาหารือกันในระหว่างรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน หรือเวลาหลังเลิกเรียน

2.2.3 การบริหารจัดการสถานศึกษา

มีการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม คณะครู ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งเรื่องหลักสูตร สถานศึกษา โครงการต่างๆ การจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ และงบประมาณ โดยมีครูที่เป็นคนในชุมชนทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโรงเรียนและชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทในการอำนวยความสะดวก จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน และลดภาระงานอื่นที่ไม่ใช่งานสอนของคณะครู

2.2.4 การบริหารจัดการด้านงบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณ โรงเรียนแห่งนี้ไม่ต่างจากโรงเรียนขนาดเล็กทั่วไป คือได้งบประมาณสนับสนุนรายหัว ซึ่งก็ไม่เพียงพอกับการบริหารจัดการ แต่ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือ จัดทำผ้าป่าการศึกษาทุกปี นอกจากนั้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น วันเด็ก วันวิทยาศาสตร์ หรือวันสำคัญต่างๆ ชาวบ้านในชุมชนก็จะเข้ามาช่วยเหลืองานของโรงเรียน จนบางครั้งโรงเรียนไม่ต้องใช้งบประมาณใดๆ ของโรงเรียนเลย

1) การจัดสรรอาหารกลางวันของนักเรียน

การจัดสรรอาหารกลางวันของนักเรียน โรงเรียนจัดให้คนในชุมชนจัดอาหารกลางวันแบบเหมาจ่ายตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรรรายหัวจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีครูเวรประจำวันทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในการรับประทานอาหารกลางวันของนักเรียน

2) งานสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

โรงเรียนมีความพร้อมด้านห้องเรียนคอมพิวเตอร์ จำนวน 12 เครื่อง สามารถจัดการเรียนการสอนได้โดยมีครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ ดูแลจัดการลงโปรแกรมบำรุงรักษาซ่อมแซมเครื่องให้พร้อมใช้งาน โรงเรียนมีระบบอินเทอร์เน็ตแต่ความเร็วไม่สูงมากนัก จึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนโดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตได้ นักเรียนจึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้งานคอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูป ส่วนสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้จัดการเรียนการสอนของโรงเรียนยังไม่เพียงพอ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ทันสมัย สื่ออุปกรณ์วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์

3) ห้องสมุด

โรงเรียนได้จัดห้องสมุดและส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม โดยการจัดมุมไว้ให้อ่านหนังสือ ซึ่งห้องสมุดมีหนังสือที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้ามากพอสมควร ส่วนมากเป็นหนังสือที่ได้รับการบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ และคณะผู้มาศึกษาดูงานของโรงเรียน

4) อาคารและสถานที่

โรงเรียนมีอาคารเรียน 1 หลัง 8 ห้องเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาห้องเรียนมีสภาพทรุดโทรมแต่ยังใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทางโรงเรียนต้องการงบประมาณในการซ่อมแซม เพราะเกรงว่าจะเกิดอันตรายกับนักเรียน และมีอาคารเอนกประสงค์ 2 หลัง หนึ่งหลังปรับให้เป็นห้องเรียนในระดับชั้นอนุบาล และอีกหนึ่งหลังใช้เป็นห้องประชุม นอกจากนี้โรงเรียนจัดสรรพื้นที่ของโรงเรียนส่วนหนึ่งเป็นสวนเกษตรขนาดย่อม การดูแลรักษาความสะอาดในทุกบริเวณโรงเรียนเป็นหน้าที่รับผิดชอบของนักเรียน โดยมีคณะครูเป็นผู้กำกับดูแล การเปิดปิดประตูโรงเรียนทั้งหมดเป็นภาระรับผิดชอบของผู้อำนวยการโรงเรียน

5) การจ้างครูชั่วคราว

โรงเรียนนี้ไม่มีการจ้างครูชั่วคราว เนื่องจากมีงบประมาณในการจ้างครู แต่โรงเรียนโชคดีที่มีนักศึกษาต่างชาติมีจิตอาสาช่วยจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ โดยไม่คิดค่าตอบแทนใดๆ ในแต่ละเทอม

6) งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ของโรงเรียน

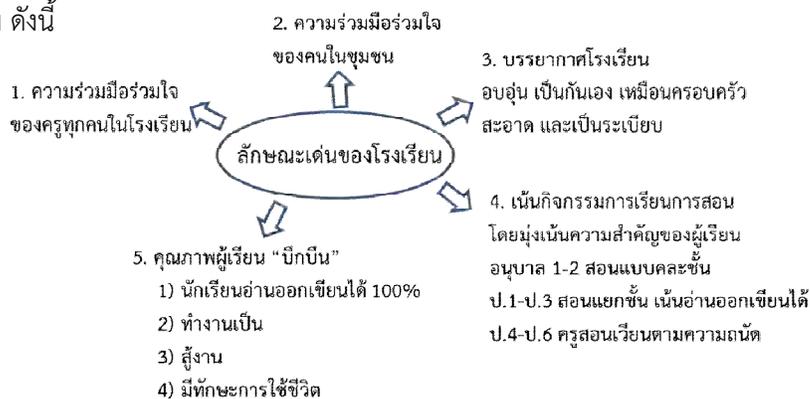
นอกจากงบประมาณโรงเรียน ทางคณะครูและผู้อำนวยการโรงเรียนจะแสวงหางบประมาณจากภายนอก เช่น การจัดผ้าป่าการศึกษา การจำหน่ายสินค้าของโรงเรียน หรือการขอรับบริจาคสื่อวัสดุอุปกรณ์เพื่อการจัดการเรียนการสอน และการดำเนินโครงการต่างๆ ตลอดจนถึงกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น วันเด็ก วันวิทยาศาสตร์ วันแม่ ทางโรงเรียนจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนมาร่วมจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดสถานที่ หรืองบประมาณ ค่าใช้จ่าย

2.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน การร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น งานบุญ ประเพณีต่างๆ งานแต่งงาน หลายครั้งทางชุมชนให้ความไว้วางใจให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการจัดงาน แต่งานให้ลูกหลานในชุมชน เริ่มตั้งแต่การจัดสถานที่ที่โรงเรียน การพิมพ์การ์ดแต่งงาน พิธีกรในงาน และการให้บริการแก่ชุมชน

2.2.6 ลักษณะเด่นของโรงเรียน

ลักษณะเด่นของโรงเรียนนี้ ความโดดเด่นไม่ได้อยู่ที่ผู้บริหารสถานศึกษา แต่โรงเรียนนี้มีความโดดเด่นอยู่ที่ความร่วมมือร่วมใจกันของทุกคนในโรงเรียน ครูทุกคนมีความสามัคคีกัน ให้เกียรติกัน รักใคร่กลมเกลียว เป็นกันเอง ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงสามารถรวมตัวเพื่อการพัฒนาโรงเรียนไปพร้อมๆ กัน และที่สำคัญคือความเข้มแข็งและการร่วมมือกันของชุมชนในการพัฒนาโรงเรียนของตนเองให้มีคุณภาพที่ดีสำหรับลูกหลาน ซึ่งสรุปได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวិทยา

2.3 กรณีศึกษาความสำเร็จของการจัดการศึกษา: โรงเรียนบ้านกุดเสถียร

2.3.1 บริบททั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านกุดเสถียร ตั้งอยู่ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2479 มีนายหมี วรรณชาติ เป็นครูใหญ่คนแรก ทำการเรียนการสอนเรื่อยมา เมื่อปี พ.ศ.2543 กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา โดยยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนบ้านกุดเสถียรเป็นหนึ่งในโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองต้องนำนักเรียนไปเรียนร่วมที่โรงเรียนบ้านสร้างมิ่งมิตรภาพที่ 191 ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไป 2-3 กิโลเมตร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2545 คณะผู้ปกครอง ชุมชน ได้ร่วมเรียกร้องขอรับโรงเรียนคืน โดยอ้างถึงเหตุผลความจำเป็นและความเดือดร้อนของนักเรียนที่ต้องเดินทางไปเรียนที่หมู่บ้านอื่น กับบรรยากาศการเรียนที่ไม่คุ้นเคย ห่างไกลจากชุมชนของตนเอง จนในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการจึงคืนโรงเรียนให้แก่ชุมชน แต่เป็นการคืนแบบมีเงื่อนไข ไม่มีอัตราครุมาให้ อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ได้คืนกลับมา มีเพียงครูสุวรรณ อุตสาหะกิจ ซึ่งเป็นคนบ้านกุดเสถียรเพียงคนเดียวเลือกกลับมาสอนยังโรงเรียนของชุมชนตัวเอง แต่ถึงอย่างนั้นชาวบ้านก็ยังคงยืนยัน ขอแค่ให้ลูกหลานได้กลับมาเรียนในชุมชน ดังนั้นจึงไม่ต้องถามถึงเรื่องคุณภาพจำนวนครู 1 คนต่อเด็กนักเรียนอนุบาลถึงประถมศึกษา รวม 32 คน ครูเพียง 1 คนจึงกลายเป็นผู้รักษาการณ์จำเป็นมากกว่าสอน ชาวบ้านต้องเปลี่ยนเวรกันมาช่วยดูแลเด็กชั้นอนุบาลและประถมศึกษา ในวันที่ครูติตราชการหรือต้องไปประชุม

โรงเรียนบ้านกุดเสถียรเป็นหนึ่งในโรงเรียนที่ไม่มีผู้บริหาร มีครูประจำการเพียงครู สุวรรณคนเดียว สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จึงมีการตั้งอัตรากำลังให้รอการสอบบรรจุผู้บริหาร แต่เมื่อผู้ที่สอบผู้บริหารได้มาครูโรงเรียน ก็ไม่คิดว่าจะมาเป็นผู้อำนวยการที่โรงเรียนบ้านกุดเสถียร ผู้อำนวยการที่เข้ามาบริหารโรงเรียนอยู่ได้ 6 เดือนก็วิ่งเต้นย้ายไปที่อื่น โรงเรียนบ้านกุดเสถียรจึงถูกเรียกว่า “โรงเรียนทางผ่านของผู้บริหาร” จนกระทั่งผู้อำนวยการโรงเรียนคนใหม่ นายจำรัส ช่วงชิงก้าวเข้ามาในปี พ.ศ.2550 จึงทำให้โรงเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางด้านการจัดการศึกษา จนกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ หลักสูตรการศึกษาแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนโดยชุมชนเพื่อชุมชน

โรงเรียนบ้านกุดเสถียรได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ภายใต้คำขวัญที่ว่า “คุณธรรมเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” และได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “โรงเรียนบ้านกุดเสถียรมุ่งพัฒนาสู่คุณภาพมาตรฐานการศึกษา พัฒนาสิ่งแวดล้อม น้อมคุณภาพ นำวิชาการ สานงานชุมชน บนวิถีความเป็นไทยและเศรษฐกิจพอเพียง” โรงเรียนเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 อนุบาล 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อต้นปี พ.ศ.2550 ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ได้ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ จนทำให้สถานศึกษามีความก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับของชุมชนเป็นลำดับ

โรงเรียนบ้านกุดเสถียรได้จัดการศึกษาบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน คุณภาพด้านวิชาการหรือผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการชี้วัดได้อย่างชัดเจนจากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (LAS) ป.2 และ ป.5 มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับ 1 ของเขตพื้นที่การศึกษา และคะแนน O-net และ NT อยู่ไม่เกินอันดับที่ 5 ของเขตพื้นที่การศึกษา ในปี พ.ศ.2551-2552 ผลการประเมินคุณภาพของ สพฐ. รอบ 2 ในปี พ.ศ.2553 จากโรงเรียนไอ ซี ยู สู่อผลการประเมินในระดับดีมากเกือบทุกมาตรฐาน (ยกเว้นมาตรฐานที่นอกเหนือจากการจัดการ เช่น จำนวนครูต่อนักเรียน เป็นต้น) กระบวนการและผลการประเมินเหล่านี้เป็นที่ประจักษ์ และได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชนและผู้คนในวงการการศึกษาเป็นอย่างดี จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนมีความเชื่อมั่น พึงพอใจและส่งลูกหลานมาศึกษาที่โรงเรียนบ้านกุดเสถียรมากขึ้นเป็นลำดับ ด้วยศักยภาพของโรงเรียนขนาดเล็กแห่งนี้ช่วยเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงเป็นผลให้การพัฒนาคุณภาพระดับการศึกษาที่ยั่งยืน

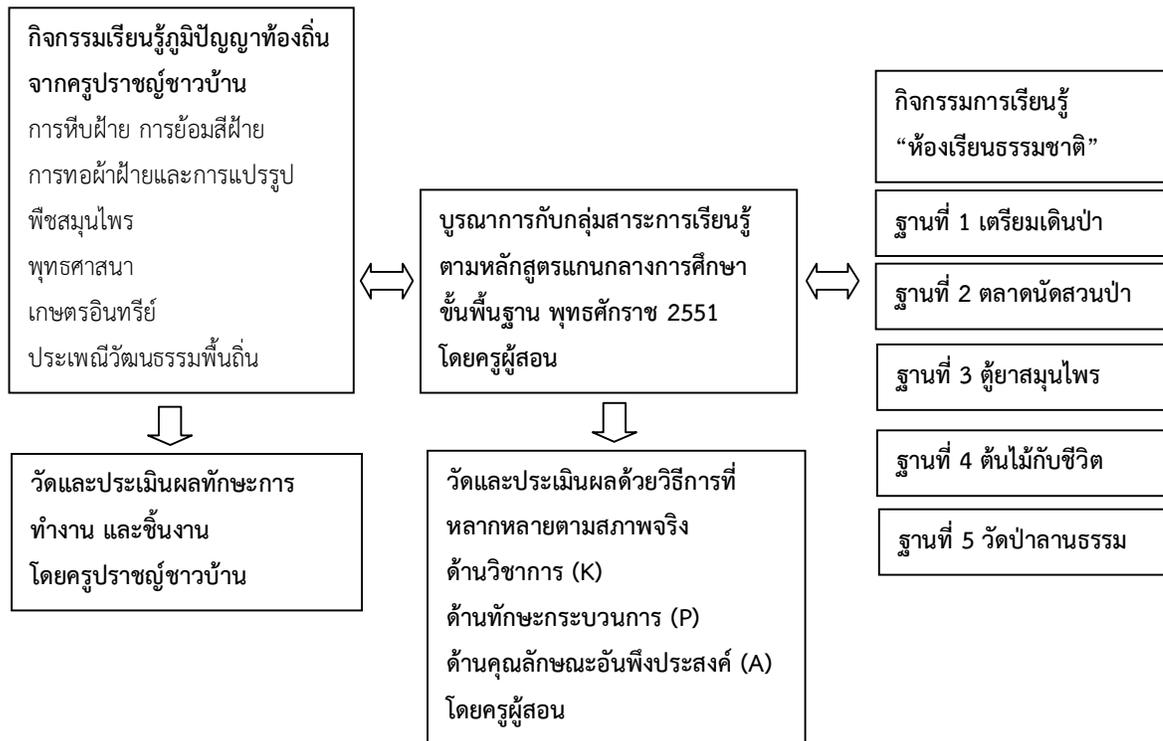
ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2553 โรงเรียนบ้านกุดเสถียรได้มีการถ่ายโอนภาระกิจการศึกษาจากสังกัด สพฐ. ไปสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างมิ่ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้โรงเรียนบ้านกุดเสถียรเป็นโรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง ปัจจุบันโรงเรียนบ้านกุดเสถียร มีจำนวนนักเรียน 116 คน มีครูประจำการ 7 คนรวมผู้บริหาร ครูประจำบ้าน 7 คน และนักการภารโรงโรงเรียนอีก 1 คน

2.3.2 งานบริหารหลักสูตร

1) งานพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

โรงเรียนบ้านกุดเสถียรได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนโดยชุมชนเพื่อชุมชน เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ 1) วิถีชีวิตของชุมชน เช่น การเรียนรู้การทำนา การเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่น 2) องค์ความรู้ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว เช่น เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ เพราะมีปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์ มีกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็งในชุมชน การเรียนรู้การทำผ้า เพราะมีปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอผ้า มีศูนย์ฝึกทอผ้าไหม ผ้าฝ้ายในชุมชน การเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี เพราะชุมชนรักษาวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นอยู่แล้ว แต่ต้องการสืบทอด สืบสานอย่างถูกต้องและรู้คุณค่า 3) ปัญหา หรือความต้องการร่วมกันของชุมชนและโรงเรียน เช่น การเรียนรู้เรื่องปลูกผักอินทรีย์ การปลูกสมุนไพรแทนไม้ดอกไม้ประดับหน้าอาคารโรงเรียนเพื่อการศึกษา เด็กเรียนภาษาอังกฤษอ่อนก็จัดค่ายภาษาอังกฤษและจ้างครูพิเศษช่วยสอนภาษาอังกฤษ 4) ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในชุมชนเป็นหลัก เช่น การเรียนรู้การทำผ้าย้อมสีธรรมชาติ เพราะโรงเรียนมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ที่ให้สีต่างๆ ที่ต้องการ ชุมชนมีช่างทำก็ใช้จากไม้ที่มีในชุมชน และ 5) ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ เช่น การสอนทอผ้าฝ้าย ปราชญ์ชาวบ้านผู้สอนจะสอนนักเรียนจนจบกระบวนการตั้งแต่ การทอผ้าฝ้าย การย้อมสีฝ้าย การทอผ้าฝ้าย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย ส่วนหน้าที่การบูรณาการให้เข้ากับเนื้อหาของหลักสูตรด้านวิชาการจะเป็นหน้าที่ของครูประจำการในการเชื่อมโยงกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระ

แนวทางการจัดครูเข้าสอน เน้นให้ครูสอนตามวิชาเอก โรงเรียนไม่จัดการสอนโดยให้ครูเฝ้าห้องและรับผิดชอบคนเดียวทุกกลุ่มสาระ ยกเว้นวิชาอื่นๆ นอกจากกลุ่มวิชาหลัก เช่น ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ สุขศึกษาและพลศึกษา จะจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องเรียนธรรมชาติ ฐานการเรียนรู้ตลาดนัดสวนป่า ตู๋ยาสมุนไพร ต้นไม้กับชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง และสวนป่าลานธรรม เด็กนักเรียนจะเรียนรู้อย่างมีความสุขใกล้ชิดธรรมชาติ ได้เรียนรู้กับครูทุกคน ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านกุดเสถียรเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 5 รูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร

2.3.3 การบริหารจัดการสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านกุดเสถียรจัดโครงสร้างการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยจัดให้มีคณะบุคคลทำหน้าที่บริหารและจัดการทุนทางสังคมในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ทำหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศภายในโรงเรียน

2.3.4 การบริหารจัดการด้านงบประมาณ

ในฐานะโรงเรียนขนาดเล็กมีความขัดสนเรื่องงบประมาณในการบริหารจัดการ แต่ทางโรงเรียนไม่ถือว่าเป็นปัญหา โรงเรียนบริหารจัดการโดยใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐาน อาศัยแรงงานและวัสดุอุปกรณ์ที่มีในชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน ความเต็มใจในการทำงานของชุมชน เมื่อโรงเรียนถูกพัฒนาจนมีชื่อเสียงจึงทำให้เป็นแหล่งที่มาของงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาโรงเรียน ดังคำกล่าวของ ผอ.จรัส ที่ว่า “เอาใจนำหน้า งบประมาณตามหลัง” แต่เมื่อโรงเรียนเข้ามาสู่ระบบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบล กระทรวงมหาดไทยทำให้ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนดีขึ้น

1) การจัดสรรอาหารกลางวันของนักเรียน

จัดสรรจากงบประมาณรายหัวของนักเรียน โดยมีแม่บ้านของชุมชนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียน โดยไม่คิดค่าตอบแทนใดๆ

2) งานสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

โรงเรียนบ้านกุดเสถียร ได้รับจัดสรรเงินงบประมาณในการจัดทำห้องปฏิบัติการทางภาษา ยังไม่มีห้องปฏิบัติการและคอมพิวเตอร์ให้นักเรียนได้เรียน โรงเรียนได้รับจัดสรร Tablet ตามโครงการ แต่เครื่อง Tablet ไม่สามารถดาวโหลดโปรแกรมได้ จึงใช้ได้เฉพาะโปรแกรมสำเร็จรูป แต่ใช้ได้ไม่นานนักเรียนก็เบื่อ นักเรียนสนใจห้องเรียนธรรมชาติมากกว่า ส่วนสื่อและนวัตกรรม โรงเรียนได้รับการบริจาคจากคณะหรือหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงาน

3) อาคารและสถานที่

โรงเรียนมีอาคารเรียน 1 หลัง และอาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง อาคารเรียนชั้นบนจัดเป็นห้องเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ส่วนชั้นล่างที่เคยเป็นใต้ถุนยกสูง ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นห้องเก็บอุปกรณ์ ห้องเรียนรวม และห้องประชุม ส่วนอาคารเอนกประสงค์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาล ส่วนมากอาคารเรียนจะใช้จัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 1 ซึ่งเป็นฤดูฝน ส่วนภาคเรียนที่ 2 อาคารเรียนแทบไม่ได้ใช้ เพราะโรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องเรียนธรรมชาติ ส่วนการดูแลอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน ดูแลโดยนักรักษาโรงและชาวบ้านในชุมชน

4) งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ ของโรงเรียน

ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล การบริจาคจากบุคคลภายนอก และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของโรงเรียน

2.3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กิจกรรมดีเด่นของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร ที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนองค์กรทางศาสนา และมีการสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ดังนี้

1) กิจกรรมการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอพื้นเมือง การย้อมสีธรรมชาติ กิจกรรมนี้เด็กๆ จะได้รับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน ตั้งแต่การทอผ้า การย้อมสีผ้า การทักถักผ้าฝ้าย รวมทั้งการแปรรูปผ้าฝ้ายให้เป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

2) กิจกรรมส่งเสริมรักการอ่าน โดยเน้นปลูกจิตสำนึกให้เด็กรักและมองเห็นความสำคัญของการอ่าน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ

3) กิจกรรมวิจัยการศึกษา รูปแบบการศึกษาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยกระบานการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

4) กิจกรรมพัฒนาฐานการเรียนรู้ ตลาดนัดสวนป่า ตูยาสมุนไพร ต้นไม้กับชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง และฐานการเรียนรู้สวนป่าลานธรรม กิจกรรมนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งของโรงเรียนด้วยที่ตั้งโรงเรียนประมาณ 32 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าล้อมรอบ จึงมีแนวความคิดที่จะบูรณาการสร้างฐานการเรียนรู้ให้เด็กเข้าถึงธรรมชาติรู้จักประโยชน์ธรรมชาติรอบตัว และให้เด็กๆ รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5) กิจกรรมการพัฒนาสวนหย่อมสมุนไพร จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางสังคมของสมุนไพรชนิดต่างๆ และเรียนรู้การใช้สมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเองที่ยั่งยืน

6) กิจกรรมแปลงนาสาธิตเกษตรอินทรีย์ นอกจากเด็กๆ จะได้ฝึกปฏิบัติและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอีกด้วย

7) กิจกรรมตลาดนัดสีเขียว ตลาดผักผลไม้ไร้สารพิษ ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช อำเภอลำปาง จังหัดยโสธร และ

8) กิจกรรมออมทรัพย์นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อฝึกฝนให้เป็นคนรักการประหยัดและรักการออม

2.3.6 มุมมองต่อโรงเรียนขนาดเล็กของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1) ผู้อำนวยการโรงเรียน

“การเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นเรื่องที่ทำทนายศักยภาพของผู้บริหาร เราควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ถ้าเราบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ทุกคนคิดว่าขาดแคลน ไม่สามารถพัฒนาได้ ให้กลายเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพทางการศึกษา ลูกหลานของเราก็จะได้มีโรงเรียนดี ใกล้บ้านเรียน ไม่ต้องเดินทางไปไกลๆ ไปเรียนที่หมู่บ้านอื่นที่ไม่คุ้นเคย”

“ไม่เห็นด้วยกับการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะทำยที่สุดชาวบ้านก็ต้องเรียกร้องโรงเรียนกลับคืนมาเนื่องด้วยเหตุผลความห่วงใยในการเดินทางของลูกหลาน และความไม่คุ้นเคยของลูกหลานที่ต้องไปเรียนหมู่บ้านอื่นเพราะยังเด็กอยู่ รัฐบาลหรือกระทรวงศึกษาธิการควรพิจารณาการบรรจุผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กเป็นลำดับต้นๆ ของการบรรจุผู้บริหารมือใหม่ เพื่อทำทนายศักยภาพของผู้บริหาร ไม่อยากให้ผู้บริหารมองว่า โรงเรียนขนาดเล็กเป็นทางผ่าน อยู่ไม่กี่เดือนก็ย้าย”

2) ครูผู้สอน

“ในฐานะครูผู้สอน การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนขนาดเล็กถือว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาเด็กมากกว่า เพราะขนาดเล็กรู้จักเด็กนักเรียนทุกคน ดังนั้นเรารู้ว่าเด็กนักเรียนคนไหนอ่านหนังสือออก คนไหนอ่านหนังสือไม่ออก ใครเก่งด้านไหน ใครสนใจอะไร เราสามารถพัฒนาเด็กได้ทุกคน”

“ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการยุบ หรือควมรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะเด็กต้องเดินทางไปเรียนโรงเรียนที่อยู่ไกลจากหมู่บ้านออกไปอีก อาจไม่ปลอดภัยในการเดินทางและทำให้เด็กได้เรียนไม่เต็มที่เพราะเหนื่อยล้าจากการเดินทาง ที่สำคัญถ้าเด็กที่มีฐานะยากจนไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เด็กจะอย่างไร เด็กอาจจะไม่ได้เรียนหนังสืออีกเลยก็เป็นได้”

3) นักเรียน

“ชอบเรียนห้องเรียนธรรมชาติ มากกว่าเรียนในห้องเรียนที่อยู่บนอาคารเรียน ห้องเรียนธรรมชาติเรียนสนุก มีความสุขกับการเรียน เวลาสอนคุณครูมีกิจกรรมให้ทำหลากหลายไม่น่าเบื่อ ได้เรียนกับคุณครูหลายคน”

4) ผู้ปกครอง

“โรงเรียนเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน มีความเชื่อมั่นในโรงเรียน เพราะลูกหลานที่มาเรียนมีความรู้ อ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ และมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครอง ตื่นเช้าตักบาตร ช่วยเหลืองานบ้าน เด็กทำงานเป็น และที่สำคัญเด็กได้รับการถ่ายทอดเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมพื้นฐาน”

“จากผลกระทบการยุบ หรือควมรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้ต้องส่งลูกหลานไปเรียนยังโรงเรียนในหมู่บ้านอื่นที่ไกลออกไปอีก ทำให้ต้องเสียเวลาในการทำงาน เนื่องด้วยผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ต้องเสียเวลาไปกับการรับส่งบุตรหลานไปโรงเรียน เพราะห่วงเรื่องความปลอดภัยและการติดต่อประสานงานระหว่างครูและผู้ปกครองค่อนข้างลำบากเพราะอยู่กันคนละหมู่บ้าน ถ้าเป็นไปได้ก็ไม่อยากให้ยุบ หรือควมรวมโรงเรียนขนาดเล็กในหมู่บ้าน ควรมีการส่งเสริมพัฒนาให้โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพมากกว่าการยุบ หรือควมรวมโรงเรียน”

5) คณะกรรมการสถานศึกษา

“คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน งบประมาณ อาคารสถานที่ และโครงการต่างๆ ของโรงเรียน ในการดำเนินงานของโรงเรียนแต่ละครั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องเข้าร่วมประชุม และหาข้อสรุปร่วมกันกับทางโรงเรียน”

2.3.7. ลักษณะเด่นของโรงเรียน

1) การผสมผสานวิชาสามัญเข้ากับสำนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลงตัว สอนเด็กโดยผ่านวิถีชุมชน ทำให้เด็กเห็นภาพที่มากกว่าในตำรา ที่สำคัญเด็กมีความสุขสนุกสนานในการเรียน

“ที่นี้เราสอนทั้งทักษะชีวิตและวิชาการ ผมพยายามนำวิถีชีวิตชุมชนมาให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ การเรียนวิชาการจะเรียนพร้อมกับปฏิบัติ อย่างคณิตศาสตร์กับการทอผ้าพื้นเมือง ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญาก็จะบอกว่าใช้ผ้าเท่านี้ ด้ายเท่านี้ ส่วนครูคณิตศาสตร์จะเป็นตัวเชื่อม สอนเรื่องคำนวณ เรื่องการบวก ลบ คูณ หาร แทรกเข้าไป เด็กที่เรียนก็ไม่เครียด เพราะเหมือนไม่ได้มาเรียน แต่มาฝึกทอผ้า”

2) การจัดการเรียนการสอนโดยห้องเรียนธรรมชาติ ทำให้เด็กๆ ได้อยู่ใกล้ธรรมชาติ มีสายลมพัดผ่าน มีวิวสวยๆ เสียงนกร้อง มีความเคลื่อนไหวจากชีวิตในป่า เป็นห้องเรียนที่สมบูรณ์แบบที่สุด โดยพื้นที่หลังโรงเรียนประมาณ 16 ไร่ ถูกจัดเป็นห้องเรียนธรรมชาติ บรรจุบทเรียนให้นักเรียนเรียนรู้แตกต่างกันไปตามฤดูกาล แบ่งออกเป็น 5 ฐานการเรียนรู้ คือ ฐานที่ 1 เตรียมดินป่าศึกษาธรรมชาติ ฐานที่ 2 ตลาดนัดสวนป่า ช่วงฤดูฝนจะมีเห็ดมาขาย มีของป่ามาขาย ฐานที่ 3 ตู๋ยาสมุนไพร ฐานที่ 4 ต้นไม้กับชีวิต และฐานที่ 5 วัดป่าลานธรรม

3) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

2.3.8 แนวทางดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านกุดเสถียร โรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในการยุบ หรือควบโรงเรียนขนาดเล็ก จากโรงเรียนที่ถูกยุบไปแล้วมีการพัฒนาจนโรงเรียนมีคุณภาพด้านการศึกษาเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนมีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี โรงเรียนที่มีจุดเด่นในเรื่องการผสมผสานวิชาสามัญเข้ากับสำนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลงตัว สอนเด็กโดยผ่านวิถีชุมชน และเรียนรู้กับห้องเรียนธรรมชาติ ทำให้เด็กเห็นภาพที่มากกว่าในตำรา ที่สำคัญเด็กมีความสุขสนุกสนานในการเรียน อย่างไรก็ตามในมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้สะท้อนประเด็นที่โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปรับปรุง หรือพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กไว้ ดังต่อไปนี้

1) การส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณา ระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับครูผู้สอน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนมาช่วยดูแลในการจัดทำหลักสูตร และเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน

2) การปรับเปลี่ยนแนวคิดค่านิยมของผู้บริหาร ที่ว่า “โรงเรียนขนาดเล็กเป็นเพียงทางผ่าน” ที่เมื่อมาบรรจุไม่ถึง 6 เดือน ก็ขอโอนย้ายเข้าไปสู่โรงเรียนที่มีความพร้อมในการบริหารมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความขาดแคลน

3) การส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและเทคโนโลยี ในยุคปัจจุบัน โดยมีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนสอนภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ที่มีคุณภาพมากขึ้น สำหรับนักเรียน

2.4 กรณีศึกษาความสำเร็จของการจัดการศึกษา: โรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์

2.4.1 บริบททั่วไปของโรงเรียน

กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์ หรือ “แก่งจันทร์โมเดล” เป็นกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก 4 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านหาดคัมภีร์ 2) โรงเรียนบ้านปากมั่งห้วยทับช้าง 3) โรงเรียนบ้านนาไม้ และ 4) โรงเรียนบ้านคกแก้ว ในเขตตำบลหาดคัมภีร์ อำเภอปากชม จังหวัดเลย ร่วมกันจัดการศึกษาแบบเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมีเขตพื้นที่บริการครอบคลุม 5 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านหาดคัมภีร์ หมู่ที่ 1 2) บ้านปากมั่ง หมู่ที่ 5 3) บ้านนาไม้ หมู่ที่ 6 4) บ้านคกแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลหาดคัมภีร์ และ 5) บ้านห้วยทับช้าง ตำบลห้วยพิชัย

โรงเรียนบ้านหาดคัมภีร์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2501 มีพื้นที่ของโรงเรียน 14 ไร่ 2 งาน 63 ตารางวา มีเขตพื้นที่บริการ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหาดคัมภีร์ หมู่ที่ 1 ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 – 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 81 คน มีครู 4 คน มีอาคารเรียน จำนวน 3 หลัง 9 ห้องเรียน อาคารประกอบ จำนวน 2 หลัง สนามเด็กเล่น สนามวอลเลย์บอล และสนามตะกร้อ

โรงเรียนบ้านปากมั่งห้วยทับช้าง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2501 ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่าง 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านปากมั่ง และหมู่บ้านนาไม้ ซึ่งอาศัยกำลังกายและกำลังทรัพย์ของชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านในการก่อตั้งโรงเรียน มีพื้นที่ของโรงเรียน 3 ไร่ 2 งาน 93 ตารางวา มีเขตพื้นที่บริการ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านปากมั่ง และบ้านห้วยทับช้าง ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 – 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 62 คน มีครู 4 คน มีอาคารเรียน จำนวน 3 หลัง 9 ห้องเรียน อาคารประกอบ จำนวน 2 หลัง สนามเด็กเล่น สนามวอลเลย์บอล สนามตะกร้อ และบ่อเลี้ยงปลา

โรงเรียนบ้านนาไม้ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2501 โดยคณะครูและชาวบ้านได้ขอบริจาคที่ดินจากชาวบ้าน มีเนื้อที่ 5 ไร่ 3 งาน 53 ตารางวา มีเขตพื้นที่บริการ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านนาไม้ หมู่ที่ 6 ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 – 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 75 คน มีครู 4 คน มีอาคารเรียน จำนวน 3 หลัง 7 ห้องเรียน อาคารประกอบ จำนวน 1 หลัง และมีสนามตะกร้อ

โรงเรียนบ้านคกแก้ว ก่อตั้งเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2501 มีเขตพื้นที่บริการ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคกแก้ว หมู่ที่ 2 เริ่มแรกสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย กระทรวงมหาดไทย และเมื่อปี พ.ศ. 2522 โรงเรียนได้โอนมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 – 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 31 คน มีครู 4 คน มีอาคารเรียน จำนวน 1 หลัง 3 ห้องเรียน อาคารประกอบ จำนวน 4 หลัง และมีสนามวอลเลย์บอล

ยึดถือปฏิบัติต่อกันเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมบางอย่างจะถดถอยไปบ้างก็ยังสามารถที่รื้อฟื้นคืนมาได้ในบางเรื่องที่ยังมีความเป็นเหตุเป็นผล

2.4.2 งานบริหารหลักสูตร

โรงเรียนเครือข่าย 4 โรงเรียนใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยอ้างอิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ร่วมกัน บริหารจัดการจัดการเรียนการสอนโดย 1) โรงเรียนบ้านนาไม้ สอนชั้นอนุบาล 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รวมเป็น 2 ห้องเรียน 2) โรงเรียนปากมั่งห้วยทับช้าง สอนชั้นอนุบาล 1 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รวมเป็น 2 ห้องเรียน 3) โรงเรียนบ้านหาดคัมภีร์ สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 รวมเป็น 2 ห้องเรียน และ 4) โรงเรียนบ้านคกแก้ว สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 – 3 รวมเป็น 2 ห้องเรียน ซึ่งสรุปรูปแบบการบริหารจัดการจัดการเรียนการสอน และการจำนวนการรวมนักเรียนโรงเรียนเครือข่าย ดังนี้

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน									
นักเรียนก่อนรวม (2555)									
ชั้น	อ.1	อ.2	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	รวม
บ้านไม้	8	8	10	10	10	9	12	8	75
ปากมั่ง	10	8	7	11	6	9	5	6	62
คกแก้ว	4	3	3	1	4	4	7	5	31
คัมภีร์	12	10	11	8	9	8	16	7	81
รวม	34	29	31	30	29	30	40	26	249
นักเรียนหลังรวม (2555)									
ชั้น	อ.1	อ.2	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	รวม
บ้านไม้		29	31						60
ปากมั่ง	34					30			64
คกแก้ว				30	29				59
คัมภีร์							40	26	66
รวม	34	29	31	30	29	30	40	26	249

ภาพที่ 6 รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และการจำนวนนักเรียนก่อนรวมและหลังรวม

สำหรับการจัดครูเข้าสอนได้คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความถนัดและความเชี่ยวชาญในการสอนของครูเป็นสำคัญ เช่นนางยุคนธร วิจิตทุม ครู รร.บ้านหาดคัมภีร์ มีความถนัดในการสอนชั้น ป.1 ก็เดินทางไปสอนประจำที่ รร.บ้านนาไม้ นางจิตราวดี พานิช มีความเชี่ยวชาญในการสอนชั้น ป.5-6 ก็เดินทางไปสอนที่โรงเรียนบ้านหาดคัมภีร์ เป็นต้น

ซึ่งเมื่อทั้ง 4 โรงเรียนได้ร่วมกันจัดการศึกษาตามรูปแบบดังกล่าวแล้วทำให้สัดส่วนครูต่อห้องเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่แต่ละโรงเรียนมี 8 ห้องเรียน มีครู 4 คน เปลี่ยนเป็นแต่ละโรงเรียนมี 2 ห้องเรียน มีครู 4 คน ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการร่วมกันดังกล่าวทำให้สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้อย่างชัดเจนซึ่งสรุปรูปแบบการจัดครูสอน และการเปรียบเทียบจำนวนครูต่อห้องเรียน ได้ดังนี้

รูปแบบการจัดครูสอน				เปรียบเทียบ จำนวนครู : ห้องเรียน				
ศูนย์ รร.	ชั้น	โรงเรียน	ครูผู้สอน	โรงเรียน	ก่อนรวมเครือข่าย	หลังรวมเครือข่าย		
					ห้องเรียน	จำนวนครู	ห้องเรียน	จำนวนครู
บ้านไม้	อ.1/ป.1	ทุกโรงเรียน	ป้าจันต/กิตติวรรณ/ยุคนธร	บ้านไม้	8	4	2	4
ปากมั่งฯ	อ.2/ป.2	ทุกโรงเรียน	นฤมล/สมบุรณ์/บุญเยี่ยม	ปากมั่งฯ	8	4	2	4
คกแก้ว	ป.3,4	ทุกโรงเรียน	จันทร์ว/องยุทธ/ชญาธร	หาดคัมภีร์	8	4	2	4
หาดคัมภีร์	ป.5-6	ทุกโรงเรียน	จิตราวดี/จิตกร/ศุภาวีร์	คกแก้ว	8	4	2	4
รวม				รวม	32	16	8	16

LD=2 ครุสมร = 1

ภาพที่ 7 รูปแบบการจัดครูสอน และเปรียบเทียบจำนวนครูก่อนรวม-หลังรวม

2.4.3 การบริหารจัดการสถานศึกษา

บริหารจัดการสถานศึกษาแบบเครือข่าย โดยทั้ง 4 โรงเรียนได้ร่วมกันบริหารโดยใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล โดยให้ผอ. สมาน นาวาสีทธิ์ (ผอ.หาดคัมภีร์) เป็นประธานเครือข่าย ดูแลงานด้านวิชาการ ผอ.สมชาย รัตติเดช (ผอ.นาไม้) ดูแลงานด้านงบประมาณ ผอ.สุพรรณิ กุลภา (ผอ.คกแก้ว) ดูแลด้านบริหารทั่วไป และผอ.สามารถ วาทยานนท์ (ผอ.ปากมุ้ง) ดูแลงานด้านบุคคล และมีทีมที่ปรึกษาทั้งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 (สพ.ปย.1) และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น ภายใต้การกำกับดูแลของ นายวิรัตน์ พุทธทองศรี รอง.ผอ.สพ.ปย.1 โดยเครือข่ายจะต้องดำเนินการร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้ 1) ใช้หลักสูตรสถานศึกษาร่วมกันและเอกสารทางวิชาการเหมือนกัน 2) ใช้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรร่วมกัน 3) ใช้มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาร่วมกัน 4) ใช้แผนพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกัน 5) รายงานประจำปี การประกันคุณภาพภายในร่วมกัน 6) การประเมินคุณภาพภายนอก สมศ. ร่วมกัน 7) ประชุมวิชาการเครือข่ายทุกวัน ที่ 1 และ 16 ของทุกเดือน 8) จัดกิจกรรมในโรงเรียนเหมือนกันทุกโรงเรียนตั้งแต่เข้าถึงเย็น เช่น การเรียนการสอน วิชาการ กีฬา ทัศนศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ฯลฯ 9) ใช้เอกสารวิชาการเหมือนกัน 10) พัฒนาคู่มือร่วมกัน 11) ใช้งบประมาณร่วมกันโดยเฉลี่ยตามรายหัว 12) ใช้แผนพัฒนาและปฏิบัติการประจำปี/SAR เหมือนกัน และ 13) จัดอาหารกลางวันและนมโรงเรียนร่วมกัน เฉลี่ยตามรายหัวของแต่ละโรงเรียน

2.4.4 การบริหารจัดการด้านงบประมาณ

การบริหารจัดการงบประมาณของโรงเรียนเครือข่าย ใช้งบประมาณร่วมกันโดยเฉลี่ยตามรายหัว เช่น การจัดอาหารกลางวันและนมโรงเรียน เฉลี่ยตามรายหัวของแต่ละโรงเรียนที่ไปเรียนจริงในโรงเรียนนั้น การจัดงบประมาณการบริการจัดรถรับส่งนักเรียนระหว่างโรงเรียน โรงเรียนร่วมกัน รับผิดชอบค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 16,000 บาทส่วนงบประมาณที่เกี่ยวกับสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา อาคารสถานที่ และงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ โรงเรียนแต่ละโรงจัดสรรงบประมาณเอง

2.4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กิจกรรมต่างๆ ที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทางศาสนา และมีการสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นของโรงเรียนเครือข่าย มีดังนี้

- 6.1 กิจกรรมประเพณีผูกเสี่ยวนักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ปกครองทั้ง 5 หมู่บ้านของโรงเรียนกลุ่มเครือข่าย เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน
- 6.2 กิจกรรมการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 6.3 กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนในเครือข่าย
- 6.4 กิจกรรมเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน

2.4.6 ลักษณะเด่นของโรงเรียน

ลักษณะเด่นของโรงเรียน จากการสัมภาษณ์โรงเรียนมีลักษณะเด่นด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนเครือข่าย ซึ่งถือว่าเป็นบริบทที่ยากพอสมควรกับการที่รวมผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 โรงเรียน ครูผู้สอน และชุมชน มาจัดการศึกษาร่วมกันให้เป็นบริบทเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดลักษณะเด่นอีกหลายประการไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างครู ชุมชน การจัดการเรียนการสอนที่ทำให้มีครูครบชั้น ครูสามารถสอนได้ตามความถนัด นักเรียนได้เรียนเต็มเวลา ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพทางการศึกษาดีขึ้น ครูสามารถพัฒนาผลงานทางวิชาการได้ และที่สำคัญผู้ปกครองในชุมชนรู้จักกันมากขึ้น กลายเป็นชุมชนเครือข่าย ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชน ซึ่งสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 8 แสดงลักษณะเด่นของโรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์

การจัดกิจกรรมผูกเสี่ยว กิจกรรมวันเด็ก และกิจกรรมวันภาษาไทย

กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน

กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

การทัศนศึกษาของโรงเรียน

จากกรณีศึกษาความสำเร็จของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ สรุปบริบทของการจัดการศึกษา และปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตาราง 12

ตาราง 13 เปรียบเทียบบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 4 โรงเรียน

	โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ความสำเร็จการจัดการศึกษา			
	ร.ร.บ้านนาแก	ร.ร.บ้านถิ่นสุขวิทยา	ร.ร.เครือข่ายแก่งจันทร์	ร.ร.บ้านกุดเสถียร
จำนวนนักเรียน	73 คน	115 คน	ร.ร.นาไม้ 75 คน ร.ร.หาดคัมภีร์ 81 คน ร.ร.ปากมุ้งฯ 62 คน ร.ร.คกแก้ว 31 คน	116 คน
จำนวนครู	4 คน	7 คน	ร.ร.นาไม้ 4 คน ร.ร.หาดคัมภีร์ 4 คน ร.ร.ปากมุ้งฯ 4 คน ร.ร.คกแก้ว 4 คน	7 คน
การจัดการชั้นเรียน	<ul style="list-style-type: none"> จัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น อนุบาล 1-2, ป.1-2, ป.3-4, และ ป.5-6 ครูประจำชั้นสอนทุกวิชา 	<ul style="list-style-type: none"> คละชั้น อนุบาล 1-2 ป.1-3 สอนแยกชั้น สอนชั้น มีครูประจำชั้น ป.4-6 สอนแยกชั้น ครูเวียนสอนตามถนัด 	<ul style="list-style-type: none"> จัดการศึกษาร่วมกัน ร.ร.นาไม้ อนุบาล 2, ป.1 ร.ร.หาดคัมภีร์ ป.5-6 ร.ร.ปากมุ้งฯ อนุบาล 1, ป.4 ร.ร.คกแก้ว ป.2, ป.3 ครูเข้าสอนตามความถนัด 	<ul style="list-style-type: none"> จัดการเรียนการสอนแบบแยกชั้น ไม่มีครูประจำชั้น ครูเข้าสอนตามความถนัด
การจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> แยกสอนสาระหลัก ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ 4 กลุ่มสาระที่เหลือ บูรณาการกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> แยกสอนสาระหลัก ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ 4 กลุ่มสาระที่เหลือ บูรณาการ หลักสูตรท้องถิ่นจัดสอนต่างหาก 	<ul style="list-style-type: none"> แยกสอนสาระหลัก ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ 4 กลุ่มสาระที่เหลือ บูรณาการ หลักสูตรท้องถิ่นจัดสอนต่างหาก 	<ul style="list-style-type: none"> แยกสาระหลัก ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ 4 กลุ่มสาระที่เหลือ บูรณาการกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้า
การวัดและประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> วัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย มีการจัดติวสอบ สำหรับ O-Net 	<ul style="list-style-type: none"> วัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย มีการจัดติวสอบ สำหรับ O-Net 	<ul style="list-style-type: none"> วัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย มีการจัดติวสอบ สำหรับ O-Net 	<ul style="list-style-type: none"> วัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย มีการจัดติวสอบ สำหรับ O-Net

ตาราง 13 เปรียบเทียบบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 4 โรงเรียน (ต่อ)

	โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ความสำเร็จการจัดการศึกษา			
	ร.ร.บ้านนาแก	ร.ร.บ้านถิ่นสุขวิทยา	ร.ร.เครือข่ายแก่งจันทร์	ร.ร.บ้านกุดเสถียร
การนิเทศภายในโรงเรียน	นิเทศตลอดเวลา	นิเทศตลอดเวลา	นิเทศตลอดเวลา	นิเทศตลอดเวลา
คุณภาพนักเรียน	นร.อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ดี มีทักษะการทำงาน มีความสามารถด้านอาชีพ ยิ้มไหว้ ทักทาย ช่วยเหลืองานพ่อแม่	นร.อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ดี ทำงานเป็น มีความอดทนต่อการทำงาน มีระเบียบวินัย	นร.อ่านออกเขียนได้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี นร.ได้ประสบการณ์และเพื่อนใหม่ มีทักษะการใช้ชีวิต	นร.อ่านออกเขียนได้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี มีทักษะการใช้ชีวิต เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสุขกับการเรียนรู้ รู้จักการออมทรัพย์
การบริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> •บริหารจัดการโรงเรียนเป็นฐาน •บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกฝ่าย •สร้างเครือข่าย บ-ว-ร •ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง •ทำงานเป็นทีม 	<ul style="list-style-type: none"> •บริหารจัดการเน้นหลักประชาธิปไตย •ทำงานเป็นทีม 	<ul style="list-style-type: none"> •บริหารจัดการแบบเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> •บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน •ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
งบประมาณ	รายหัวและแสวงหา งบประมาณภายนอก	รายหัวและแสวงหา งบประมาณภายนอก	รายหัวและแสวงหา งบประมาณภายนอก	รายหัวและแสวงหา งบประมาณภายนอก
ปัจจัยความสำเร็จ	<ul style="list-style-type: none"> •การบริหารจัดการของผู้บริหาร •การทำงานเป็นทีมระหว่างผู้บริหาร ครูและชุมชน •การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีครูจิตอาสา 	<ul style="list-style-type: none"> •การทำงานเป็นทีมระหว่างผู้บริหาร ครูและชุมชน •ความเป็นกันเอง ถ้อยทีถ้อยอาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> •การบริหารจัดการของผู้บริหารทั้ง 4 โรงเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> •การบริหารจัดการของผู้บริหาร •การทำงานเป็นทีมระหว่างผู้บริหาร ครู และชุมชน
ผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาโรงเรียน	ผู้อำนวยการโรงเรียน และภาคีที่เป็นคนในชุมชน	ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู	ผู้อำนวยการโรงเรียน	ผู้อำนวยการโรงเรียน และชุมชน

ตาราง 13 เปรียบเทียบบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 4 โรงเรียน (ต่อ)

	โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ความสำเร็จการจัดการศึกษา			
	ร.ร.บ้านนาแก	ร.ร.บ้านถิ่นสุขวิทยา	ร.ร.เครือข่ายแก่งจันทร์	ร.ร.บ้านกุดเสถียร
ปัญหาและอุปสรรค	<ul style="list-style-type: none"> ขาดแคลนครูผู้สอน ครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก ขาดความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร 	<ul style="list-style-type: none"> ครูสอนไม่ตรงวิชาเอก ขาดความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร ขาดแคลนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ สำหรับจัดการเรียนการสอน 	<ul style="list-style-type: none"> ขาดความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร ขาดแคลนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ สำหรับจัดการเรียนการสอน 	
แนวทางการพัฒนาศักยภาพ	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำหลักสูตร บูรณาการ 4 กลุ่มสาระ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับชุมชน พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ปรับทัศนผู้บริหารจากโรงเรียน ICU เป็นโรงเรียน You See me 	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำหลักสูตร บูรณาการ 4 กลุ่มสาระ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับชุมชน พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ปรับทัศนผู้บริหารจากโรงเรียน ICU เป็นโรงเรียน You See me 	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำหลักสูตร บูรณาการ 4 กลุ่มสาระ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับชุมชน พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ปรับทัศนผู้บริหารจากโรงเรียน ICU เป็นโรงเรียน You See me 	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำหลักสูตร บูรณาการ 4 กลุ่มสาระ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับชุมชน พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ปรับทัศนผู้บริหารจากโรงเรียน ICU เป็นโรงเรียน You See me

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก และศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในเกณฑ์ยุบ ควบรวม หรือคงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ จากการดำเนินงานวิจัย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ตัวชี้วัดในการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ภารกิจเร่งด่วนของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ การปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพควบคู่กันไป หรืออีกนัยหนึ่งคือ ต้องส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้ได้มาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด ภายใต้การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ระบบศึกษากำลังประสบปัญหาที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือแนวโน้มการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีของโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ จากเมื่อปีการศึกษา 2552 จำนวน 14,056 โรงเรียน หรือร้อยละ 44.30 เพิ่มขึ้นในปีการศึกษา 2555 (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2555) จำนวน 14,638 โรงเรียน หรือร้อยละ 46.83 (<http://202.143.189.19/saman/?p=31>) นับเป็นปัญหาที่ท้าทายมานานนับทศวรรษในการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กของกระทรวงศึกษาธิการ โดย สพฐ. และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) การมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง ขาดแคลนครูและสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจึงลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องวางรากฐานการศึกษาใหม่ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น มาตรการสำคัญประการหนึ่งในนโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง คือ การยุบและควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความสูญเปล่าของโรงเรียนขนาดเล็ก จากนโยบายดังกล่าวมีผู้ปกครองนักเรียน ครูผู้สอน ผู้อำนวยการโรงเรียน และชุมชน ที่ไม่เห็นด้วยโดยให้เหตุผลสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ความไม่ปลอดภัยในการเดินทาง การเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง การดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง ความไม่คุ้นเคยกับสถานที่เรียนใหม่ โรงเรียนใหม่มีคุณภาพหรือไม่ อาคารสถานที่ของโรงเรียนจะเป็นอย่างไร และการสูญเสียความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ความไม่เป็นบวร ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กจึงต้องพยายามยกระดับคุณภาพทางการศึกษาให้รอดพ้นนโยบายการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก 3 ประการ คือ 1) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ O-NET สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ใน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่

ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา และภาษาอังกฤษ และ 2) ได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานและการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (สมศ.) และ 3) ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้ทรัพยากรมากเกินไป

ข้อคิดเห็นจากแบบสอบถามและกรณีศึกษาปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นระหว่างแนวทางการดำเนินงานการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กของ สพฐ. เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองและประสบการณ์ของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเกิดขึ้นเป็นปัญหาสะสมมาจากความไม่แน่นอนของนโยบายรัฐ คือเริ่มตั้งแต่นโยบายการยกระดับคุณภาพไปถึงนโยบายการยุบหรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งผลต่อแนวคิดและความเชื่อมั่นของคนในชุมชน ดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 แนวการดำเนินงานการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และแนวคิดของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

แนวการดำเนินงานการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กของ สพฐ.	แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก	บริบทความสำเร็จการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ
<p>1. โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน 20 - 60 คน ให้ไปจัดการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียนอื่นก่อน</p> <p>2. สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ประสงค์จะไปร่วมกับโรงเรียนอื่น โดยมีหลักเกณฑ์และแนวดำเนินการ ดังนี้</p> <p>2.1 เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษ (ห่างไกล กันดาร ตั้งอยู่บนภูเขา เกาะ ชายแดน และพื้นที่เสี่ยงภัย) หรือ</p> <p>2.2 จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ประกอบด้วย</p> <p>1) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (O-Net) ในปีการศึกษาที่ผ่านมาเท่ากับหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเภทใน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ</p>	<p>1. ลักษณะเด่นของโรงเรียนขนาดเล็ก คือ ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กกับชุมชน</p> <p>2. คุณภาพเด่นของนักเรียน อ่านหนังสือออกเขียนได้ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี</p> <p>3. โรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนนักเรียนเดินทางไปเรียนสะดวก ระยะทางไม่ไกล มีความปลอดภัย ผู้ปกครองดูแลได้ทั่วถึง</p> <p>4. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก กิจกรรมไม่แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่</p> <p>5. ถึงแม้อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ทันสมัย แต่ชุมชนก็พึงพอใจต่อคุณภาพของนักเรียน</p>	<p>1. โรงเรียนบ้านกุดเสถียร จากโรงเรียนที่ถูกยุบ ชาวบ้านเรียกร้องขอโรงเรียนคืน ท้ายที่สุดการจัดการศึกษาก็กลับคืนมา</p> <p>2. โรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์ โรงเรียนมีจำนวนนักเรียนน้อย จนต้องร่วมจัดการศึกษาแบบระบบเครือข่าย คุณภาพนักเรียนถูกพัฒนา จนได้รับการยอมรับจากชุมชน</p> <p>3. โรงเรียนบ้านนาแก โรงเรียนที่มีความผูกพันกับชุมชน ชุมชนผลักดันพัฒนาจนโรงเรียนมีคุณภาพ จนได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน 3 ครั้ง ต่อเนื่อง</p> <p>4. โรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา โรงเรียนจิวผลงานแจ้ว จากโรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 60 คน พัฒนาจนได้รับความเชื่อมั่นจากชุมชน จากโรงเรียนขนาดเล็กกำลังจะถูกยกระดับเป็นโรงเรียนขนาดกลาง</p>

ตาราง 14 แนวการดำเนินงานการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และแนวคิดของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก (ต่อ)

แนวการดำเนินงานการยุบ หรือควรรวม โรงเรียนขนาดเล็กของ สพฐ.	แนวคิดของชุมชนที่มีต่อการจัด การศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก	บริบทความสำเร็จการจัด การศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ต้นแบบ
<p>2) ได้รับการรับรองจากสำนักงาน รับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพ การศึกษา (องค์การมหาชน)</p> <p>3) ผ่านความเห็นชอบจาก คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อดำรง อยู่ได้โดยไม่ใช้ทรัพยากรมากเกินไป</p>	<p>6. เกณฑ์การประเมินภายนอก ของ สมศ. รอบ 3 เหมาะสมกับบริบทของ โรงเรียนขนาดเล็ก</p> <p>7. การประเมินคุณภาพทางการศึกษา O-Net ไม่เหมาะสมกับบริบทของ โรงเรียนขนาดเล็ก เพราะข้อสอบเน้น ด้านความรู้เพียงอย่างเดียว</p> <p>8. โรงเรียน บ้าน วัด ยังมี ความสัมพันธ์กันในหมู่บ้าน</p> <p>9. ชุมชนเชื่อมั่นว่า โรงเรียนขนาดเล็ก สามารถบริหารจัดการให้นักเรียนมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเทียบเท่า โรงเรียนขนาดใหญ่</p> <p>10. เกณฑ์การยุบ หรือควรรวม โรงเรียนขนาดเล็ก ความคำนึงถึงความ ต้องการและความเชื่อมั่นของ ผู้ปกครองต่อโรงเรียนใหม่เป็นหลัก</p>	<p>5. คุณภาพนักเรียน อ่านหนังสือ ออก เขียนหนังสือได้ มีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และมีทักษะ กระบวนการคิด ทักษะการใช้ชีวิต</p> <p>6. มีการจัดสอนเสริม เพื่อให้ นักเรียนสอบผ่านการประเมิน คุณภาพทางการศึกษา O-Net</p>

จากผลการศึกษาความคิดเห็นแนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก และศึกษาปัจจัยความสำเร็จ
ของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ สะท้อนให้เห็นว่าความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชนต่อ
โรงเรียนขนาดเล็ก คือการที่ครูในโรงเรียนเอาใจใส่ดูแลลูกหลาน ให้ลูกหลานอ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้
เป็นเด็กดีช่วยเหลืองานพ่อแม่ มีทักษะในการทำงาน และทักษะการใช้ชีวิต ดังนั้นตัวชี้วัดในการพิจารณา
หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กควรมีการพิจารณาให้รอบด้าน โดยเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ระดับชาติ O-Net ซึ่งเป็นการวัดคุณภาพทางด้านความรู้ของนักเรียนเพียงด้านเดียว ไม่ได้ตระหนักถึงวิถี
ชีวิตของชุมชน และการรับรองคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา
(สมศ.) บางมาตรฐานตัวชี้วัดไม่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนั้นหลักเกณฑ์การพิจารณา
ควรรวม หรือคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก ควรต้องพิจารณาจากเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

1. ความต้องการและความเชื่อมั่นของผู้ปกครองในชุมชนต่อการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็ก และต่อโรงเรียนใหม่
2. บริบทของชุมชน คือ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างชุมชน ฐานะและอาชีพของผู้ปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
3. คุณภาพของนักเรียน ซึ่งไม่พิจารณาเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (O-Net) แต่เพียงด้านเดียว ควรคำนึงถึงคุณภาพของนักเรียนในหลายๆ ด้าน เช่น นักเรียนอ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้ นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะกระบวนการการใช้ชีวิตในสังคมหรือบริบทของชุมชน เป็นต้น
4. จำนวนนักเรียนที่ไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน คือมีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 20 คน
5. จำนวนครูอย่างน้อย 3-4 คน/โรงเรียน เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น
6. ระยะทางที่ไม่เอื้อต่อการเดินทางของนักเรียน

ดังนั้นแนวคิดการปฏิรูปยกระดับโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนมิใช่แนวทางแก้ปัญหาที่จะประสบผลสำเร็จทุกกรณี ชุมชนบางแห่งจะต่อต้านไม่ให้ยุบโรงเรียนด้วยเกรงว่าลูกหลานจะต้องเดินทางไกลจากบ้าน และการที่มีโรงเรียนในชุมชนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางความคิดด้านความเจริญของชุมชน นักการเมืองท้องถิ่นมักเป็นแนวร่วมของชุมชนต่อต้านการยุบรวมและรัฐบาล บางคณะก็ประกาศเป็นนโยบายไม่มีการยุบ แต่จะพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งสร้างความสับสนและไม่ชัดเจนของนโยบายที่จะนำไปปฏิบัติ ทำให้โรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ถูกยุบรวมไปแล้วได้รับการฟื้นคืนเพื่อรับเด็กในชุมชนในเวลาต่อมา และยิ่งไปกว่านั้นยังมีโรงเรียนอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องอยู่ที่ห่างไกลไม่มีโรงเรียนอื่นใกล้เคียง ซึ่งจำเป็นต้องดำรงอยู่แม้จะมีนักเรียนเป็นตัวป้อนไม่มากนักก็ตาม จากบทเรียนกรณีการยุบโรงเรียนบ้านกุดเสถียรโดยนำนักเรียนไปเรียนรวมกันกับโรงเรียนที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านเพียง 2-3 กิโลเมตร ท้ายที่สุดชาวบ้านก็รวมตัวกันเรียกร้องขอโรงเรียนกลับคืน เนื่องด้วยความไม่คุ้นเคยและต้องการให้ลูกหลานกลับมาเรียนในโรงเรียนประจำหมู่บ้านเหมือนเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนกลับมาเหมือนเดิม ดังนั้นการดำเนินการยุบ หรือควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กโดยไม่คำนึงถึงความคิดเห็นของผู้ปกครอง และคนในชุมชน ก็เปรียบเสมือนการไม่เห็นคุณค่าของมนุษย์ด้วยกันเอง

2. ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการมีศึกษาความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 4 โรงเรียน ทำให้สามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาที่เป็นจุดร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านปัจจัย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญมากต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาและการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่จะต้องบริหารงานภายใต้สภาวะที่ขาดแคลนทรัพยากรบุคคลและงบประมาณการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพทางการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนดำเนินการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจนประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษาภายใต้ความร่วมมือของครูผู้สอนและชุมชน ดังกรณีศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาแก ผู้บริหารหญิงที่มีความมุ่งมั่น และตั้งใจที่จะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโรงเรียนขนาดเล็กจากโรงเรียน ICU ให้เป็นโรงเรียน YOU SEE ME ต้องฝ่าฟันกับสภาวะกดดันกับการเป็นผู้บริหารหญิงที่ครูและชุมชนให้ความเชื่อมั่นในศักยภาพของการบริหารน้อย แต่ด้วยบุคลิกภาพของการเป็นนักคิด นักเจรจา นักประชาสัมพันธ์ และนักการจัดการ จึงพยายามพูดคุย เข้าหา สร้างความเชื่อมั่นและสัมพันธ์ชุมชน จนได้รับการยอมรับจากครูและชุมชนในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกุดเสถียร ผู้อำนวยการที่สามารถเลือกบรรจุโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมด้านการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นบุคลากรหรืองบประมาณ แต่ด้วยความท้าทายในอาชีพผู้บริหาร คือการบริหารโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความขาดแคลนทุกประการให้ประสบผลสำเร็จในด้านการจัดการศึกษา ดังนั้นโรงเรียนบ้านกุดเสถียร โรงเรียนที่ถูกยุบรวมตามนโยบายของ สพฐ. จึงเป็นโรงเรียนเริ่มต้นของการบริหารปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นโรงเรียนแห่งความเชื่อมั่นและศรัทธาของชุมชน ภายใต้การบริหารจัดการแบบร่วมมือทุกภาคส่วน กรณีโรงเรียนเครือข่ายแก่งจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเครือข่ายทั้ง 4 โรงเรียนร่วมมือกันจัดการศึกษาระบบโรงเรียนเครือข่าย เพื่อการจัดการเรียนการสอนครบชั้นและแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นซึ่งเป็นเรื่องที่ทำนายผู้บริหารเป็นอย่างมาก เพราะต้องบริหารทั้งบุคลากรและงบประมาณร่วมกัน

1.2 ครูผู้สอน มีบทบาทหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งเป็นเรื่องท้าทายสำหรับครูผู้สอนที่จะต้องจัดการเรียนการสอนในบริบทที่ประสบปัญหาด้านการขาดแคลนครูผู้สอน ครูผู้สอนมีจำนวนน้อย 3-4 คน ดังนั้นครูผู้สอนจึงรับภาระหนักสอนหลายวิชา หลายระดับ และสอนในเนื้อหาสาระที่ไม่ถนัด นอกจากภาระงานสอนครูผู้สอนต้องรับภาระงานในโรงเรียนอีกด้วย และปัญหาการขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กจะต้องปรับทัศนคติและฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาเหล่านี้ การที่ครูโรงเรียนขนาดเล็กได้รับการยอมรับและคำชื่นชมจากผู้ปกครองและการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาเสมือนครูได้รับแรงกระตุ้นให้ทำงานเพื่อช่วยพัฒนานักเรียน จากผลการวิจัยพบว่า

ครูมีบทบาทช่วยเหลือและมีความผูกพันกับคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นครูที่บรรจุในโรงเรียนนานกว่า 6-10 ปี หรือไม่ก็เป็นครูรุ่นใหม่ที่มีถิ่นฐานหรืออยู่ในชุมชนนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนใกล้ชิดกัน ครูจึงสามารถพัฒนาหลักสูตร ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน และแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับบริบทของโรงเรียน การที่ครูได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาในด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยการเข้ารับการอบรมเพิ่มพูนความรู้ทักษะเทคนิคการสอน และการได้รับการนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ครูมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น ความคาดหวังของครูที่มีต่อนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กไม่ใช่เพียงด้านวิชาการ แต่มุ่งสร้างพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย ยิ้มไหว้ ทักทาย มีทักษะการใช้ชีวิต ช่วยเหลืองานพ่อแม่และผู้อื่น มีน้ำใจ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของโรงเรียนขนาดเล็ก ดังกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอน ดูแลเอาใจใส่นักเรียนทำให้นักเรียนมีคุณภาพเป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน คือ นักเรียนอ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้ทุกคน ทำงานเป็น ลู้งาน และมีทักษะการใช้ชีวิต คุณภาพเหล่านี้จึงทำให้โรงเรียนได้รับความไว้วางใจจากชุมชนในการส่งลูกหลานเข้ามาเรียน มีผลให้โรงเรียนขนาดเล็กถูกยกกระดบัสู่โรงเรียนขนาดกลาง

1.3 ชุมชน มีส่วนช่วยให้การดำเนินการของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นไปอย่างราบรื่น จะเห็นได้จากกรณีศึกษา 4 โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาโรงเรียนผู้บริหารและครูผู้สอนจะเข้าหาชุมชนเพื่อปรับทัศนะเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กเป็นของชุมชน ไม่ใช่ของผู้บริหารหรือครูผู้สอน ดังนั้นชุมชนต้องมีส่วนช่วยกันบริหารจัดการดูแลโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียนทำให้การพัฒนาโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น เพราะชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ในการพัฒนาโรงเรียน ดังกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาแก โรงเรียนอาศัยกำลังกาย กำลังใจ ทุนทรัพย์และความร่วมมือของชุมชนที่มาช่วยพัฒนาซ่อมแซมอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้มีความน่าอยู่ มีการทำความสะอาดอาคารเรียน สถานที่ต่างๆ ในโรงเรียน การปรับปรุงภูมิทัศน์ของโรงเรียน โดยทางโรงเรียนไม่ได้ใช้งบประมาณในด้านอาคารสถานที่แต่อย่างใด กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านถิ่นสุขาวิทยา ชุมชนให้ความช่วยเหลือในด้านการแสวงหางบประมาณในทุกด้านๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมของโรงเรียน หรือการแสวงหาสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของบุตรหลาน

ด้านที่ 2 ด้านกระบวนการ

จากปัจจัยนำเข้าซึ่งเป็นการขับเคลื่อนของผู้บริหาร ครูผู้สอน และชุมชน สามารถสรุปปัจจัยที่ผู้บริหาร ครูผู้สอน และชุมชนทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ สรุปเป็นกระบวนการในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กไปสู่ความสำเร็จของการจัดการศึกษา ได้ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการ: โดยบุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย แผนปฏิบัติงาน ร่วมกันพัฒนาจัดการเรียนรู้และสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา

2.2 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา: จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาและความต้องการของท้องถิ่น มีครบทุกสาระการเรียนรู้ทุกชั้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 การจัดการชั้นเรียน: กรณีครูไม่ครบชั้น จัดชั้นเรียนแบบคละชั้น และกรณีครูครบชั้น จัดการเรียนแบบแยกชั้น โดยมีครูประจำชั้น หรือไม่มีครูประจำชั้น โดยครูเวียนสอนตามถนัด

2.3 กระบวนการเรียนรู้: เน้นให้นักเรียนอ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ เน้นการจัดการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์และแหล่งเรียนรู้ ไม่เน้นการสอนให้ท่องจำ เน้นการสอนให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการ โดยเฉพาะทักษะการใช้ชีวิตผ่านการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน มีการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน

2.4 การวัดและประเมินผล: มีการวัดและประเมินผลโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย โดยเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงและทุกกระบวนการเรียนรู้

2.5 การนิเทศภายใน: ครูผู้สอนมีจำนวนไม่มาก ดังนั้นจึงมีการดำเนินการนิเทศตลอดเวลา และต่อเนื่อง ดำเนินการนิเทศทั้งในชั้นเรียนและพูดคุยกันระหว่างช่วงพักกลางวัน

2.6 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: โดยให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ร่วมดูแลโรงเรียน ร่วมเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียน และร่วมกับโรงเรียนชักนำสมาคม ชมรม หรือองค์กรภายนอกที่มีความเข้มแข็ง มาให้การสนับสนุนการศึกษา

2.7 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น: มีห้องสมุดที่มีปริมาณหนังสือเพียงพอ มีการจัดกิจกรรมและบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่าน มีห้องหรือมุมปฏิบัติการต่างๆ อย่างเหมาะสมและใช้ประโยชน์คุ้มค่า มีการจัดมุม/แหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งภายในและนอกห้องเรียน และมีการใช้แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ มาใช้จัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

2.8 ด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา: มีสื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัย

2.9 งบประมาณ: มีงบประมาณที่พอเพียงกับการบริหารจัดการ

ด้านที่ 3 ผลผลิต/ผลลัพธ์

ผลผลิต/ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยนำเข้าและการกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กสรุปผลได้ดังนี้

3.1 ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นและประกอบอาชีพได้

3.2 โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชนและเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น

จากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้น สรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษา
โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ดังแผนภาพ 5

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output)
<p>1. ผู้บริหารสถานศึกษา</p> <p>1.1 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี</p> <p>1.2 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหาร</p> <p>1.3 ผู้บริหารมีทัศนคติเชิงบวกต่อการบริหาร</p>	<p>1. การบริหารจัดการ บริหารจัดการดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน</p> <p>2. มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น</p> <p>3. การจัดการชั้นเรียน: คละชั้น/แยกชั้น ตามบริบทของโรงเรียน</p> <p>4. กระบวนการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ พัฒนาทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรม เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ จัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เน้นบูรณาการการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>5. วัดและประเมินผล ตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย</p> <p>6. นิเทศการสอนเป็นประจำ</p> <p>7. ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>8. มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้</p> <p>9. มีงบประมาณที่เพียงพอ</p>	<p>ผู้เรียน: “ดี เก่ง มีความสุข”</p> <p>1. มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์</p> <p>2. เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย</p> <p>3. มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม</p> <p>4. มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์</p> <p>5. มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ตามหลักสูตร</p> <p>6. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง</p> <p>7. เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมที่งดงามของไทย</p> <p>8. รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี</p> <p>9. มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ สุจริต</p>
<p>2. ครูผู้สอน</p> <p>2.1 ครูมีวิญญูความเป็นครู มีคุณธรรมจริยธรรม</p> <p>2.2 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง</p> <p>2.3 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน</p> <p>2.4 ครูมีวุฒิ ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ</p>		<p>โรงเรียน: เป็นที่ชื่นชมของชุมชน เป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น</p>
<p>3. ชุมชน/ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดการและการพัฒนาการศึกษา</p>		

ภาพที่ 9 กรอบแนวคิดเชิงระบบปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

3. แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการสำรวจและศึกษารายกรณีจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กสะท้อนให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กนับว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมด้านการจัดการศึกษาที่ท้าทายผู้บริหารการศึกษาในทุกยุคทุกสมัย การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กด้วยบริบทที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีปัญหาการคิดวิเคราะห์ ขาดแคลนสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ มีอุปสรรคการเรียนการสอนที่ทันสมัยไม่เพียงพอต่อความต้องการและความจำเป็นที่จะใช้ ขาดแคลนบุคลากร มีครูไม่ครบชั้นและไม่ตรงสาขาวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด ครูต้องรับภาระมากสอนหลายระดับหลายวิชา อาคารเรียนไม่เพียงพอจำนวนนักเรียนต่อห้องน้อย และที่สำคัญงบประมาณในการบริหารน้อย จากบริบทดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่โรงเรียนขนาดเล็ก จากกรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กเป็นมากกว่าสถานศึกษา เพราะโรงเรียนขนาดเล็กคือจุดศูนย์กลางของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง ทั้งบริจาคที่ดิน ชาวบ้านช่วยกันก่อสร้างอาคารเรียน ช่วยทำนุบำรุงโรงเรียนทั้งร่างกายและแรงทรัพย์ เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ของบุตรหลานและชุมชน ดังนั้นนโยบายการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาของรัฐบาลควรได้รับการพิจารณาใหม่ ถึงแม้ว่าจะมีรถรับส่งดูแลลูกหลานตามที่ประกาศไว้ แต่การเรียนไกลบ้านย่อมมีค่าใช้จ่ายต่างๆ เกิดขึ้นตามมาเกินกว่าครอบครัวจะแบกรับได้ ดังนั้นรัฐบาลควรปรับเปลี่ยนนโยบายจากการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนชุมชนที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนอย่างแท้จริง มีหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ มีการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่ายมาสนับสนุน ในการวิจัยครั้งนี้ขอเสนอทิศทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อเป็นอีกทางเลือกโดยยึดกรอบแนวคิดทางเลือกเชิงประสบการณ์ ดังนี้

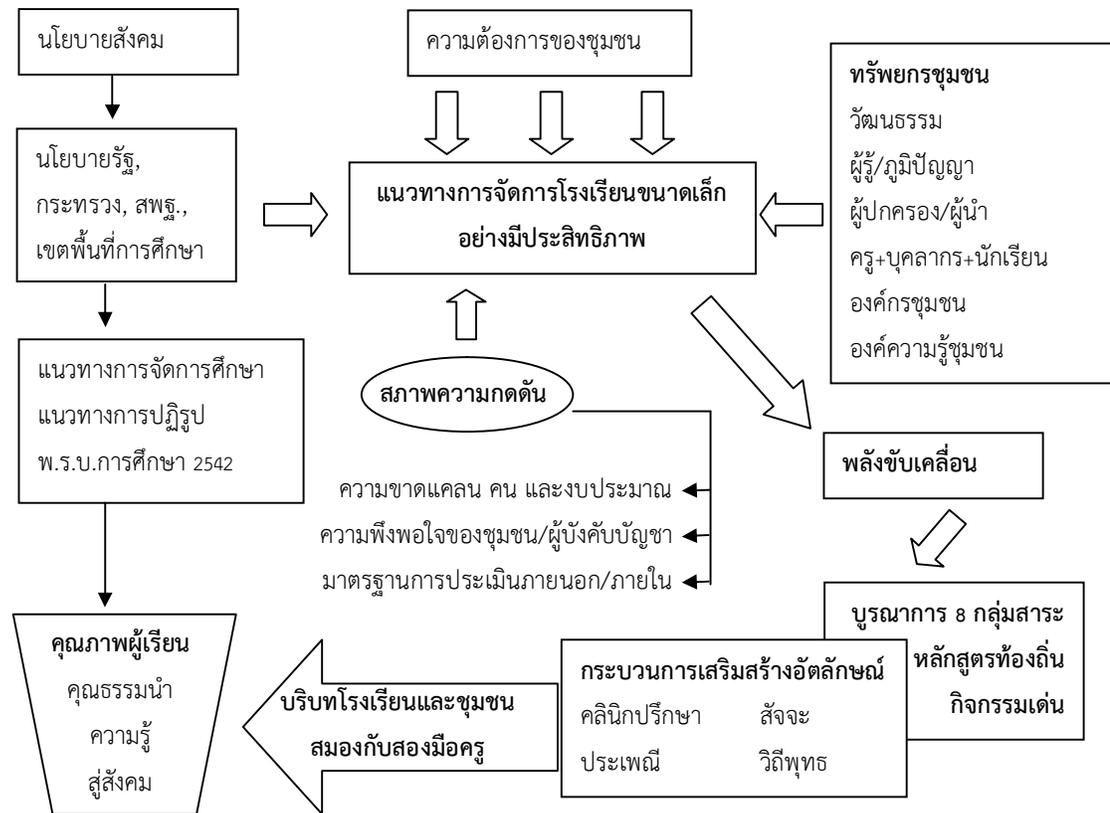
1. ปรับกระบวนการคิด สร้างจิตสำนึกใหม่ในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหารสถานศึกษา ภายใต้บริบทของความขาดแคลน
2. พัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรนวัตกรรม มีมาตรฐานและรับผิดชอบต่อสังคมฐานราก
3. สร้างฐานความรู้และองค์ความรู้ใหม่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสัมพันธ์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) มิติด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร (ICT) 2) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญา และ 3) มิติด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและระบบเครือข่าย
4. สร้างความเชื่อมั่นและพลังศรัทธา เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้เกื้อหนุนเท่าทันการเปลี่ยนแปลงพร้อมสำนึกรักษ์ท้องถิ่น เกิดเป็นภูมิคุ้มกันและสร้างความมั่นคงให้กับฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน
5. ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการบริหารจัดการ
  - 5.1 ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมขององค์กรและกระบวนการทัศน์ใหม่ของบุคลากร คือ โรงเรียนเป็นองค์กรนวัตกรรมและสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ครูหรือบุคลากรมี

ความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิดนอกกรอบ คิดกว้างและลึก และนักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีภูมิคุ้มกันและเสริมฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน

5.2 ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการจากเดิมที่เป็นการบริหารเชิงอำนาจหรือสายบังคับบัญชาจากบนลงล่าง (Top down) มาเป็นระบบเครือข่าย (Network) เชื่อมโยงในลักษณะแนวระนาบให้มากยิ่งขึ้น เช่น ผู้บริหารกับครู และครูต่อครูด้วยกันเอง ครูกับนักเรียน ครูกับชุมชน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการนิเทศติดตามผลงาน

5.3 พัฒนาองค์ความรู้จากฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในบริบทของชุมชนเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อสร้างความสมดุลอย่างมีเหตุผล

6. สร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย คือ กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น สถาบันครอบครัว การศึกษาและศาสนา กลุ่มอาชีพ กลุ่มเครือข่ายชมรมที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามวิถีชีวิต เช่น กลุ่มช่างพื้นบ้าน กลุ่มชานา กลุ่มหาปลาพื้นบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น กลุ่มเครือข่ายดังกล่าวจะเป็น “พลังขับเคลื่อน” และเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตและมีพลัง ให้สร้างความร่วมมือระหว่างแกนนำเครือข่ายองค์กรในชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่มีความรู้ มีแนวคิดและมีประสบการณ์มาร่วมเวที “เสวนา” เพื่อสร้างกระบวนการ “ค้นหา” ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์และ “ผลักดัน” สู่การปฏิบัติ

ภาพที่ 10 แนวทางการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ (ปรับจากแนวคิดโกมล จันทวงษ์)

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนมุมมองในเชิงนโยบายว่า “รัฐควรมุ่งพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก มากกว่าการกำหนดนโยบายการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความสูญเปล่าของโรงเรียน โดยการเติมเต็มจุดบกพร่องหรือข้อด้อยให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กนั้นให้เกิดความเสมอภาคกัน การยุบหรือควบโรงเรียนควรปล่อยให้เป็นไปตามกลไกของธรรมชาติ” ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงให้เห็นแล้วว่า โรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาภายใต้ข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณได้ แต่ถ้าโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมจัดการศึกษาแล้วคุณภาพของนักเรียนไม่ดีเท่าที่ควร ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็พร้อมที่จะยุบหรือควบรวมโรงเรียนเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ จากผลการวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

4.1 ด้านปัจจัย

4.1.1 ปรับปรุงหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยให้ความสำคัญกับเจตคติ ความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก การมีภาวะผู้นำทางวิชาการ การเป็นคนพื้นถิ่น และการอยู่พัฒนาต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี โดยมีสวัสดิการพิเศษ และมีการติดตามผลการพัฒนาเป็นระยะ เป็นลำดับขั้นๆ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ ความตระหนัก และมุ่งมั่นในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพในสภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัด

4.1.2 ส่งเสริมการบรรจุครูท้องถิ่นในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อลดปัญหาการบรรจุครูใหม่และย้ายออกบ่อยครั้งในโรงเรียนขนาดเล็กที่ทำให้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการย้ายครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยยึดหลักความถูกต้อง โปร่งใส ยุติธรรม และคำนึงถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งให้มีแนวทางในการขอคืนอัตราเกษียณ ขยายเวลาอายุราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกรณีพิเศษสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

4.1.3 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหา ทักษะการจัดการเรียนรู้ การผลิตและการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย การใช้สื่อ ICT การวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับนักเรียน และภาระงานอื่นๆ ที่ต้องรับผิดชอบเป็นไปตามมาตรฐานของหลักสูตรโดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการหาความรู้มากกว่าเนื้อหาสาระและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทั้งนี้ควรรำนานวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและผู้บริหารสถานศึกษา การพัฒนาครู และผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานและรายการโทรทัศน์ครูมาใช้ร่วมกับการพัฒนาครูและผู้บริหารในรูปแบบอื่นๆ

4.1.4 ส่งเสริมพัฒนาผู้บริหารและครูให้มีความผูกพันองค์กร และจัดระบบเสริมสร้างขวัญ กำลังใจและความก้าวหน้าในวิชาชีพทางการศึกษาโดยปรับปรุงหลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กให้สอดคล้องกับภาระงานตามบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก และเน้นการประเมินเชิงประจักษ์และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.1.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา สถาบันพัฒนาครู และหน่วยงานทางการศึกษาในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเฉพาะ ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ สถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนการสอน และการวัด ประเมินการเรียนรู้ที่ส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ด้านกระบวนการ

4.2.1 กำหนดรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก โดยเปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ มีบทบาทหลักในการจัดกิจกรรม ผู้บริหาร โรงเรียนควรทำหน้าที่กำกับควบคุมให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และให้ความสำคัญและ ชื่นชมต่อบทบาทหน้าที่ของชุมชนให้มากที่สุด คณะกรรมการในการจัดกิจกรรมควรประกอบด้วยผู้แทนจาก 3 ฝ่าย เป็นหลักเสมอ คือ 1) ครอบครัว ประกอบด้วย พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และบุคคลที่อยู่ใน ครอบครัวเดียวกัน 2) โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน และ 3) ผู้แทนจาก ชุมชน เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น

4.2.2 ควรมีโครงสร้างระบบบริหารงานของโรงเรียนขนาดเล็กที่ยืดหยุ่นมากขึ้น มีการพัฒนาครู ให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอที่จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ ควรมีการจัดระบบงานในโรงเรียนที่จำเป็นจะต้องทำด้วยตนเองโดยใช้เวลาน้อยที่สุดเพื่อใช้ เวลาส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอน ครูในโรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถที่ยืดหยุ่น ในการทำงานที่หลากหลาย การแบ่งงานกันทำ ต้องยึดหลักการตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับ สภาพของแต่ละช่วงเวลา มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำงาน ไม่เน้นรูปแบบการทำงานที่ชัดเจน แต่ ยึดผลที่จะเกิดจากการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ควรมีการประสานความร่วมมือจากชุมชน หรือสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานแทนในส่วนงานที่มีความเหมาะสม

4.2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กที่กำลังพัฒนานำรูปแบบการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานไปใช้ดำเนินการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีรูปแบบ การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล อาทิ 1) รูปแบบ “เรียนรวมบางชั้นเรียน” 2) รูปแบบ “Mobile Teacher” 3) รูปแบบ “โรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง” 4) รูปแบบ “เรียนรวมช่วงชั้น” 5) รูปแบบ การใช้หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ “Computer Mobile Unit” 6) รูปแบบ “เรียนรวมทุกชั้นเรียน” 7) รูปแบบ “ศูนย์โรงเรียนแบบพักนอน” 8) รูปแบบ “ห้องเรียนเคลื่อนที่” 9) รูปแบบ “การจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการ” 10) รูปแบบ “การเรียนการสอนผ่านดาวเทียม” 11) ครูชาวบ้านประสานครูใน โรงเรียน 12) การจัดหลักสูตรหน่วยบูรณาการช่วงชั้น 13) การจัดการเรียนรู้เป็นทีม (Team Teaching) 14) ฐานการเรียนรู้แทนครูถือชอล์ก 15) ครูกลุ่มโรงเรียนเวียนสอน 16) ครูอาสา 17) ครูพี่

ศิษย์น้อง 18) เรียนรู้จากบทเรียนสำเร็จรูป และ 19) หลักสูตรชีวิตในบ้านพัก และการนำรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กไปใช้ควรเริ่มต้นด้วยการสร้างศรัทธาให้เกิดความร่วมมือในการบริหารจัดการทุกรูปแบบ และมีการวางแผนพัฒนาโรงเรียนร่วมกันอย่างเป็นระบบ

4.2.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน แบบยืดหยุ่นด้วยหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการกับวิชาชีพของท้องถิ่นและปลูกฝังความรักท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งควรให้ระบบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักสูตรท้องถิ่น

4.2.5 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบองค์รวม มีการบูรณาการสาระการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน โดยสามารถจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยหรือรายบุคคล เป็นศูนย์การเรียนรู้หรือรวมชั้นเรียน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ได้แก่ การจัดกิจกรรมเดินป่า การเรียนจากห้องปฏิบัติการต่างๆ การเรียนจากสิ่งแวดล้อมและชุมชน การทำสวนครัว โดยการผสมผสานกับการเน้นพัฒนาทักษะการเขียนและการพูดของนักเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับบุตรหลานที่บ้านต่อไป

4.2.6 ส่งเสริมให้โรงเรียนขนาดเล็กมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะโครงการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งเป็นโครงการช่วยในการแก้ปัญหาด้านงบประมาณของโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และฝึกทักษะในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น

4.2.7 ส่งเสริมให้มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เช่น การใช้วิธีให้นักเรียนรายงานโดยการนำเสนอด้วยปากเปล่า ทำโครงการเป็นกลุ่ม ตลอดจนการให้เขียนบทความเพื่อเผยแพร่ และนำผลการประเมินมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน

4.2.8 ส่งเสริมให้โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น คอมพิวเตอร์ ชุดอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม สื่อการเรียนการสอน และนวัตกรรมเพื่อใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนรู้

4.2.9 พัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษา ควรมีการกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามขั้นตอนและแผนปฏิบัติการของรูปแบบอย่างใกล้ชิดเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาครูตามรูปแบบบรรลุตามเป้าหมาย และโรงเรียนควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในโรงเรียน มีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนให้คำแนะนำ เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานมากขึ้น

4.2.9 ส่งเสริมให้โรงเรียนขนาดเล็กมีกองทุนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก (Matching Fund) โดยโรงเรียนและชุมชนหาทุน ส่วนรัฐ ภาคเอกชน อบจ. อบต. และอื่นๆ ร่วมกันสมทบ

4.3 ด้านอื่นๆ

4.3.1 กรณีการดำเนินการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษานั้น รัฐควรมีการศึกษาข้อมูลโรงเรียนขนาดเล็กในด้านความเป็นมา ความต้องการโรงเรียน ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ศักยภาพของโรงเรียน ความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้รอบด้านก่อนกำหนดนโยบายยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ O-Net ซึ่งเป็นการวัดคุณภาพทางด้านความรู้ของนักเรียนเพียงด้านเดียว ไม่ได้ตระหนักถึงวิถีชีวิตของชุมชน และการรับรองมาตรฐานคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) บางมาตรฐานตัวชี้วัดไม่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

4.3.2 ปรับการใช้ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยใช้คะแนน O-Net เพื่อการวัดและประเมินผลการศึกษา และการประกันคุณภาพภายในและภายนอกให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

4.3.3 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแบบอย่างให้ทุกฝ่ายนำไปปฏิบัติจริง และควรมีคณะผู้เชี่ยวชาญทำงานเป็นที่ปรึกษาและติดตามผลที่เกิดจากการสร้างนวัตกรรม เพื่อจัดให้เป็น Best Practice หรือโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ เป็นกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

4.3.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยในชั้นเรียนและนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา

4.3.5 เปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูจิตอาสา และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

4.3.6 ควรมีการตรวจสอบผลการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็กภายหลังที่มีการนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

ภาคผนวก

แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก
“การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก”

(สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา)

1. ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
- 1.2 อายุ.....ปี
- 1.3 วุฒิการศึกษา ( ) ปริญญาตรี สาขา.....
( ) ปริญญาโท สาขา.....
( ) ปริญญาเอก สาขา.....
( ) อื่นๆ.....
- 1.4 ตำแหน่งวิชาการ ( ) ชำนาญการ ( ) ชำนาญการพิเศษ
( ) เชี่ยวชาญ ( ) เชี่ยวชาญพิเศษ
- 1.5 ประสบการณ์การบริหาร.....ปี
- 1.6 ระยะเวลาการทำงานในสถานศึกษาปัจจุบัน.....ปี

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพโรงเรียน

- 2.1 จำนวนครูประจำการ.....คน ครูอัตราจ้าง.....คน ภารโรง.....คน
- 2.2 จำนวนนักเรียนในโรงเรียน 3 ปี ย้อนหลัง พ.ศ.2553.....คน
พ.ศ.2554.....คน
พ.ศ.2555.....คน

2.3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) การจัดการเรียนการสอนแบบแยกชั้น ป.1 – ป.6 ปกติ
- ( ) การจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้นเรียน
- ( ) การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตร
- ( ) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ICT/รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่
- ( ) การจัดการเรียนการสอนหมุนเวียนตามความถนัดของครู
- ( ) การจัดการเรียนการสอนโดยโรงเรียนเครือข่าย
- ( ) อื่นๆ .....

2.4 ลักษณะเด่นของโรงเรียน (โปรดระบุลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-3 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

( ) คุณภาพของผู้เรียน (ดี เก่ง มีความสุข)	( ) การบริหารจัดการโรงเรียน
( ) การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน	( ) ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน
( ) ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	( ) หลักสูตรบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
( ) ส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	
( ) อื่นๆ	

.....
( ) ไม่มีลักษณะเด่นของโรงเรียน

2.5 ลักษณะเด่นของนักเรียน (โปรดระบุลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-3 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

( ) คุณลักษณะอันพึงประสงค์	( ) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
( ) ความสามารถในการสื่อสาร	( ) ความสามารถในการคิด
( ) ความสามารถในการแก้ปัญหา	( ) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
( ) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	( ) สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี
( ) อื่นๆ	

.....
( ) ไม่มีลักษณะเด่นของนักเรียน

2.6 สภาพปัญหาของโรงเรียนของท่านคืออะไร (โปรดระบุลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-5 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

( ) จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย	( ) โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน
( ) เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ	( ) ความพร้อมของอาคาร สถานที่
( ) คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)	( ) ปัญหา หรือสภาพสังคมของชุมชน
( ) จำนวนครูไม่ครบชั้น หรือครูไม่ตรงสาขาวิชาเอก	
( ) ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-NET)	
( ) งบประมาณค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของโรงเรียน	
( ) ความพร้อมของสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ในการจัดเรียนการสอน	
( ) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่	
( ) ความต้องการของผู้ปกครอง หรือชุมชน	
( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....	

3. ข้อมูลการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

3.1 ท่านคิดว่า ควรจะมีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่านหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

3.2 ท่านเห็นด้วยกับการยุบ หรือควบรวม โรงเรียนขนาดเล็กหรือไม่

( ) เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....

( ) ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....

3.3 ท่านคิดว่า เกณฑ์ที่ควรพิจารณาในการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กคืออะไร

(โปรดระบุลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-5 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

( ) จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)

( ) โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน

( ) จำนวนครูไม่ครบชั้น หรือครูไม่ตรงสาขาวิชาเอก

( ) ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-NET)

( ) เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ.

( ) คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)

( ) งบประมาณค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของโรงเรียน

( ) ความพร้อมของสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ในการจัดเรียนการสอน

( ) ความพร้อมของอาคาร สถานที่

( ) ปัญหา หรือสภาพสังคมของชุมชน

( ) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่

( ) ความต้องการของผู้ปกครอง หรือชุมชน

( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

.....
.....
.....
.....

3.4 ท่านคิดว่า เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนท่านหรือไม่

( ) เหมาะสม   ( ) ไม่เหมาะสม   ( ) ไม่แน่ใจ

เพราะ.....

.....

.....

.....

3.5 ท่านคิดว่า ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-NET) เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนท่านหรือไม่

( ) เหมาะสม   ( ) ไม่เหมาะสม   ( ) ไม่แน่ใจ

เพราะ.....

.....

.....

.....

3.6 กรณีโรงเรียนของท่านถูกยุบ หรือควรรวม ท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3.7 กรณีโรงเรียนของท่านคงอยู่ต่อไป ท่านมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนา และท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก
“การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก”

(สำหรับครูผู้สอน)

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

1.2 อายุ.....ปี

1.3 วุฒิการศึกษา ( ) ปริญญาตรี สาขา.....

( ) ปริญญาโท สาขา.....

( ) ปริญญาเอก สาขา.....

( ) อื่นๆ.....

1.4 ตำแหน่งวิชาการ ( ) ครูผู้ช่วย ( ) คศ.1 ( ) คศ.2

( ) คศ.3 ( ) คศ.4

1.5 ประสบการณ์การการสอน.....ปี

1.6 ระยะเวลาการทำงานในสถานศึกษาปัจจุบัน.....ปี

1.7 ภาระงานสอน จำนวนชั่วโมง/สัปดาห์.....

รายวิชาที่สอน.....

ระดับชั้นที่สอน.....

1.8 ภาระงานอื่นๆ.....

1.9 ผลงานวิชาการ.....

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

2.1 การจัดการเรียนการสอน

2.1.1 การวางแผนการสอน

- ( ) จัดหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตร
- ( ) เขียนแผนระยะยาว
- ( ) เขียนแผนรายหน่วย
- ( ) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง
- ( ) เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ (k)
- ( ) เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ด้านทักษะการคิดและการปฏิบัติ (p)
- ( ) เขียนวัตถุประสงค์ครอบคลุมผลการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A)

.....

.....

.....

2.1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- ( ) ให้นักเรียนมีส่วนร่วม
- ( ) ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม
- ( ) ให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้
- ( ) ให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- ( ) ใช้แหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่น
- ( ) ใช้วิธีและเทคนิคการสอนหลากหลาย
- ( ) ให้นักเรียนใช้การคิดและทักษะกระบวนการคิด
- ( ) ให้นักเรียนทำกิจกรรมนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ( ) ใช้เทคนิคสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้

2.1.3 วัสดุและประเมินการเรียนตามสภาพจริงด้วยวิธีหลากหลาย

2.1.4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียน

- ( ) ห้องเรียนสะอาด
- ( ) ห้องเรียนประกอบด้วยป้ายนิเทศ
- ( ) มุมหนังสือ
- ( ) อื่นๆ.....

2.1.5 มีการจัดการเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียน

2.1.6 ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

- ( ) วิจัยเพื่อรู้จักนักเรียน
- ( ) วิจัยแก้ปัญหาการเรียนของนักเรียน
- ( ) วิจัยสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้

ข้อคิดเห็นอื่นๆที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน.....

.....

.....

2.2 ปัญหา/ อุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน(โปรดระบุลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-5 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

- ( ) ขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย
- ( ) ขาดแคลนหนังสือเรียน/หนังสืออ่านประกอบ
- ( ) ขาดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน
- ( ) ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต
- ( ) ครูขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ( ) ครูขาดประสบการณ์ในการสร้างสื่อการเรียนการสอน
- ( ) ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อ ICT
- ( ) ครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด
- ( ) ครูไม่ครบชั้นเรียน
- ( ) ครูต้องรับภาระมากสอนหลายระดับหลายรายวิชา
- ( ) นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน
- ( ) นักเรียนมีพื้นฐานแตกต่างกัน
- ( ) นักเรียนขาดเรียนบ่อยและขาดติดต่อกันเป็นเวลานาน
- ( ) นักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก
- ( ) นักเรียนเขียนหนังสือไม่ได้

ข้อคิดเห็นอื่นๆที่เกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน.....

.....

2.3 คุณภาพของนักเรียน(โปรดระบุลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-3 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

- ( ) คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- ( ) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ( ) ความสามารถในการสื่อสาร
- ( ) ความสามารถในการแก้ปัญหา
- ( ) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
- ( ) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี
- ( ) สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี
- ( ) อื่นๆ.....

ข้อคิดเห็นอื่นๆที่เกี่ยวกับคุณภาพของนักเรียน.....

.....

3. ข้อมูลการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

3.1 ท่านคิดว่า ควรจะมีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่านหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

3.2 ท่านเห็นด้วยกับการยุบ หรือควบรวม โรงเรียนขนาดเล็กหรือไม่

( ) เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....

( ) ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....

3.3 ท่านคิดว่า เกณฑ์ที่ควรพิจารณาในการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กคืออะไร

(โปรดระบุลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ โดยเขียนเลข 1-5 แสดงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

( ) จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย (น้อยกว่า 120 คน)

( ) โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน

( ) จำนวนครูไม่ครบชั้น หรือครูไม่ตรงสาขาวิชาเอก

( ) ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-NET)

( ) เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ.

( ) คุณภาพของนักเรียน (ดี เก่ง มีความสุข)

( ) งบประมาณค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของโรงเรียน

( ) ความพร้อมของสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ในการจัดเรียนการสอน

( ) ความพร้อมของอาคาร สถานที่

( ) ปัญหา หรือสภาพสังคมของชุมชน

( ) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง หรือชุมชนที่มีต่อโรงเรียนใหม่

( ) ความต้องการของผู้ปกครอง หรือชุมชน

( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

.....
.....
.....

3.4 ท่านคิดว่า เกณฑ์การประเมินภายนอกของ สมศ. เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนท่านหรือไม่

( ) เหมาะสม   ( ) ไม่เหมาะสม   ( ) ไม่แน่ใจ

เพราะ.....

.....
.....

3.5 ท่านคิดว่า ผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (O-NET) เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนท่านหรือไม่

( ) เหมาะสม   ( ) ไม่เหมาะสม   ( ) ไม่แน่ใจ

เพราะ.....

.....
.....

3.6 กรณีโรงเรียนของท่านถูกยุบ หรือควบรวม ท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร

.....
.....
.....
.....

3.7 กรณีโรงเรียนของท่านคงอยู่ต่อไป ท่านมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนา และท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็ก
“การพิจารณาเพื่อการยุบรวม ควบรวม และคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก”

(สำหรับผู้ปกครอง/ผู้แทนชุมชน)

1. ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
- 1.2 อายุ.....ปี
- 1.3 วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา
( ) ระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า
( ) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า
( ) ปริญญาตรี
( ) อื่นๆ.....
- 1.4 รายได้ต่อเดือน ( ) ต่ำกว่า 4,000 บาท
( ) 4,001–7,000 บาท
( ) 7,001–10,000 บาท
( ) 10,000 บาทขึ้นไป
- 1.5 อาชีพ ( ) เกษตรกร
( ) ค้าขาย
( ) ลูกจ้างหรือรับจ้างทั่วไป
( ) ข้าราชการ(ระบุ.....)
( ) พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ระบุ.....)
( ) อื่นๆ.....
- 1.6 สถานผู้ตอบแบบสอบถาม
( ) ผู้ปกครอง
โปรดระบุความสัมพันธ์ของท่านกับนักเรียน
( ) พ่อ-แม่
( ) ปู่ย่า/ตายาย
( ) ลุงป้า/น้าอา
( ) อื่นๆ.....
( ) ผู้แทนชุมชน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อโรงเรียนขนาดเล็ก

- ( ) มีอาคารเรียนและอาคารประกอบเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน
- ( ) อาคาร สถานที่ และบริเวณภายในโรงเรียนมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ
- ( ) ห้องเรียนมีการจัดแต่งที่สวยงาม น่าเรียน
- ( ) การเดินทางจากหมู่บ้านมาถึงโรงเรียนมีความสะดวกและระยะทางไม่ไกล
- ( ) มีรั้วรอบขอบชิดที่มั่นคง ถาวร
- ( ) จัดครูเวรรับ-ส่งนักเรียนทุกวัน
- ( ) มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต
- ( ) มีสื่อการเรียนการสอนที่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน
- ( ) จัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาการเสมอ เช่น ตอบปัญหา วันวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
- ( ) จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- ( ) จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของนักเรียน
- ( ) กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีความหลากหลายน่าสนใจ
- ( ) จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- ( ) นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียน
- ( ) จัดประชุมเพื่อชี้แจงผลการดำเนินงานและรับฟัง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้ปกครอง
- ( ) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาการเรียนหรือปัญหาพฤติกรรมนักเรียน
- ( ) ให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ แก่ชุมชน
- ( ) ให้บริการชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น สถานที่หรืออุปกรณ์
- ( ) มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบอยู่เสมอ
- ( ) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน
- ( ) จัดแสดงผลงานของนักเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองมีโอกาสเยี่ยมชมและรับทราบความก้าวหน้า

ของบุตรหลาน

- ( ) คณะครูให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมของชุมชนเสมอ
- ( ) ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน
- ( ) นักเรียนมีความสามารถด้านวิชาการ
- ( ) นักเรียนมีความสามารถด้านทักษะกระบวนการ
- ( ) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- ( ) นักเรียนมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ข้อคิดเห็นอื่นๆที่เกี่ยวกับโรงเรียน.....

.....

3. ข้อมูลการพิจารณาเพื่อการยุบ ควบรวม และการคงอยู่ของโรงเรียนขนาดเล็ก

3.1 ท่านคิดว่า โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่าน จัดการศึกษาเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่า โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่านแตกต่างกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใน
ตัวเมืองหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 ท่านส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่าน ด้วยเหตุผลใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 ท่านคิดว่า ควรจะมีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในหมู่บ้านของท่านหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.5 ท่านเห็นด้วยกับการยุบ หรือควบรวม โรงเรียนขนาดเล็กของกระทรวงศึกษาธิการหรือไม่
อย่างไร

( ) เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....
.....
.....
.....

( ) ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

.....
.....
.....
.....
.....

3.6 กรณีโรงเรียนที่บุตรหลานของท่านถูกยุบ หรือควบรวม ท่านจะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
และท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุน ช่วยเหลืออย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.7 กรณีโรงเรียนที่บุตรหลานของท่านคงอยู่ต่อไป ท่านมีข้อเสนอแนะต่อโรงเรียนอย่างไรในการ
พัฒนา และท่านต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

แนวคำถามสัมภาษณ์
แนวทางการดำเนินการโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

---

1. ท่านมีบทบาทหน้าที่ใดบ้าง (เล่าประสบการณ์การทำงานในโรงเรียนขนาดเล็กตามบทบาทหน้าที่แนวคิด และแนวปฏิบัติ)
2. งานในหน้าที่รับผิดชอบในส่วนใดบ้างที่ท่านคิดว่าทำได้ดี หรือประสบความสำเร็จตามที่วางแผนหรือตั้งใจไว้
3. วิธีการหรือกระบวนการหรือปัจจัยที่ทำให้งานด้านนั้นๆ สำเร็จ คืออะไร
4. ปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา
5. ในหน้าที่ของท่านๆ พบปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และเกิดขึ้นได้อย่างไร
6. ท่านมีแนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคนั้นเกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร
7. ด้านกระบวนการทำงานของโรงเรียน มีการดำเนินการอย่างไร และสิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อเป็นการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพคืออะไร
8. ด้านการจัดการและการมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กที่ดำเนินการเป็นอย่างไร บอกข้อดี ข้อด้อย และสิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อเป็นการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ
9. อุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก คืออะไร
10. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในด้านต่างๆ อย่างไรบ้าง
11. ท่านคิดว่ามีปัจจัยภายนอกใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา
12. ท่านคิดว่ามีปัจจัยภายนอกใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาโรงเรียน
13. ท่านเห็นด้วยกับนโยบายการยุบ หรือควบรวมโรงเรียนของรัฐ หรือไม่อย่างไร
14. ท่านคิดว่า นักเรียนที่มีคุณภาพ ควรมีลักษณะอย่างไร
15. ปัจจัยที่ขับเคลื่อนให้โรงเรียนขนาดเล็กของท่านประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาคืออะไร

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ รอดจ่าย. (2552). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์
ดุขฎฐิบัณฑิต (บริหารการศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *การยุบโรงเรียนขนาดเล็ก*. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=33023&Key=hotnews> (14 มิถุนายน 2556)
- _____. (2552). *2552 ทศวรรษที่สองของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
- _____. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด
- เกษา เหลืองสดใสชื่น. (2545). *กระบวนการวางแผนที่มีประสิทธิภาพสูงในโรงเรียนประถมศึกษา
จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.(การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา*. กรุงเทพฯ : ซัคเซส มีเดีย.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2536). *รูปแบบการบริการจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก
7 รูปแบบ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จินดา รัตนอังกูร. *ประสิทธิภาพการประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจษฎา เสาทอง. (2536). *การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เตือนใจ ดลประสิทธิ์. (2552). *การพัฒนากระบวนการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (สำเนา).*
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). *การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด.
- _____. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดการและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ:
ข้างฟ่าง จำกัด.
- ประชาไท. (2554). รายงาน: ยุบโรงเรียน (ขนาดเล็ก) ของชุมชนทำไม?! เสียงสะท้อนจากชาวบ้าน ครู และ
อปท. <http://prachatai.com/journal/2011/05/35145> (27 พฤษภาคม 2554)
- พิธาน พันทอง. (2548). *ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*

- พิมพ์ ไชยตา. (2552). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (บริหารการศึกษา)
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภารดี อนันต์นาวิ. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. วารสารศึกษาศาสตร์, 15 (1), 95-110.
- ภาสกร ภูแต่มนิล. คู่มือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก 5 มิติ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. สพป.กาฬสินธุ์ เขต 3, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ.
- มานพ วรรณภิละ. (2555). รายงานยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ สหรั.
ปี 2551 ของโรงเรียนบ้านแม่อุคหลวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1.
<http://www.thaigoodview.com/node/35283>
- มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) (2554). สุขภาวะกับสิทธิและการมีส่วนร่วม ตามรัฐธรรมนูญ 2550.
<http://ppvoice.thainhf.org/index.php> (1 กันยายน 2554)
- วาณิชย์ สาขามูละ. (2549). ประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาในจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุวิทย์ ยอดสละ. (2554). การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กแนวใหม่: ทางรอดหรือทางเหลือ. วารสารการบริหาร
และพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 3(3), กันยายน – ธันวาคม.
- สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2553). การสอนแบบคละชั้นในโรงเรียนขนาดเล็ก *Multigrade teaching in small school*.
พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 2, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.). (2549). มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์
การพิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2
(พ.ศ.2549-2553). กรุงเทพฯ: สมศ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.). (2553). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559).
ฉบับสรุป. กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2552). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ คณะรัฐมนตรี
และราชกิจจานุเบกษา.
- _____. (2552). ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา: ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551-2555).
กรุงเทพฯ: สกศ. กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2552). สรุปผลการดำเนินงาน 9 ปี ของการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2542-2551). กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี.
คอมมิวนิเคชั่น.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.). (2551). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาภาพการศึกษา : ระเบียบวาระแห่งชาติ* (พ.ศ. 2551-2555). กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2551). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551 ปัญหาความเสมอภาค และคุณภาพของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- _____. (2550). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552) *รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล*. <http://www.learners.in.th/blogs/posts/256238> (10 มีนาคม 2552)
- _____. (2554). *แนวทางการดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ.2554-2561*. เอกสารโรเนียว.
- _____. (2554). *โรงเรียนขนาดเล็ก*. [ระบบออนไลน์].แหล่งที่มา <http://smallschool.obec.go.th/> (25 พฤษภาคม 2554).
- _____. (2554). *โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก*. http://moe.go.th/small_sch/information.htm. (25 พฤษภาคม 2554).
- _____. (2554). *รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล*. <http://www2.obec.go.th/kasama> (2 กุมภาพันธ์ 2554).
- _____. (2551). *แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2549) *รายงานการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *คุณภาพของครูสู่คุณภาพการเรียนรู้*. แปลโดย สุรศักดิ์ หลาบมาลา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก ๔ ภาค. (2555). *แผนพัฒนาคณาภาพโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการปฏิรูปการจัดการศึกษาแนวใหม่*. เอกสารโรเนียว.
- E.Mark Hanson. (2003). *Education Administration and Organizational Behavior*. (5th ed). Boston. Pearson Education.
- Greenberg, Jerald & Baron, Robert A. (1995). *Behavior in organizations-understanding and managing the human side of work*. (5th ed). U.S.A.: Prentice-Hall International.
- Schermerhorn, John R., Jr. (1996). *Management and organizational behavior essentials*. U.S.A. : John wiley & Sonnnnns.